Ársskýrsla

Fangelsismálastofnunar ríkisins

2003

Ágúst 2004

Efnisyfirlit

Bls.

Formáli **7**

I. FJÁRHAGUR OG STARFSEMI FANGELSISKERFISINS **9**

I. 1 REKSTRARKOSTNAÐUR EINSTAKRA LIÐA, STARFSEMI OG STARFSMENN 10
Yfirstjórn 11

I. 2 FANGELSIN 12
Fangelsin á höfuðborgarsvæðinu 12
Fangelsið Litla-Hrauni 13
Skólahald í Fangelsinu Litla-Hrauni 14
Fangelsið Kvíabryggju 14
Fangelsið Akureyri 15

I. 3. FANGAVARÐASKÓLI RÍKISINS 15

II. ÝMSAR TÖLULEGAR UPPLÝSINGAR **15**

II. 1 LEYFI ÚR FANGELSI 15
II. 2 ÁFENGIS OF FÍKNIEFNAMEÐFERÐ Í AFPLÁNUN 16
II. 3 STROK OG STROKTILRAUNIR ÚR FANGELSI 16

III. FULLNUSTA REFSIDÓMA **17**

III. 1 AFPLÁNUN HJÁ FÉLAGASAMTÖKUNUM VERND 17
III. 2 SAMFÉLAGSÞJÓNUSTA 18
III. 3 TÖLULEGT YFIRLIT UM DÓMA OG ÞRÓUN DÓMAFULLNUSTU 24
Tafla 1.1 TEGUNDIR REFSINGA SEM BÁRUST FANGELSISMÁLASTOFNUN TIL FULLNUSTU ÁRIN 1999–2003 36
Tafla 1.2 TEGUNDIR REFSINGA, SEM BÁRUST FANGELSISMÁLASTOFNUN TIL FULLNUSTU, ÞAR SEM DÓMÞOLAR ERU 15–17 ÁRA VIÐ UPPKVAÐNINGU DÓMA, VIÐURLAGAÁKVARÐANA OG ÁRITAÐRA SEKTARBOÐA ÁRIN 1999–2003 37
Tafla 2.1 SKIPTING DÓMÞOLA, SEM DÆMDIR HAFA VERIÐ Í ÓSKILORÐSBUNDNA FANGELSISREFSINGU, Í LOK HVERS ÁRS ÁRIN 1999–2003 38
Tafla 2.2 FJÖLDI FANGA SEM AFPLÁNAR VARAREFSINGU FÉSEKTA OG SÆTIR GÆSLUVARÐHALDI Í LOK ÁRANNA 1999–2003 38
Tafla 3a) ALDURSSKIPTING FANGA SEM LUKU AFPLÁNUN EÐA VORU Í AFPLÁNUN UM ÁRAMÓT ÁRIN 1999–2003 39
Tafla 3b) ALDURSSKIPTING ÞEIRRA SEM LUKU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU Í STAÐ ÓSKB. FANGELSISREFSINGAR, RUFU EÐA VORU Í SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU UM ÁRAMÓT ÁRIN 1999–2003 39

Tafla 4a) TILEFNI FANGAVISTAR ÁRIN 1999–2003 ... 40
Tafla 4b) AFBROT ÞEIRRA SEM LUKU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU Í STAÐ ÓSKB. FANGELSISREFS., RUFU EÐA VORU Í SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU UM ÁRAMÓT ÁRIN 1999–2003 ... 40
Tafla 5 FJÖLDI ÓSKILORÐSBUNDINNA FANGELSISREFSINGA, SEM BARST TIL FULLNUSTU MIÐAÐ VIÐ LENGD REFSITÍMA ÁRIN 1999–2003 ... 41
Tafla 6a) FJÖLDI DÓMÞOLA SEM HÓFU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU INNAN HVERS ÁRS ÁRIN 1999–2003 ... 41
Tafla 6b) KYNJASKIPTING DÓMÞOLA SEM HÓFU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU INNAN HVERS ÁRS ÁRIN 1999–2003 ... 42
Tafla 7 FANGAR SEM LUKU AFPLÁNUN ÁRIN 1999–2003 ... 43
a) Ástæða losunar ... 43
b) Fyrsta afplánun eða afplánað áður ... 43
c) Lengd afplánunar ... 43
d) Skipting eftir kynjum ... 43
Tafla 8 DAGAFJÖLDI VEGNA AFPLÁNUNAR ÁRIN 1999–2003 ÁSAMT DAGAFJÖLDA VEGNA GÆSLUVARÐHALDS OG VARAREFSINGA. NÝTING ÁRIN 1999–2003 ... 44
a) Fjöldi afplánunardaga ... 44
b) Fjöldi gæsluvarðhaldsdaga ... 44
c) Fjöldi daga í vararefsingu fésekta ... 45
d) Meðaltalsfjöldi allra fanga á dag ... 45
e) Nýting ... 45
Tafla 9 NIÐURFALLIN REFSING ÁRIN 1999–2003 ... 46
Tafla 10 VEITING REYNSLULAUSNA ÁRIN 1999–2003 ... 46
Tafla 11 SKILORÐSBUNDNIR DÓMAR ÁRIN 1999–2003 FJÖLDI DÓMÞOLA EFTIR BROTUM ... 47
Tafla 12 SEKTARDÓMAR ÁRIN 1999–2003 FJÖLDI DÓMÞOLA EFTIR BROTUM ... 47
Tafla 13 ÓSKILORÐSBUNDNIR DÓMAR ÁRIN 1999–2003 FJÖLDI DÓMÞOLA EFTIR BROTUM ... 48

III. 4 FÉSEKTIR OG SAKARKOSTNAÐUR SAMKVÆMT DÓMUM – VIÐURLAGAÁKVARÐANIR – ÁRITUÐ SEKTARBOÐ ... 48
A. Fésektir samkvæmt dómum ... 48
B. Sakarkostnaður samkvæmt dómum ... 49
C. Viðurlagaákvarðanir ... 49
D. Árituð sektarboð ... 50

IV. ÁKÆRUFRESTANIR ... 50

Tafla 14 AFBROT ... 53
Tafla 15 NÁM OG STARF ... 53
Tafla 16 ALDUR ... 53
Tafla 17 BÚSETA ... 54
Tafla 18 MENNTUN ... 54
Tafla 19 HJÚSKAPARSTAÐA FORELDRA ... 54

V. SÁLFRÆÐIÞJÓNUSTA **55**

VI. RANNSÓKNIR
FÉLAGSLEG STAÐA FANGA OG AFBROT ÞEIRRA **57**
Inngangur 57

Kafli I. Aðferðir og gögn **57**
I. 1. Spurningar og framkvæmd 57
I. 2. Þátttakendur 57

Kafli II. Félagsleg einkenni fanga **59**
II. 1. Fjölskylduaðstaða í uppeldi 59
II. 2. Búseta 61
II. 3. Menntun, atvinna og heilsufar 62
II. 4. Hjúskaparstaða og barneign 64
II. 5. Aðsetur að lokinni afplánun 65
II. 6. Vímuefnaneysla 66
Samantekt 68

Kafli III. Afbrot í tengslum við félagslega stöðu og vímuefnaneyslu **69**
III. 1. Tegund afbrots og abrotaferill 69
III. 2. Fjölskyldustaða í uppeldi eftir tegund afbrots 70
III. 3. Búseta 70
III. 4. Menntun, atvinnustaða og heilsufar í tengslum við tegund afbrota 71
III. 5. Hjúskaparstaða og barneign í tengslum við tegund afbrota 72
III. 6. Vímuefnaneysla í tengslum við tegund afbrota 72
Samantekt 74
Lokaorð 74
Heimildir 75

STATISTICAL INFORMATION FROM THE PRISON AND PROBATION ADMINISTRATION (PPA) REGARDING PRISON SENTENCES, FINES AND COMMUNITY SERVICE **77**

Table 1.1 PENALTIES IMPLEMENTED BY THE PRISON AND PROBATION ADMINISTRATION (PPA) IN 1999–2003 80
Table 1.2 PENALTIES RECEIVED BY THE PPA FOR ENFORCEMENT, RELATING TO PERSONS BETWEEN THE AGES OF 15 – 17 YEARS 81
Table 2.1 CATEGORISATION OF PERSONS WHO HAVE BEEN SENTENCED UNCONDITIONALLY TO A PRISON TERM AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003 82
Table 2.2 NUMBER OF PRISONERS SERVING PRISON TERMS INSTEAD OF FINES OR ARE IN REMAND CUSTODY AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003 82
Table 3a) CLASSIFICATION OF PRISONERS WHO COMPLETED A

PRISON TERM OR WERE IN PRISON AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003 83
Table 3b) CLASSIFICATION OF PERSONS WHO COMPLETED, FAILED OR WERE ENGAGED IN COMMUNITY SERVICE AS AN ALTERNATIVE TO IMPRISONMENT AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003 83
Table 4a) PRISON POPULATION BY OFFENCE GROUP 1999–2003 84
Table 4b) CATEGORISATION OF OFFENCES AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003 OF PERSONS WHO HAD COMPLETED, FAILED TO COMPLETE OR WERE SERVING COMMUNITY SERVICE AS AN ALTERNATIVE TO IMPRISONMENT 84
Table 5 LENGTH OF PRISON TERMS RECEIVED FOR IMPLEMENTATION 1999–2003 85
Table 6a) NUMBER OF SENTENCED PERSONS GRANTED COMMUNITY SERVICE WITHIN EACH YEAR 1999–2003 85
Table 6b) CATEGORISATION BY GENDER OF SENTENCED PERSONS GRANTED COMMUNITY SERVICE WITHIN EACH YEAR 1999–2003 ... 86
Table 7 PRISONERS DISCHARGED FROM PRISON 1999–2003 87
Table 8 NUMBER OF DAYS SERVED DURING 1999–2003 – UTILISATION OF PRISON PLACES DURING 1999–2003 88
Table 10 RELEASES ON PROBATION 1999–2003 90
Table 11 CONDITIONALLY SUSPENDED SENTENCES RECEIVED BY THE PPA 1999–2003 BY TYPE OF OFFENCE 91
Table 12 FINES IMPOSED BY JUDGEMENT RECEIVED BY THE PPA 1999–2003 BY TYPE OF OFFENCE 91
Table 13 UNCONDITIONAL IMPRISONMENT RECEIVED BY THE PPA 1999–2003 BY TYPE OF OFFENCE 92

Formáli

Á haustmánuðum 1998 bauðst mér að taka við starfi forstjóra Fangelsismálastofnunar um eins árs skeið sem ég þáði. Í formála að ársskýrslu fyrir það ár gat ég þess að starfið hefði komið mér á óvart og að ekki hefði verið vanþörf á að koma ofan úr turni dómarans niður á torgið og skoða þær miklu breytingar sem orðið hefðu á undanförnum árum á fullnustu refsidóma og aðbúnaði fanga. Það má segja að jákvæð reynsla af Fangelsismálastofnun, svo og áhugi á málefninu hafi leitt til þess að ég ákvað að sækja um starf forstjóra og var ég skipaður í embættið 1. maí sl. Þar af leiðandi hef ég ekki komið að rekstri stofnunarinnar það ár sem skýrslan fjallar um.

Dómsmálaráðherra skipaði vinnuhóp árið 2001 til að gera heildarendurskoðun á lögum um fangelsi og fangavist nr. 48/1988. Á grundvelli þeirrar vinnu og athugunar dómsmálaráðuneytisins var frumvarp til laga um fullnustu refsinga lagt fyrir Alþingi sl. haust. Fram kemur í athugasemdum við frumvarpið að meginmarkmið með þessari endurskoðun hafi verið að skipa í ein heildarlög fjölmörgum ákvæðum laga og reglugerða um fullnustu refsinga, sem kvæðu á um réttindi og skyldur dæmdra manna. Fjölmargar athugasemdir bárust Alþingi við frumvarpið sem hafa verið til skoðunar í dómsmálaráðuneytinu og hjá Fangelsismálastofnun. Er búist við að þeirri athugun ljúki á haustmánuðum.

Fangelsi í landinu eru fimm talsins en í ársskýrslu þessari er venju samkvæmt gerð grein fyrir þeim og þeim sjónarmiðum sem ráða við vistun fanga þar. Alls er hér um að ræða 126 almenn pláss auk 11 fyrir einangrunarfanga. Hafa almenn pláss svo til verið fullskipuð á þessu ári. Utan fangelsa eru svo að jafnaði vistaðir um 20 fangar.

Stefnt hefur verið að því um áratuga skeið að byggja móttöku- og gæsluvarðhaldsfangelsi á höfuðborgarsvæðinu til að leysa af hólmi Hegningarhúsið við Skólavörðustíg sem móttökufangelsi og til að vista gæsluvarðhaldsfanga sem hafa verið vistaðir í Fangelsinu Litla-Hrauni en því fylgir mikið óhagræði. Í skýrslu Evrópunefndar (CPT-nefndin) um varnir gegn pyndingum og ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu er m.a. vikið að þessum atriðum og gerðar kröfur um úrbætur.

Nú liggur fyrir kröfu- og þarfalýsing nýs fangelsis, nánar tiltekið á Hólmsheiði, með 48 fangaklefum ætluðum gæsluvarðhaldsföngum og föngum sem eru að hefja afplánun eða eru að afplána styttri refsingar. Miklar kröfur eru gerðar um öryggi í fangelsinu þrátt fyrir að þar sé hugsað í samræmi við nútímalegar stefnur í fangelsismálum einkum hvað varðar vinnuaðstöðu fanga, heilbrigðisþjónustu, íþróttaaðstöðu og aðrar tómstundir. Þegar þetta er ritað hefur engin ákvörðun verið tekin um byggingu fangelsis.

Í Evrópskum fangelsisreglum sem fjalla um almennar lágmarksreglur um meðferð fanga segir m.a. um tilgang þeirra: „... að viðhalda heilsu fanga og sjálfsvirðingu og, eftir því sem refsitími leyfir, að þróa með þeim ábyrgðartilfinningu og rækta þá afstöðu og hæfileika sem stuðla að því að þeir geti snúið aftur til þjóðfélagsins þannig að sem mestar líkur séu til að þeir hlíti lögum og geti séð sér farborða er þeir hafa öðlast frelsi að nýju.“.

Í daglegri umræðu um fangelsismál hér á landi hefur gjarnan verið spurt um stefnu í þessum málum, markmið með refsivistinni og látið að því liggja að lítið beri á sjónarmiðum um betrun og meðferð.

Á það má fallast að markmið með vistun fanga mætti koma skýrar fram í lögum nr. 48/1988 um fangelsi og fangavist en þar er ekki vikið að þessum markmiðum beinum orðum. Þegar nánar er að gáð sést þó að mörg ákvæði laganna beinast að þessum atrið-

um, enda er í fangelsum landsins markvisst unnið að velferð fanga allt eftir aðstæðum á hverjum stað. Þannig er læknis- og sálfræðiþjónusta fyrirferðarmikil, byggð hefur verið upp íþróttaaðstaða auk þess sem öflugt skólastarf er í gangi s.s. á Litla-Hrauni. Þá er mikil áhersla lögð á vinnu fanga sem jákvæðan þátt í meðferð á vistunartímanum. Ekki má heldur gleyma stofnunum eins og Vernd, Byrginu, SÁÁ og Hlaðgerðarkoti þar sem fangar eru vistaðir utan fangelsa með góðum árangri. Ljóst er þó að betur má ef duga skal til að undirbúa fanga undir að snúa aftur til þjóðfélagsins, fjölskyldna sinna og atvinnu eftir að fangavist lýkur. Á döfinni eru meðferðarnámskeið fyrir fanga í samráði við sálfræðinga stofnunarinnar. Þá er stefnt að því að auka útivist fanga á Litla-Hrauni og þar með möguleika þeirra til að stunda íþróttir. Verulegur halli hefur hins vegar verið á rekstri fangelsiskerfisins undanfarin ár og hefur verið unnið markvisst að hagræðingu í rekstrinum af þeim sökum. Sem dæmi má nefna að á Litla-Hrauni hefur verið fækkað um 8 störf við fangavörslu á síðustu árum. Hlýtur það að sníða stofnuninni þröngan stakk í þessum efnum.

Dómarar reyna eftir fremsta megni að gæta samræmis við ákvörðun refsinga miðað við eðli brota og aðstæður hvers ákærða fyrir sig. Þeir hugleiða hins vegar lítið hvað við tekur þegar málinu er lokið og dómþoli gengur út úr réttarsalnum enda bíður dómarans þá jafnan nýtt mál. Tíminn er afstæður og mislengi að líða eftir aðstæðum hvers og eins. Þeir sem til fangelsismála þekkja vita að tíminn líður hægt hjá föngum og aðstandendum þeirra.

Fangelsisyfirvöld eiga að marka stefnu um fangelsisrefsinguna og inntak hennar. Þar á að leggja höfuðáherslu á að gera refsivistina sem bærilegasta og notadrýgsta í heild fyrir fangann þannig að hún dragi úr líkum á að viðkomandi haldi áfram á sömu braut. Það hlýtur að vera heilladrýgst fyrir fanga og þjóðfélagið í heild. Þessi stefna á að koma fram með skýrum hætti í lögum og endurspeglast í fangelsum landsins, m.a. í byggingu nýs fangelsis.

Reykjavík, maí 2004
Valtýr Sigurðsson, forstjóri

I. FJÁRHAGUR OG STARFSEMI FANGELSISKERFISINS

Í fjárlögum ársins 2003 var gert ráð fyrir því að heildarútgjöld fangelsiskerfisins til reksturs Fangelsismálastofnunar og fangelsanna svo og til annarra útgjalda vegna fullnustu dóma yrðu 665,6 m.kr. á móti 617,6 m.kr. á árinu 2002. Gert var ráð fyrir að aflað yrði sértekna að upphæð 62,6 m.kr. þannig að framlag til stofnunarinnar var skv. fjárlögum 603,0 m.kr. en árið 2002 var framlagið 555,8 m.kr. Taflan hér fyrir neðan sýnir mismun milli fjárlaga áranna 2002 og 2003 í m.kr.:

	2002	**2003**	**Breyting**
Heildarútgjöld	617,6	665,6	48,0
Sértekjur:	-61,8	-62,6	-0,8
Framlag:	**555,8**	**603,0**	**47,2**

Skýringar hækkunar framlags í fjárlögum eru eftirfarandi: Gert var ráð fyrir 20,0 m.kr. hækkun vegna fjölgunar fanga og hækkunar rekstrarkostnaðar af þeim sökum. Tveggja m.kr. framlag var ætlað til þess að mæta auknum útgjöldum vegna hærri leigugreiðslna og aukins rekstrarkostnaðar í kjölfar stækkunar á húsnæði Fangelsismálastofnunar. Við þetta bættust hækkanir vegna launa- og verðlagsbreytinga.

Með fjáraukalögum var fjárheimild Fangelsismálastofnunar hækkuð um 20,0 m.kr. vegna aukins rekstrarkostnaðar. Þá fékk stofnunin 6,2 m.kr. framlag til brýnna utanhússviðgerða á Hegningarhúsinu við Skólavörðustíg og samtals 2,9 m.kr. með ýmsum smærri framlögum. Að teknu tilliti til rekstrarafgangs, 14,1 m.kr., frá árinu á undan voru nettó fjárheimildir 646,2 m.kr. Við bættust að sértekjur ársins voru 86,8 m.kr., sem er 24,2 m.kr. umfram það, sem gert var ráð fyrir í tekjuhlið fjárlaga. Ráðstöfunarfé Fangelsismálastofnunar á árinu 2003 varð því samtals 733,0 m.kr. Heildarútgjöld voru 715,3 m.kr. og afgangur af ráðstöfunarfé 17,7 m.kr. Til samanburðar var endanleg nettó fjárheimild stofnunarinnar á árinu 2002, 589,1 m.kr., sértekjur 66,7 m.kr. og heildarútgjöld 641,7 m.kr. og afgangur af ráðstöfunarfé því sem að ofan segir 14,1 m.kr. Tafla 2 sýnir mismun fjárheimilda, gjalda og tekna fyrir árin 2002 og 2003, svo og greiðslustöðu í árslok í m.kr.:

	2002	**2003**	**Breyting**
Fjárheimildir, nettó:	589,1	646,2	62,3
Heildarútgjöld:	641,7	715,3	73,6
Sértekjur:	-66,7	-86,8	-20,1
Greiðslustaða í árslok:	575,0	628,5*	53,5
Mismunur fjárheimilda og greiðslustöðu	**14,1**	**17,7**	**3,6**

*Staða skv. bókhaldskerfi ríkisins 24.06.2004

Eftir mikinn halla á árinu 2001 var á árinu 2002 gripið til þess ráðs að loka 22 fangarýmum á Litla-Hrauni í 5 mánuði, sparað var að öðru leyti í öllum rekstri og framkvæmdum frestað eins og hægt var. Niðursveiflan í sértekjum snérist við og jukust þær um rúmar 20,5 m.kr. milli ára. Með þessu og hinum auknu fjárveitingum náðist sem áður segir lítils háttar rekstrarafgangur á árinu 2002. Vegna mikils álags á fangelsiskerfið var ekki talið unnt að grípa til lokana á árinu 2003. Strangt aðhald var áfram í rekstrinum. Það ásamt auknum fjárheimildum og ekki síst sértekjum, sem enn hækkuðu, nú um 20,1 m.kr. milli ára, skiluðu stofnuninni 17,7 m.kr. afgangi í árslok 2003.

I. 1 REKSTRARKOSTNAÐUR EINSTAKRA LIÐA, STARFSEMI OG STARFSMENN

Á árinu 2003 var kostnaðarskipting innan fangelsiskerfisins sem hér segir í m.kr.:

Tafla 3

	Rekstrarkostnaður	Skipting %
Laun	495,8*	69,4%
Matur	83,0	11,6%
Tölvur, sími o fl.	28,7	4,0%
Húsnæði	46,7	6,5%
Annar kostnaður	61,1	8,5%
Samtals:	**715,3**	**100%**

*Þar af fangalaun 26,1 m.kr.

Launakostnaður vegur sem fyrr langþyngst í rekstrarkostnaði fangelsiskerfisins eða rúm 69%. Matur fanga vegur tæp 12% þannig að þessir tveir liðir eru 81% útgjaldanna. Allir aðrir rekstrarliðir ná þannig samtals um 19% hlutdeild.

Neðangreindar töflur sýna rekstrarkostnað einstakra liða innan fangelsiskerfisins í m.kr., annars vegar árið 2003, hins vegar árið 2002 svo og breytingar milli ára. Tekið skal fram að 2003 tölur miðast við stöðu í Ríkisbókhaldi 26.06.2004, en þá er ekki endanlega búið að gera upp árið.

Tafla 4.1

2003

Stofnun:	Rekstrarkostn.	Sértekjur	Gjöld umfram sért.
Fangelsismálastofnun, yfirstjórn	90,3	0,0	90,3
Fangelsin á höfuðborgarsvæðinu	159,0	-4,8	154,2
Fangelsið Litla-Hrauni	366,5	-75,2	291,3
Fangelsið Kvíabryggju	64,1	-6,8	57,3
Fangelsið Akureyri	23,0*	0,0	23,0
Ýmis fangamál (Vernd)	8,3	0,0	8,3
Fangavarðaskóli ríkisins	4,1	0,0	4,1
Samtals:	**715,2**	**-86,8**	**628,5**

* Sjá athugasemdir í kafla 1.2., Fangelsið Akureyri

Tafla 4.2

2002

Stofnun:	Rekstrarkostn.	Sértekjur	Gjöld umfram sért.
Fangelsismálastofnun, yfirstjórn	81,6	-0,5	81,1
Fangelsin á höfuðborgarsvæðinu	150,3	-3,4	146,9
Fangelsið Litla-Hrauni	314,2	-55,2	258,9
Fangelsið Kvíabryggju	55,0	-7,5	47,5
Fangelsið Akureyri	27,0*	0,0	27,0
Ýmis fangamál (Vernd)	6,9	0,0	6,9
Fangavarðaskóli ríkisins	6,7	0,0	6,7
Samtals:	**641,7**	**-66,6**	**575,1**

* Sjá athugasemdir í kafla 1.2., Fangelsið Akureyri

Neðangreind tafla sýnir breytingar í rekstrarkostnaði einstakra liða milli áranna 2002 og 2003 í m.kr. Mínus fyrir framan sértekjutölu táknar lækkun milli ára.

Tafla 4.3

Breytingar milli ára

Stofnun:	Rekstrarkostn.	Sértekjur	Gjöld umfram sért.
Fangelsismálastofnun, yfirstjórn	8,7	-0,5	9,2
Fangelsin á höfuðborgarsvæðinu	8,7	1,4	7,3
Fangelsið Litla-Hrauni	52,2	20,0	32,2
Fangelsið Kvíabryggju	9,1	-0,8	9,9
Fangelsið Akureyri	-4,0*	0,0	-4,0
Ýmis fangamál (Vernd)	1,5	0,0	1,5
Fangavarðaskóli ríkisins	-2,6	0,0	-2,6
Samtals	**73,6**	**20,2**	**53,4**

* Sjá athugasemdir í kafla 1.2., Fangelsið Akureyri

Yfirstjórn

Heildarútgjöld yfirstjórnar jukust um 8,7 m.kr. milli áranna 2002 og 2003. Starfsmannafjöldi í árslok var óbreyttur milli ára eða 14 manns. Þrátt fyrir það varð veruleg hækkun á launaliðum umfram samningsbundnar hækkanir. Launakostnaður var allhár vegna starfsþjálfunar þar sem ráða þurfti nýjan starfsmann vegna fæðingarorlofs auk fjögurra vegna starfsmanna, er hættu á árinu, þrír til þess að fara í nám en sá fjórði af öðrum orsökum. Kostnaður yfirstjórnar vegna orlofs af launum í fæðingarorlofi nam 0,6 m.kr. á árinu þar sem Tryggingastofnun, launagreiðandinn, greiðir ekki orlofið, heldur er stofnunum gert að standa undir því. Föngum fjölgaði um rúm 12% frá fyrra ári og hafa ekki verið fleiri síðan á árinu 1996 og kallar þessi aukning á aukið almennt vinnuframlag. Yfirvinna hækkaði um 4,6 m.kr. eða 46%. Þyngst vegur þar aukið umfang samfélagsþjónustu. Þeim dómþolum er hana hófu fjölgaði um rúm 40%, annað árið í röð. Eft-

irlit sem henni fylgir kallar á mikla vinnu utan hefðbundins vinnutíma, svo og veruleg-ar akstursgreiðslur sem þrefölduðust milli ára. Rekstur tölvukerfanna hækkaði og milli ára umfram almennar verðlagsbreytingar, aðrir liðir voru innan hefðbundins ramma.

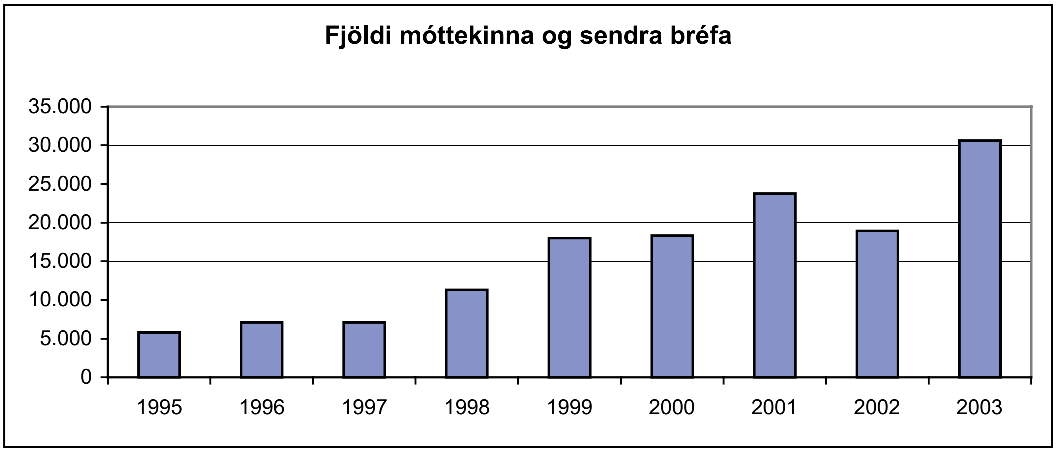

Pappírsflæði hjá Fangelsismálastofnun hefur aukist gífurlega á undanförnum árum. Þetta sést í fjölda móttekinna og sendra bréfa. Þau voru tæplega 6.000 árið 1995. Á ár-inu 2003 voru þau tæplega 31.000 62% fleiri en árið áður og fimmfalt fleiri en 1995. Helstu skýringar á aukningunni í gegnum árin eru fjölgun sekta og sú viðbót sem felst í árituðum sektarboðum og síðast en ekki síst áhrif upplýsinga- og stjórnsýslulaga, sem mikil skriffinnska fylgir. Í þetta fer sífellt meiri tími sem er á kostnað þjónustu við skjól-stæðinga stofnunarinnar vegna þess að fjármagn hefur ekki nema að litlu leyti fylgt aukn-um kröfum á þessu sviði.

I. 2 FANGELSIN

Fimm fangelsi eru starfandi í landinu: Fangelsið Litla-Hrauni, Fangelsið Kópavogs-braut 17, Hegningarhúsið í Reykjavík, Fangelsið Kvíabryggju og Fangelsið Akureyri. Fangaklefar eru samtals 126 auk 11 einangrunarklefa. Á árinu 2003 voru fangar vistað-ir í fangelsunum í 42.222 daga. Utan fangelsanna voru vistunardagar 6.188, þar af um 3/4 á Vernd. Nýtingin á almennu fangaklefunum var 90,6% og hefur ekki verið hærri á viðmiðunartímanum. Að meðaltali voru 116 fangar í fangelsunum hvern dag á móti 103 árið áður. Ekki kom til neinna sumarlokana fangelsanna.

Fangelsin á höfuðborgarsvæðinu

Fangelsin á höfuðborgarsvæðinu eru tvö, Hegningarhúsið við Skólavörðustíg og Fang-elsið Kópavogsbraut 17. Þar starfa samtals 23 fastráðnir starfsmenn. Í Hegningarhús-inu störfuðu um áramót 10 fastráðnir fangaverðir auk starfsmanns í hlutastarfi við ræst-ingar. Í Fangelsinu Kópavogsbraut voru um áramót starfandi 9 fastráðnir fangaverðir auk starfsmanns í hlutastarfi við ræstingar. Á vegum fangelsa á höfuðborgarsvæðinu starfa tveir starfsmenn við fangaflutninga og á skrifstofu starfar einn skrifstofumaður auk for-stöðumanns, sem veitir báðum fangelsunum forstöðu.

Í Hegningarhúsinu eru 16 fangarými, þar af tvö fyrir fanga í einangrun. Fangadagar þar voru 4.410, sem er 8,8% fjölgun frá árinu áður.

Þetta fallega, friðaða hús, sem reist var fyrir 130 árum, er farið að láta verulega á sjá. Aukafjárveiting sem nam 6,2 m.kr. fékkst á árinu til brýnustu viðgerða. Var skipt um þakjárn á austur- og vesturálmu, hurðir á suðurhlið voru teknar í gegn svo og gluggar suðurhliðar að utan sem innan. Gera átti við múrvegg við vesturhlið hússins, sem reyndist svo morkinn er við var komið, að fjarlægja varð hann og steypa upp nýjan.

Í Fangelsinu Kópavogsbraut 17, sem í daglegu tali er gjarnan nefnt Kvennafangelsið, eru 12 fangarými á sumrin en 11 á veturna þegar eitt herbergi er notað sem skólastofa. Þar eru kvenfangar vistaðir, en konur voru á árinu 4,5% af heildarfangafjölda landsins. Jafnframt eru þar vistaðir karlar og voru þeir rúmlega helmingur fanganna. Fangelsisdagar voru á árinu 3.736, sem er 7,3% aukning frá árinu 2002. Föngum í Fangelsinu Kópavogsbraut gefst kostur á að stunda nám í fangelsinu á vegum Menntaskólans í Kópavogi. Koma kennarar þaðan í fangelsið og kenna að jafnaði tvo tíma í viku í hverri grein. Nemendur voru 4 á vorönn í 3 greinum en 5 á haustönn í 5 greinum. Í umsögn námsráðgjafa frá menntaskólanum er það sagt sammerkt með þeim nemendum, sem stundað hafa nám í fangelsinu, að þeir hafi sýnt því mikinn áhuga og hafi náð viðunandi árangri. Hafa nemendur frá fangelsinu haldið áfram námi í Menntaskólanum í Kópavogi eftir að fangavist þeirra er lokið. Þá má geta þess, að í fyrsta skipti var í fangelsinu boðið upp á listmeðferð (art therapy). Var það námskeið, sem miðaði að endurhæfingu og þjálfun með myndlistina að miðli.

Heildarútgjöld fangelsa á höfuðborgasvæðinu voru 159,0 m.kr. sem er 8,7 m.kr. eða 5,8% meira en árið áður. Ef framangreindur kostnaður vegna viðgerða á Hegningarhúsinu er tekinn frá var kostnaðarhækkun milli ára 2,2%. Þrátt fyrir 3,0% samningsbundna taxtahækkun frá áramótum óx launakostnaður einungis um 1,2% milli ára. Er ástæðan fyrst og fremst mun minni kostnaður vegna langtímaveikinda, en hann var mjög hár 2002.

Vinna er fyrst og fremst stunduð í Fangelsinu Kópavogsbraut og felst aðallega í ýmsum smáverkefnum fyrir fyrirtæki á höfuðborgarsvæðinu. Einnig er rekið þvottahús í fangelsinu. Sértekjur ársins 2003 námu um 4,8 m.kr.

Fangelsið Litla-Hrauni

Um áramót starfaði 51 fastráðinn starfsmaður við Fangelsið Litla-Hrauni. Á skrifstofu fangelsisins störfuðu auk forstöðumanns 4 deildarstjórar og 2 skrifstofumenn. Alls störfuðu 43 við fangavörslu og verkstjórn, þar af 4 við flutninga og umsjón með heimsóknum til fanga auk þess sem sálfræðingur starfar við fangelsið.

Starfsemi fangelsisins fer fram í 9 byggingum. Fangar eru vistaðir í þremur þeirra, og krefst sú dreifing mikils mannafla. Í hinum byggingunum eru verkstæði, skrifstofur fangelsisins og heimsóknar- og önnur þjónustuaðstaða.

Fangelsið Litla-Hrauni er langstærsta einingin í fangelsiskerfinu. Þar eru 77 almenn fangarými auk 9 einangrunarklefa. Voru fangadagar 27.289, sem er 17,8% aukning milli ára. Aðalskýringin á þessari miklu fjölgun er afleiðing af lokun 22 fangaplássa í 5 mánuði sem gripið var til á árinu 2002 í sparnaðarskyni. Nýtingin á almennu fangaklefunum var 95,3% á árinu. Fangelsið tekur til sín um helming þess fjármagns, sem til fangelsismála er veitt. Heildarútgjöld fangelsisins voru 366,5 m.kr. og hækkuðu milli áranna 2002 og 2003 um 52,2 m.kr. eða 16,6%.

Sértekjur, sem aflað er í Fangelsinu Litla-Hrauni námu á árinu 75,2 m.kr. Er það 20,0 m.kr. hækkun frá árinu 2002. Skýringin er fyrst og fremst aukin framleiðsla á bílnúmeraplötum, en framleiðsla þeirra og sala er sem fyrr uppistaðan í sértekjum fangelsiskerfisins, hvort heldur mælt er í krónum eða framlegð. Þótt þessara tekna sé aflað á Litla-Hrauni renna fjármunirnir ekki sjálfkrafa þangað; þeim er af fangelsisyfirvöldum veitt þangað sem þörf fangelsiskerfisins er metin brýnust á hverjum tíma. Er það raun-

ar nokkuð sérkennilegt fyrirkomulag að rekstrarstaða fangelsanna skuli svo háð bílainnflutningi landsmanna sem raun ber vitni. Önnur verkefni voru svipuð og undanfarin ár s.s. skrúfbútaframleiðsla, brettasmíði, gluggasmíði, steypuvinna og öskjugerð.

Skólahald í Fangelsinu Litla-Hrauni

Fjölbrautaskóli Suðurlands hafði að venju umsjón með skólahaldi fanga á Litla-Hrauni. Vorönn hófst 9. janúar.

Í upphafi skólastarfsins höfðu 27 nemendur innritast og fjórir til viðbótar innrituðust á önninni. Að vanda flosnuðu allmargir upp eða losnuðu úr fangelsinu á önninni án þess að þreyta próf. Alls þreyttu 11 nemendur samtals 52 próf upp á samtals 121 einingu.

Námsárangur telst hafa verið vel viðunandi ef á heildina er litið og mjög góður hjá nokkrum einstaklingum, ekki síst ef miðað er við aðstæður. 106 einingar náðust, tvær fóru í bið en 13 var ekki lokið.

Haustönn hófst 25. ágúst en þá höfðu 26 nemendur innritað sig til náms. Næstu vikur á eftir bættust nöfn sjö einstaklinga á innritunarlistann. Eins og jafnan átti nemendum eftir að fækka og í 7. viku var tala skráðra nemenda komin niður í 17. Á önninni þreyttu 15 nemendur alls 43 próf upp á samtals 95 einingar.

Kennslugreinar á vorönn voru 15 en 17 á haustönn. Fastir kennarar á hvorri önn voru 9 að kennslustjóra meðtöldum og luku 4 nemendur 3 áföngum í fjarnámi á vorönn. Einn nemandi hafði vistaskipti á haustönn. Hann var fluttur í Fangelsið Akureyri síðari hluta annarinnar en lauk þó 6 einingum í fjarnámi. Í fyrsta sinn í sögu skólans var á haustönn kenndur áfangi sem nefnist lífsleikni og voru nemendur almennt ánægðir með hann. Sex nemendur luku áfanganum, sem er skylduáfangi á mörgum brautum fjölbrautanáms. Einn nemandi lauk almennu verslunarprófi af viðskiptabraut. Enginn nemandi sótti nám á Selfossi á vorönn en tveir nemendur sóttu þar nám á haustönn í 2 klst. á viku.

Fangar fá greidd laun fyrir að stunda nám í fangelsi. Er tilgangurinn að hvetja þá til þess að velja þann kost og nýta sér með því vistina til þekkingaröflunar og endurhæfingar.

Fangelsið Kvíabryggju

Um áramót voru 8 starfsmenn við Fangelsið Kvíabryggju. Það voru auk forstöðumanns 5 fangaverðir og 2 starfsmenn í eldhúsi.

Á Kvíabryggju eru 14 fangarými. Fangadagar voru 4.548, sem er 1,1% fjölgun frá árinu áður.

Heildarútgjöld fangelsisins voru 64,1 m.kr., sem er 16,5% hækkun frá fyrra ári. Verulegar framkvæmdir voru við fangelsið á árinu. Reistur var frystiklefi sem nauðsynlegur er fyrir hráefni vegna beitningarinnar. Steypt voru plön kringum vinnuskála og suður með fangelsinu og umhverfi næst fangelsinu snyrt. Var tilgangurinn tvíþættur. Annars vegar voru þarna framkvæmdir sem lengi hafði verið þörf á og kallað eftir, hins vegar var verið að skapa föngum vinnu sem ella hefði verið lítil sem engin yfir sumarið.

Vinna á Kvíabryggju hefur aðallega falist í beitningu, neta- og fiskikaraviðgerðum og brettasmíði auk tilfallandi starfa á jörðinni sjálfri og við viðhald húseigna. Vinna hefur dregist saman undanfarin ár. Kvótaleysi báta á svæðinu olli því að beitning féll algerlega niður frá júní fram í miðjan september sem er mun lengra tímabil en árið áður og netavinna, sem jafnan hefur verið drjúg, var engin á árinu. Sértekjur fangelsins 2003 voru 6,8 m.kr., sem er 27% samdráttur á aðeins tveggja ára tímabili.

Fangelsið Akureyri

Fangelsið Akureyri er starfrækt í húsnæði lögreglunnar á Akureyri og hefur svo verið frá því 1978. Fjórir fangaverðir eru starfandi við fangelsið, en aðstoðaryfirlögregluþjónn hefur haft umsjón með daglegum rekstri. Þar eru 8 fangaklefar. Fangadagar á árinu 2003 voru 2.239 sem er 7,7% fækkun frá fyrra ári.

Bókhaldskerfi ríkisins sýnir rekstrarkostnað ársins 2003 sem 23,0 m.kr. og 27,0 m.kr. 2002. Í raun var hann 25,6 m.kr. 2003 og 25,5 m.kr. 2002. Mismunurinn liggur í því að á árinu 2003 voru bakfærðar 2,6 m.kr. sem ofskráðar höfðu verið á launaliði fangelsisins 2001 um 1,1 m.kr. og um 1,5 m.kr. á árinu 2002. Er raunrekstrarkostnaður þá svipaður í krónutölu 2002 og 2003.

Vinna fanga er takmörkuð. Hún felst sem fyrr helst í því að sjá um þrif, alla þvotta og að sinna léttu viðhaldi þegar það fellur til.

I. 3 FANGAVARÐASKÓLI RÍKISINS

Grunnnámskeið samkvæmt reglugerð um menntun fangavarða var haldið á haustönn 2003 á vegum Fangavarðaskóla ríkisins. Stóð það yfir frá 29. september til 19. desember eða í 12 vikur samtals. Alls voru sjö nemendur í fullu námi á önninni. Þrír þeirra komu frá Fangelsinu Litla-Hrauni, tveir frá fangelsunum á höfuðborgarsvæðinu, einn frá Fangelsinu Akureyri og einn var á vegum Fangelsisins Kvíabryggju. Auk þess var starfsmaður Verndar í námi í tveimur fögum.

Eins og undanfarin ár fór starfsemi skólans að mestu leyti fram í Lögregluskóla ríkisins að Krókhálsi. Samtals voru kennslustundir 365 og skiptust þær aðallega niður á 12 greinar sem báru mismikið vægi, allt frá 8 upp í 50 kennslustundir. Frá mánudegi til fimmtudags voru hefðbundnar greinar kenndar, en á föstudögum voru styttri námskeið kennd, gestafyrirlesarar fengnir og farið í vettvangsferðir. Alls komu 13 kennarar eða leiðbeinendur að kennslunni og var námsárangur nemenda nokkuð góður með meðaleinkunn upp á 7,84. Tveir nemendur fengu ágætiseinkunn og enginn hlaut falleinkunn í neinu fagi.

II. ÝMSAR TÖLULEGAR UPPLÝSINGAR

II. 1 LEYFI ÚR FANGELSI

Á árinu 2003 var 23 föngum veitt samtals 77 dagsleyfi án fylgdar og hafði þeim fækkað verulega frá árinu á undan. Ástæðan er fækkun langtímafanga í fangelsunum. Leyfi þessi eru 14 klst. frá kl. 08.00-22.00 og eru háð ströngum skilyrðum. Dagsleyfin eru eitt af þeim úrræðum sem fangelsisyfirvöld nota til þess að búa langtímafanga undir komu út í hið frjálsa samfélag á ný.

Þá fá fangar í vissum tilvikum leyfi í fylgd fangavarða þegar um er að ræða veikindi í fjölskyldu þeirra, fermingu eða skírn barna þeirra eða þegar aðrar mjög sérstakar ástæður eru fyrir hendi.

Samkvæmt reglugerð um leyfi afplánunarfanga til dvalar utan fangelsis nr. 719/1995 er heimilt að veita fanga dagsleyfi án fylgdar þegar hann hefur afplánað 1/3 hluta dæmds refsitíma, þó ekki eftir skemmri tíma en eitt ár. Fangar sem afplána styttri refsingar fá því engin dagsleyfi. Hegðun fanga verður að hafa verið góð í fangelsinu til þess að slíkt leyfi sé veitt. Fangar sem uppfylla skilyrði fá dagsleyfi á tveggja mánaða fresti fyrsta árið sem leyfi er veitt en einu sinni í mánuði eftir það.

Lítið hefur verið um að fangar misnoti leyfi þessi enda falla þau þá niður í 6–12 mánuði. Einn fangi skilaði sér ekki til baka úr dagsleyfi á árinu.

II. 2 ÁFENGIS- OG FÍKNIEFNAMEÐFERÐ Í AFPLÁNUN

Á árinu 2003 var 15 föngum gefinn kostur á að ljúka afplánun í meðferð. Þar af voru 6 fangar vistaðir í Hlaðgerðarkoti, 7 fangar hjá SÁÁ og 2 hjá Byrginu. Slík meðferð er yfirleitt miðuð við sex vikur, en einstaka fangi var þó mun lengri tíma í meðferð, einkum í Byrginu. Níu þessara fanga luku meðferð að fullu en sex voru vistaðir aftur í fangelsi. Fimm rufu skilyrði fyrir vistuninni en einn óskaði eftir því að verða vistaður í fangelsi á ný. Eins og súluritið hér að neðan sýnir hefur 282 föngum verið veitt heimild til að ljúka afplánun í áfengismeðferð frá árinu 1990 og hafa 203 þeirra lokið meðferð eða 72% en 79 eða 28% verið vistaðir aftur í fangelsi. Súluritið hér að aftan sýnir þessa þróun frá 1990.

Þá er rétt að geta þess að menn frá AA-samtökunum hafa um margra ára skeið haldið reglulega fundi með föngum sem þess óska í öllum fangelsunum. Auk þess starfa tveir sálfræðingar hjá Fangelsismálastofnun sem láta þennan málaflokk mjög til sín taka.

Fjöldi fanga vistaður í áfengis- og fíkniefnameðferð í afplánun árin 1990–2003

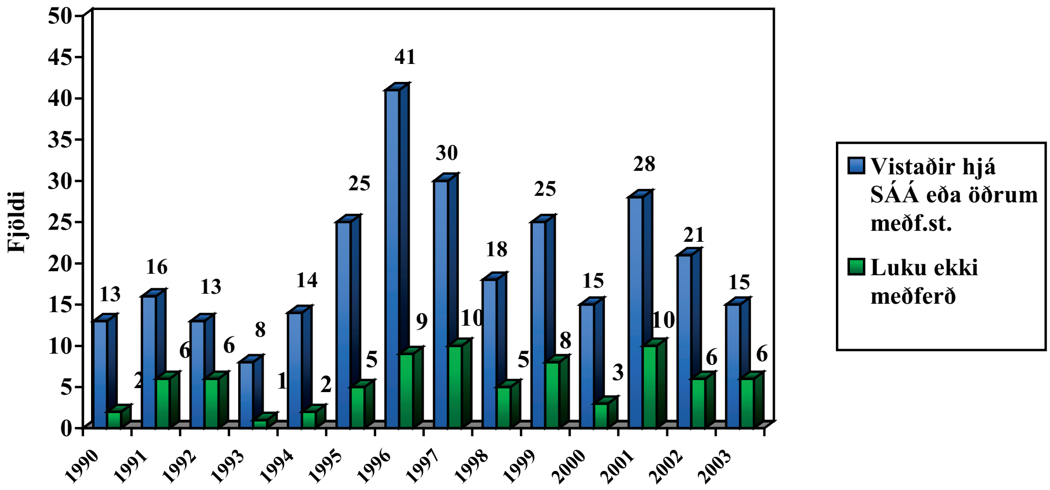

II. 3 STROK OG STROKTILRAUNIR ÚR FANGELSI

Á seinni árum hefur verið lítið um strok úr fangelsum eða tilraunir til slíks. Hvorki strok né tilraun til þess er skráð á árinu 2003.

Strok og stroktilraunir úr fangelsum árin 1986–2003

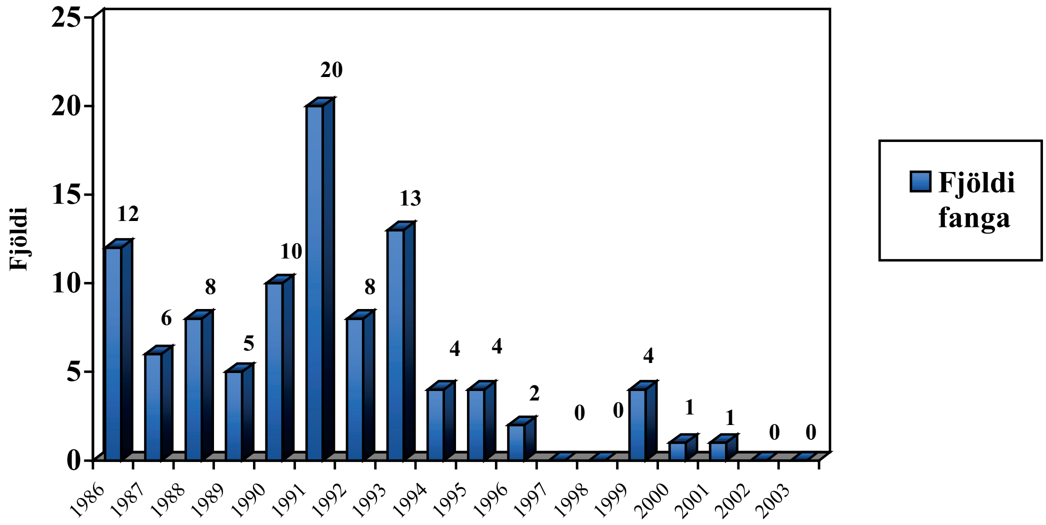

III. FULLNUSTA REFSIDÓMA

III. 1 AFPLÁNUN HJÁ FÉLAGASAMTÖKUNUM VERND

Á árinu voru 68 fangar vistaðir á Áfangaheimili Verndar í Reykjavík síðustu mánuði afplánunartímans og stunduðu þeir þaðan flestir vinnu en nokkrir voru í fullu námi eða meðferð. Samstarf Verndar og Fangelsismálastofnunar á þessu sviði hófst árið 1995 og aldrei hafa fleiri fangar verið vistaðir hjá Vernd en á árinu 2003. Að meðaltali voru þar vistaðir 12,7 fangar á degi hverjum og var Vernd næst stærsti afplánunarstaður landsins á árinu. Einungis fleiri fangadagar voru afplánaðir á Litla-Hrauni.

Með vistun á Vernd er dómþolum gefinn kostur á að ljúka afplánun utan fangelsis og aðlagast þannig þjóðfélaginu smám saman. Þessir einstaklingar greiða sjálfir fyrir fæði og húsnæði til Verndar, enda eru þeir flestir í fullri vinnu eins og áður er getið. Ströng skilyrði eru sett fyrir slíkri vistun og er þeim fylgt vel eftir.

Sex fangar voru fluttir aftur í fangelsi vegna skilorðsrofa en 62 stóðust öll sett skilyrði fyrir dvölinni.

Samtals hefur 414 föngum verið gefinn kostur á vistun hjá Vernd frá árinu 1995 og hafa 356 þeirra, eða 86% staðist sett skilyrði en 58, eða 14% rofið skilyrði og verið fluttir aftur í fangelsi.

Súluritið sýnir þróunina frá árinu 1995.

Vistun hjá Félagasamtökunum Vernd árin 1995–2003

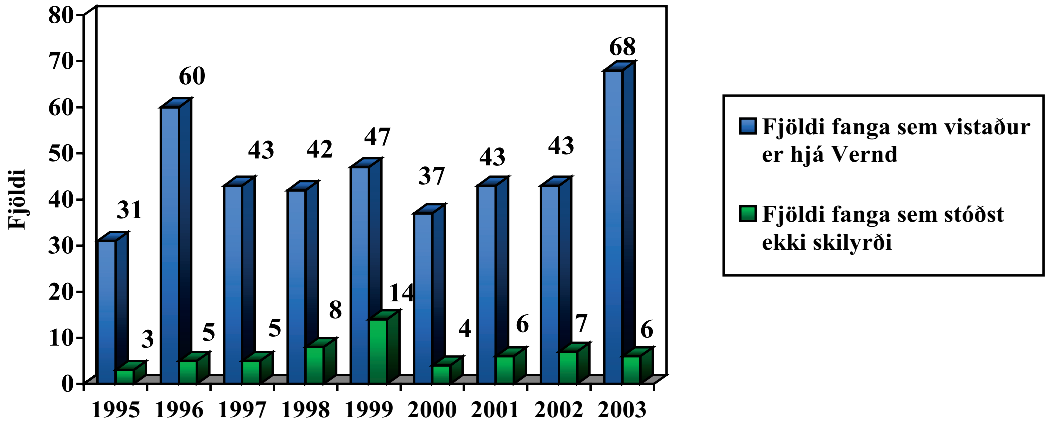

III. 2 SAMFÉLAGSÞJÓNUSTA

Á árinu 2003 fjölgaði umsóknum um samfélagsþjónustu í stað vararefsinga, en umsóknum um samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga fækkaði nokkuð. Alls bárust 374 umsóknir um samfélagsþjónustu í stað vararefsingar, þar af 8 endurupptökubeiðnir og 118 umsóknir um samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar, þar af 3 beiðnir um endurupptöku. Fjöldi umsókna var því 492 umsóknir á árinu 2003 samanborið við 343 á árinu á undan. Eins og kemur fram í töflu 5 hér að aftan fjölgaði óskilorðsbundnum refsingum sem uppfylla skilyrði fyrir samfélagsþjónustu (allt að 6 mánuðum) um 18% milli áranna 2002 og 2003 en umsóknum um samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga fækkaði hins vegar eins og súlurit 1 sýnir. Þegar tekið er mið af hlutfalli umsókna í samanburði við fjölda óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga, allt að 6 mánuðum, sem bárust á árinu fækkaði umsóknum talsvert. Á árinu 2002 sóttu 42% þessara dómþola um samfélagsþjónustu en aðeins 32% á árinu 2003.

Súlurit 1
Fjöldi umsókna um samfélagsþjónustu árin 1995–2003

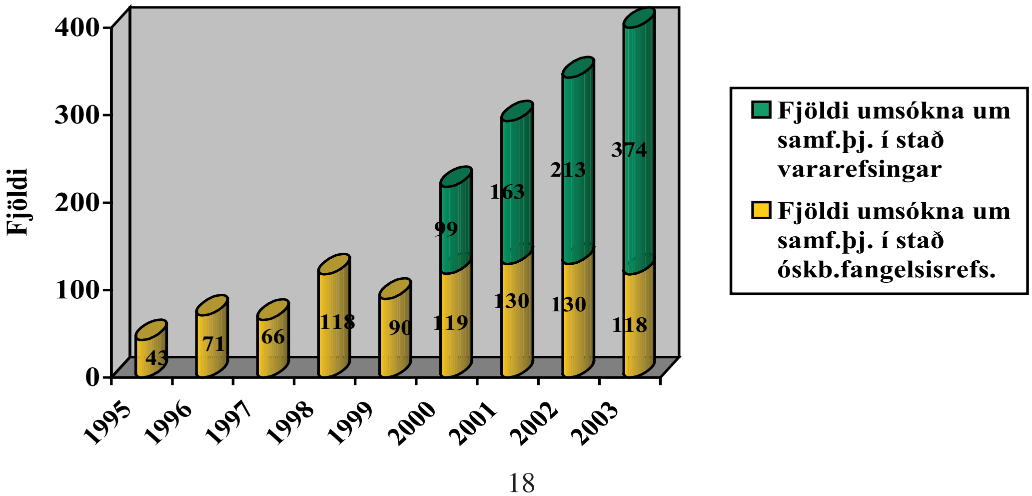

Súlurit 2a sýnir hvernig umsóknir um samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar, samtals 885, voru afgreiddar á árunum 1995-2003. Frá upphafi hefur 601 umsókn verið samþykkt eða 68%, 253 umsóknum hefur verið synjað eða um 29% og 32 umsóknir eða um 3% dregnar til baka. Þetta hlutfall hefur nánast staðið í stað frá upphafi. Ekki hefur verið gerð sérstök athugun á því hvers vegna dómþolar draga umsókn sína til baka og ákveða að eigin ósk að afplána refsinguna í fangelsi áður en stofnunin hefur tekið ákvörðun í máli þeirra.

Súlurit 2a
Afgreiðslur umsókna um samfélagsþjónustu í stað óskb. fangelsisrefsingar árin 1995–2003

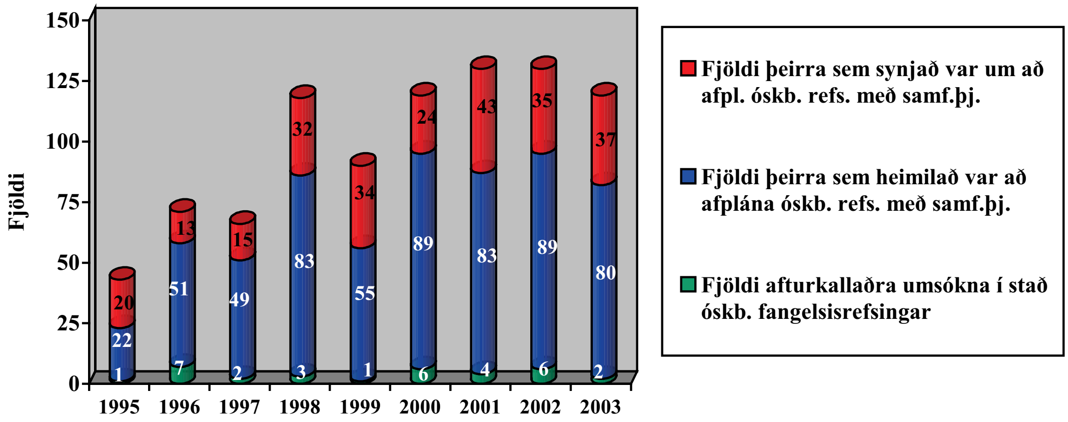

Súlurit 2b sýnir nánar hvernig umsóknir um samfélagsþjónustu í stað vararefsinga hafa verið afgreiddar. Samtals hafa 849 umsóknir um samfélagsþjónustu í stað vararefsinga borist Fangelsismálastofnun frá árinu 2000 þegar lagaheimildin tók gildi og til loka ársins 2003. Af þessum umsóknum hafa verið samþykktar 495 umsóknir eða rúmlega 58%, 255 umsóknum verið synjað eða um 30% og 94 umsóknir eða 11% dregnar til baka af umsækjendum. Ástæðan fyrir því að umsækjendur draga til baka umsókn sína er í flestum tilvikum vegna þess að þeir greiða sektina/sektirnar. Eins og sést á súluritinu virðist í fyrstu sem fleiri umsækjendum hafi verið heimiluð samfélagsþjónusta á milli ára. Sé hins vegar tekið mið af hlutfalli veittrar samfélagsþjónustu, þá var hlutfallslega færri heimiluð samfélagsþjónusta á árinu 2003. Á árinu 2002 var 64% heimiluð samfélagsþjónusta á móti 56% á árinu 2003. Vakin er athygli á því að inn í síðari prósentutölunni afturkölluðu 15 einstaklingar eða 4% umsókn sína um samfélagsþjónustu eftir að búið var að veita þeim heimild til að gegna henni og teljast þær umsóknir með afturköllununum. Þá kemur fram í súluritinu að 5 umsóknir séu til afgreiðslu, sem þýðir að þegar þetta er ritað hefur ekki enn tekist að afgreiða allar umsóknir frá árinu 2003. Staðreyndin er hins vegar sú að fjöldi óafgreiddra umsókna um áramótin var vegna vararefsinga tæplega 100 og rúmlega 10 vegna óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar. Ástæðan fyrir þessum fjölda óafgreiddra umsókna liggur í síauknum fjölda umsókna um samfélagsþjónustu í stað vararefsinga. Er svo komið að stofnunin getur ekki lengur með neinu móti sinnt afgreiðslu umsókna á eins skilvirkan hátt og æskilegt væri. Biðin á afgreiðslu umsókna vegna vararefsinga er nú 4-5 mánuðir frá því að umsókn berst stofnuninni sem er ekki ásættanlegt.

Súlurit 2b
Afgreiðslur umsókna um samfélagsþjónustu í stað vararefsingar árin 2000–2003

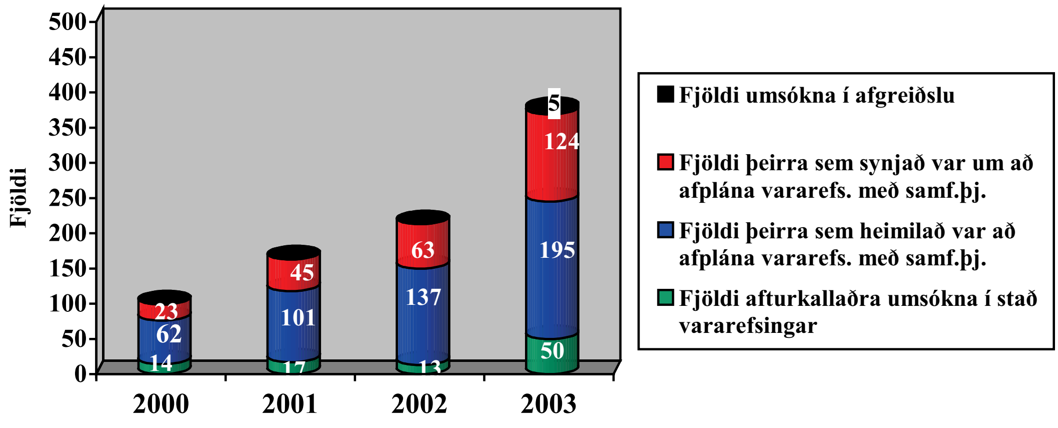

Af súluritum 3a og 3b má sjá ástæður fyrir því að umsóknum um samfélagsþjónustu er hafnað. Vakin skal athygli á því að í sumum tilvikum er umsækjendum synjað af fleiri en einni ástæðu. Ástæður synjana vegna óskilorðsbundinna refsinga eru mjög svipaðar og á árinu 2002 en fjölgað hefur synjunum vararefsinga vegna óafgreiddra mála í refsivörslukerfinu.

Súlurit 3a
Ástæður synjana á umsóknum um samfélagsþjónustu í stað óskb. fangelsisrefsingar árin 1995–2003

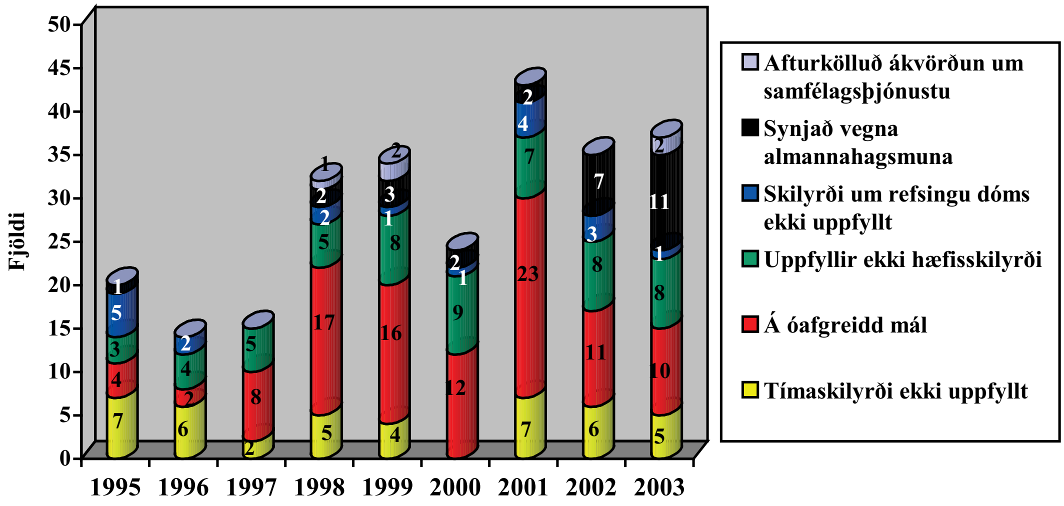

Súlurit 3b
Ástæður synjana á umsóknum um samfélags-þjónustu í stað vararefsinga árin 2000 og 2003

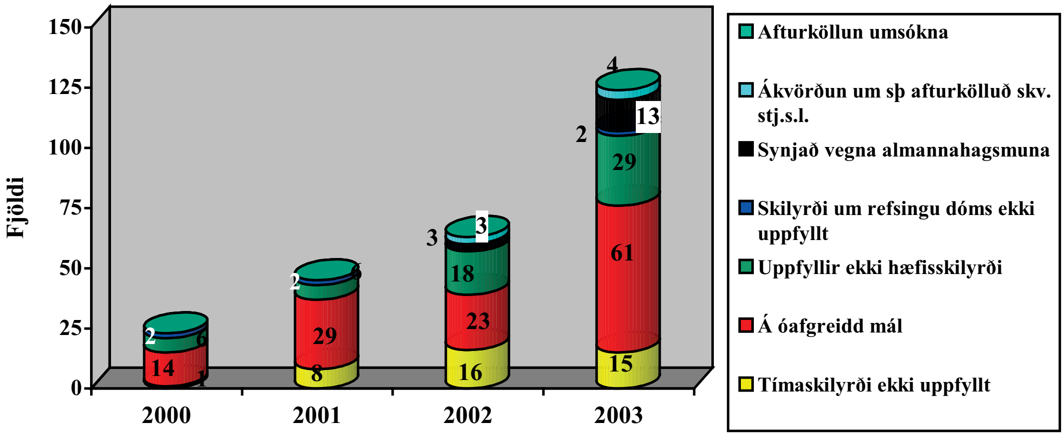

Súlurit 4 sýnir fjölda þeirra sem hefja samfélagsþjónustu innan hvers árs án tillits til þess hvenær sótt er um samfélagsþjónustu. Alls hafa 1.027 einstaklingar hafið samfélags-þjónustu frá upphafi, þar af 591 í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar.

Súlurit 4
Fjöldi þeirra sem hefja samfélagsþjónustu innan hvers árs 1995–2003

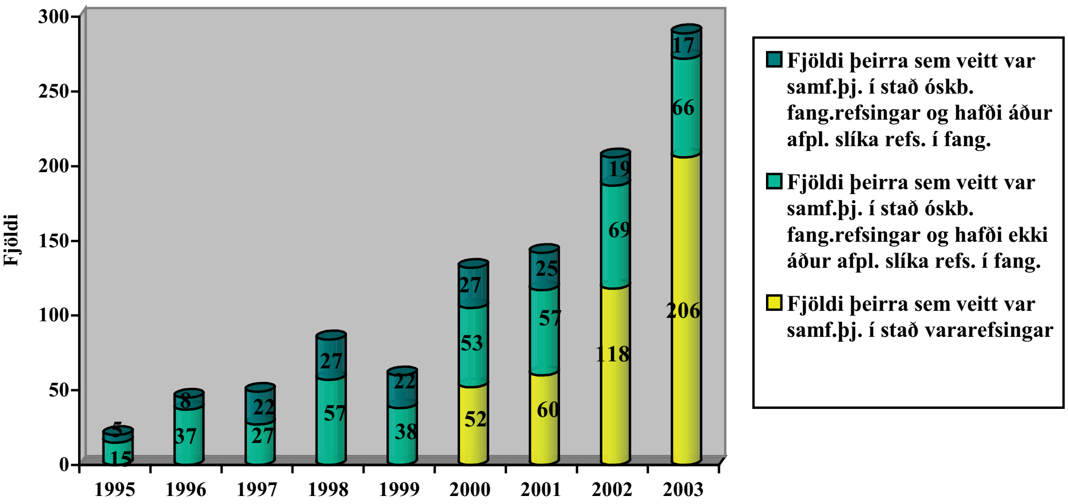

Af súluriti 5a og 5b sést hve margir standast skilyrði samfélagsþjónustu og hve margir rjúfa samfélagsþjónustu. Línuritin sýna síðan hve margir hlutfallslega rjúfa skilyrði samfélagsþjónustu og afplána eftirstöðvar refsinga í fangelsi innan hvers árs á móti þeim sem ljúka samfélagsþjónustu. Þegar skoðað er hlutfallið milli ára virðast fleiri rjúfi samfélagsþjónustu á ákveðnum árum eins og t.a.m. á árinu 2002 þar sem hlutfallið er 20% í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar og 25% í stað vararefsinga. Það sem skekkir hins vegar myndina er að á þessu ári hófu hlutfallslega mjög margir samfélagsþjónustu seint á árinu og því luku henni fáir á þessu sama ári. Að jafnaði rjúfa 13% samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga og um 18% í stað vararefsinga sem teljast verður viðunandi árangur. Þá greiða að jafnaði um 68% þeirra sem rjúfa samfélagsþjónustu í stað vararefsinga sektir sínar í stað þess að afplána eftirstöðvarnar í fangelsi.

Súlurit 5a
Fjöldi þeirra sem stóðst/rauf skilyrði samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar við lok samfélagsþjónustu innan hvers árs

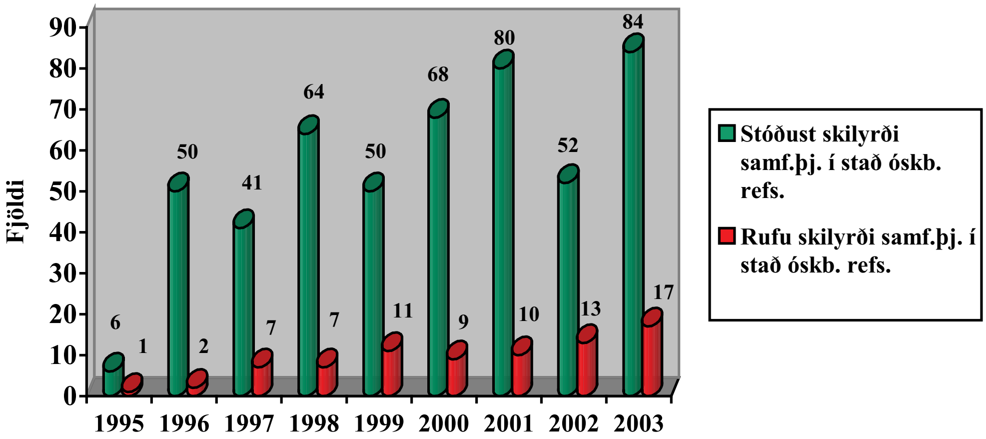

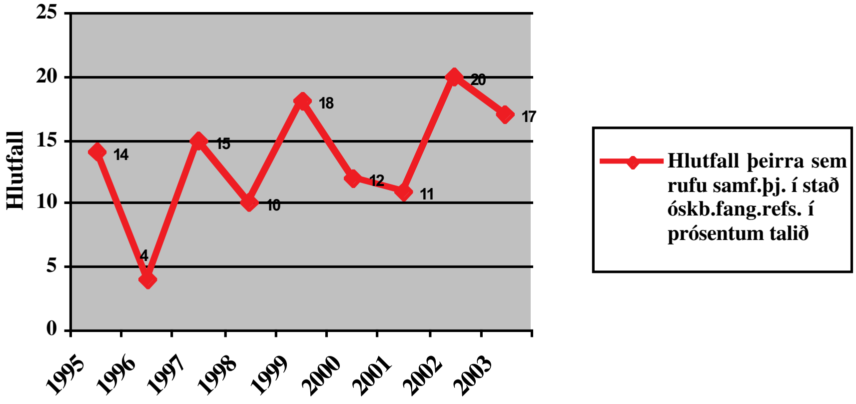

Súlurit 5b
Fjöldi þeirra sem stóðst/rauf skilyrði samfélagsþjónustu í stað vararefsingar við lok samfélagsþjónustu innan hvers árs

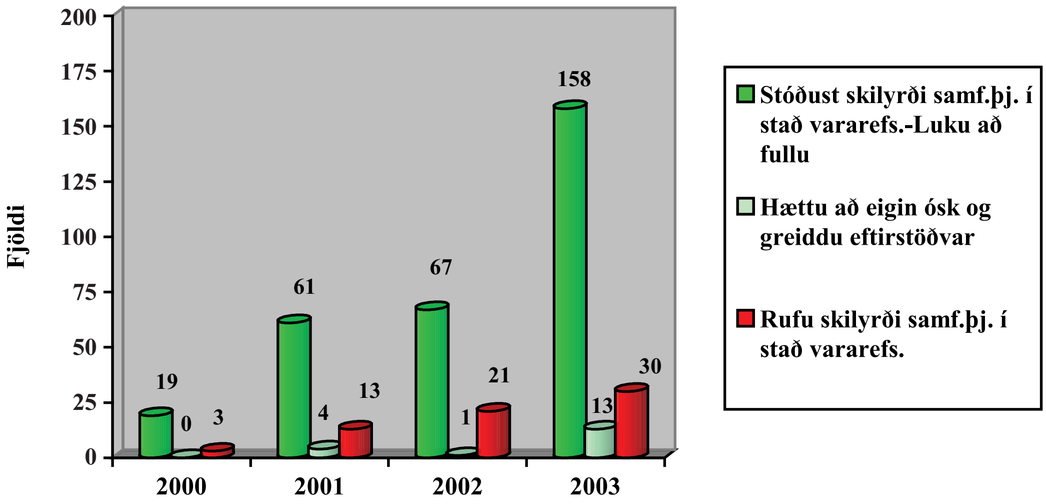

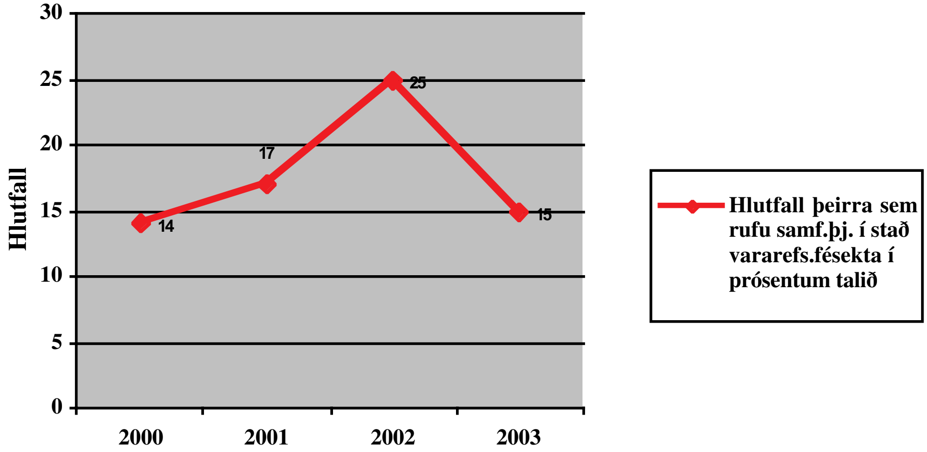

Á súluriti 6 sést fjöldi fangelsisdaga sem afplánaðir eru með samfélagsþjónustu. Frá byrjun hafa rúm 80 fangelsisár verið afplánuð með samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga. Þá hafa rúm 44 fangelsisár verið afplánuð með samfélagsþjónustu í stað vararefsingar. Erfitt er að segja til um hversu margir myndu í raun greiða sekt sína í stað þess að afplána vararefsinguna í fangelsi hefði þeim ekki verið heimilað samfélagsþjónusta.

Súlurit 6
Fjöldi fangelsisdaga sem afplánaðir
eru með samfélagsþjónustu innan hvers árs árin 1995–2003

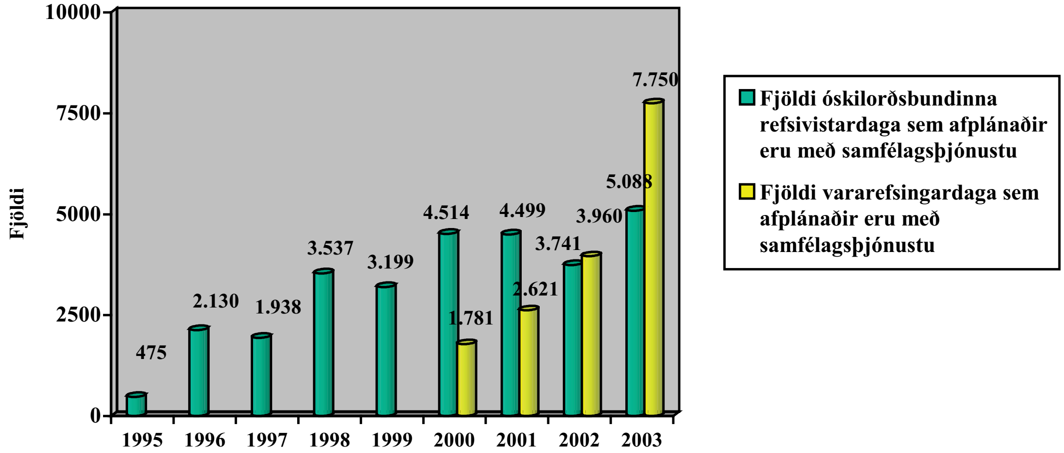

III. 3 TÖLULEGT YFIRLIT UM DÓMA OG ÞRÓUN DÓMAFULLNUSTU

Á árinu 2003 barst Fangelsismálastofnun til fullnustu og vistunar 1.771 dómur. Frá ríkissaksóknara bárust 1.699 dómar og 66 frá Hæstarétti Íslands. Þá sendi dóms- og kirkjumálaráðuneytið 6 norræna refsivistardóma til fullnustu. Þá bárust stofnuninni 616 viðurlagaákvarðanir og 6.681 áritað sektarboð.

Tafla 1.1. sýnir að í heild hefur refsingum fjölgað frá ári til árs og hafa á viðmiðunartímabilinu ekki verið fleiri en á árinu 2003. Fjölgun hefur orðið í öllum tegundum dæmdra refsinga. Af töflunni má lesa að dómum þar sem óskilorðsbundin refsivist er dæmd hefur fjölgað um 56 frá árinu 2002 en það er um 18% aukning. Skilorðsbundnum refsingum hefur fjölgað um 87 sem er sama hlutfall. Heildarrefsitími óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga hækkaði um 36 ár frá árinu 2002 eins og sést á töflu 5. Sjá má þróunina á súluriti á bls. 29.

Fjöldi dómþola eftir tegundum refsinga sem bárust til fullnustu árin 1989–2003

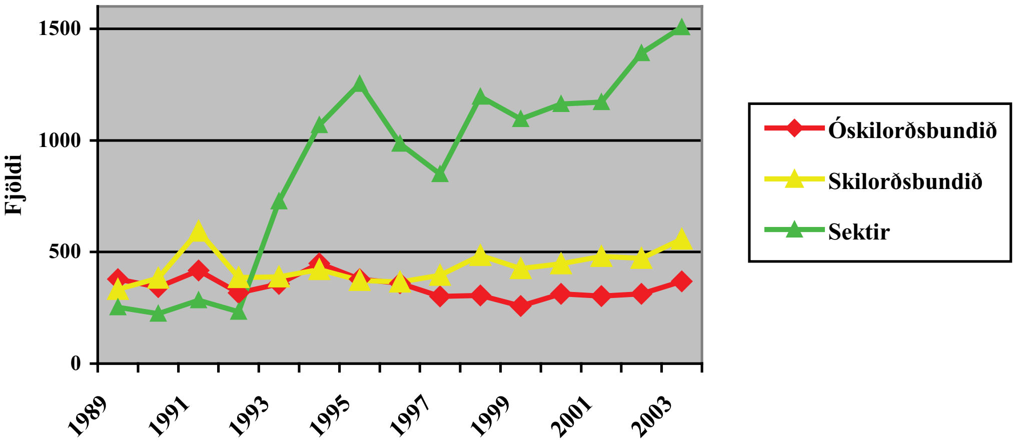

Innkomin árituð sektarboð til fullnustu árin 1998–2003

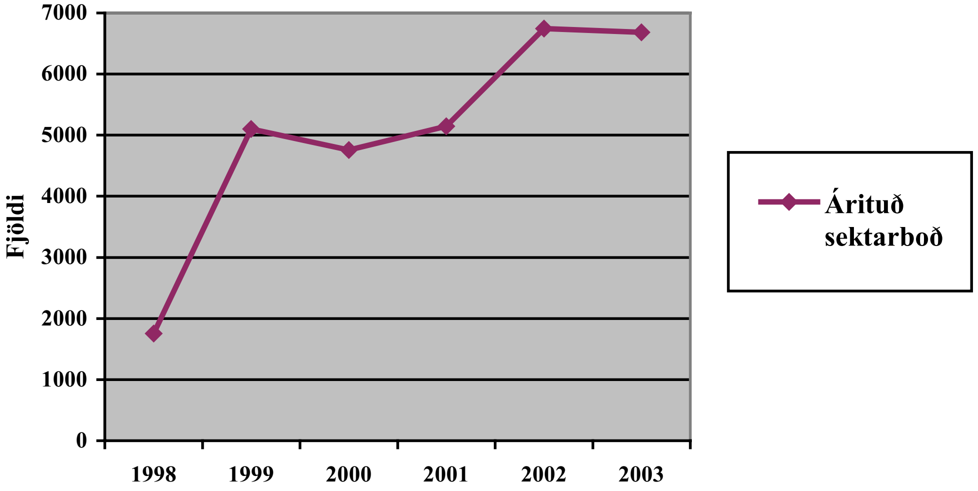

Á árinu bárust 24 refsingar þar sem frestun á fullnustu refsingar er bundin sérstökum skilyrðum skv. 3. mgr. 57. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Í lok ársins 2003 voru 32 dómþolar með sérskilyrði undir eftirliti Fangelsismálastofnunar, heldur fleiri en í lok árs 2002, en þá voru þeir 26 talsins.

Tafla 1.2 sýnir að dómum sem stofnuninni bárust á árinu 2003 þar sem ungmenni á aldrinum 15-17 ára hafa verið dæmd til refsinga, hefur fækkað frá árinu áður. Tveir dómar bárust þar sem ungmenni á þessum aldri voru dæmdir í óskilorðsbundna refsivist.

Fjöldi dómþola í boðun í lok hvers árs, árin 1989–2003

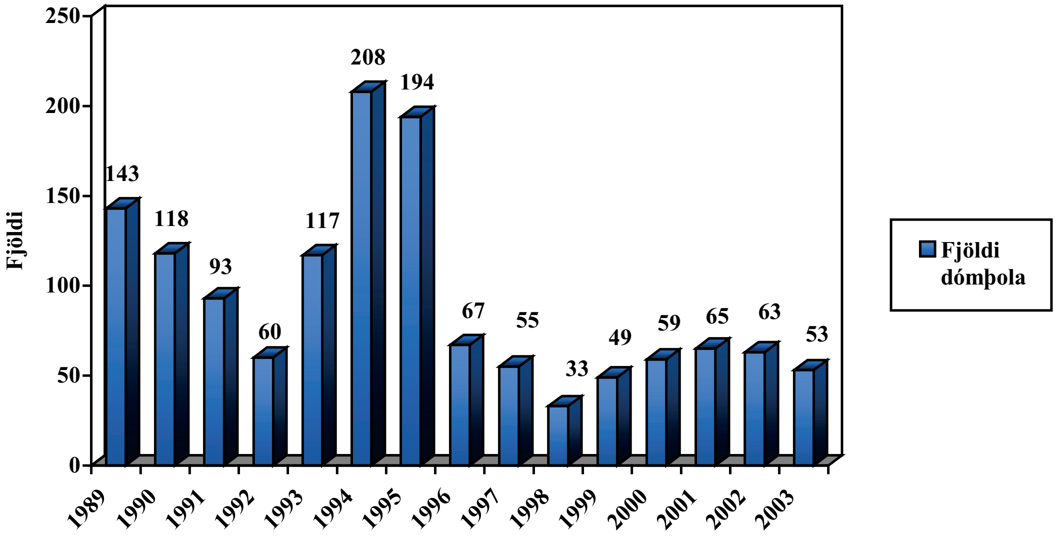

Töflur 2.1 og 2.2. sýna að undanfarin ár hafa 80-100 fangar verið í afplánun í lok hvers árs. Hins vegar voru 120 fangar í afplánun í lok árs 2003. Í árslok 2003 voru samtals 65 dómþolar að afplána refsingu með samfélagsþjónustu, heldur færri en árið á undan. Svipaður fjöldi dómþola er með reynslulausn í árslok síðustu tveggja ára.

Færri sættu gæsluvarðhaldi í lok árs 2003 heldur en árið á undan. Súluritið hér fyrir neðan sýnir fjölda gæsluvarðhaldsúrskurða frá 1996–2003 og eins og sjá má fækkar úrskurðum verulega á árinu 2003. Þess skal getið að framhaldsúrskurðir eru ekki taldir með. Þá getur að líta súlurit yfir fjölda manna og meðaltalsfjölda daga sem þeir voru úrskurðaðir í einrúm samkvæmt úrskurðum þessum.

Fjöldi gæsluvarðhaldsúrskurða árin 1996–2003

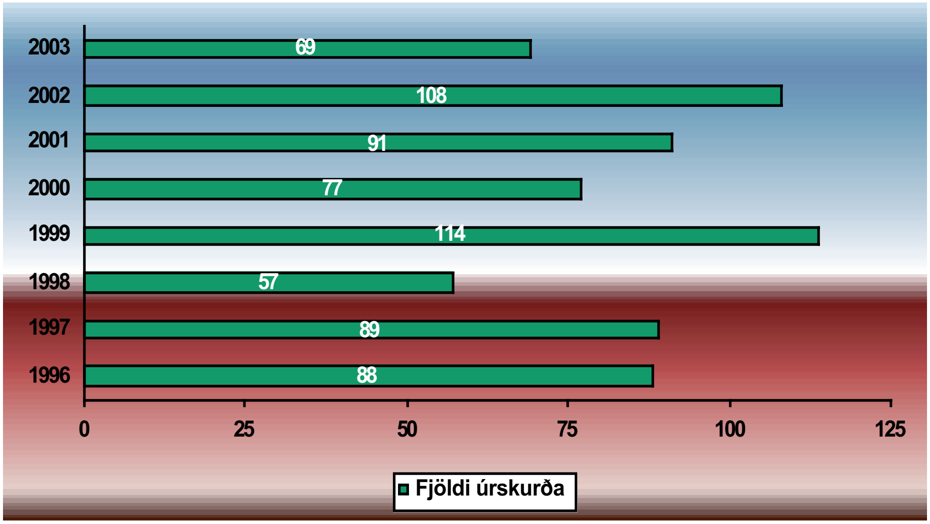

Heildarfjöldi manna úrskurðaðir í einangrun og meðaltalsfjöldi daga í einrúmi árin 1999–2003

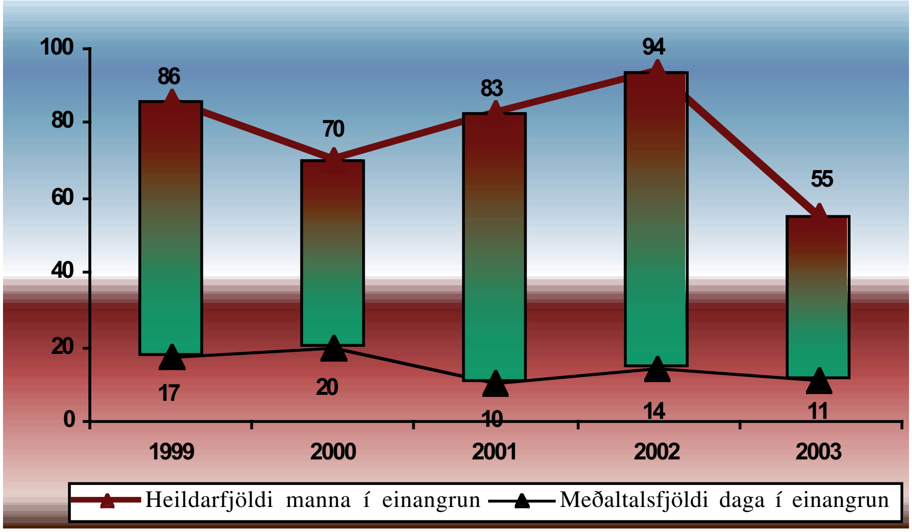

Tafla 3a sýnir m.a. að einungis einn fangi á aldrinum 16-17 ára lauk afplánun eða var í afplánun um síðustu áramót. Athyglisvert er að mesta breytingin er í aldurshópnum yfir 50 ára, en þar hefur fangafjöldinn hlutfallslega nær tvöfaldast á milli áranna 2002 og 2003.

Tafla 3b sýnir að heildarfjöldi þeirra sem luku, rufu eða voru í samfélagsþjónustu um hver áramót í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar var svipaður á árunum 2000-2002 en um 18% aukning var á milli áranna 2002 og 2003. Aldursskipting þeirra hefur þróast á svipaðan hátt og í þeim hópi sem afplánar refsingu í fangelsi, þ.e.a.s. fjölgunin er í eldri aldurshópunum.

Tafla 4a sýnir fjölda fanga, eftir afbrotum, sem luku afplánun á árunum 1999-2003 eða voru í afplánun um hver áramót. Rétt er að geta þess hér að ef fangi afplánar refsingu fyrir mörg mismunandi afbrot þá er hann í slíkri niðurröðun flokkaður eftir því broti sem þyngsta refsingin liggur við samkvæmt lögum.

Helsta breytingin á milli áranna 2002 og 2003 er sú að föngum sem afplána refsingu fyrir kynferðisbrot og ofbeldisbrot fjölgar mikið. Ef lengra tímabil er skoðað má þó sjá í ársskýrslu Fangelsismálastofnunar fyrir árið 1998 að hlutfallslega fleiri voru í afplánun fyrir slík brot á því ári. Fangar sem afplána fyrir fíkniefnabrot eru fjölmennasti hópur fanga og hefur verið svo síðustu tvö árin. Á síðustu þremur árum hefur þessi hópur verið á bilinu um og yfir 30% af heildarfjölda fanga. Geta má þess að árið 1996 (sjá ársskýrslu Fangelsismálastofnunar fyrir árið 1996) var fjöldi þeirra síðastnefndu um 13% af heildinni.

Tafla 4b sýnir afbrot þeirra sem luku eða voru í samfélagsþjónustu um hver áramót í stað þess að afplána refsingu í fangelsi. Eins og sjá má af töflunni er í langflestum tilvikum um að ræða refsingu fyrir umferðarlagabrot og því næst auðgunarbrot. Hér ber að hafa í huga með vísan til 1. mgr. 22. gr. laga um fangelsi og fangavist nr. 48/1988 að einungis er unnt að fullnusta refsingu með samfélagsþjónustu ef dæmd refsing er allt að 6 mánuðum.

Útlendingum í afplánun hér á landi fjölgar stöðugt hin síðari ár og hér að neðan getur að líta fjölda og tilefni fangavistar þeirra.

Fjöldi útlendinga sem luku afplánun eða voru í afplánun um áramótin árin 1996–2003

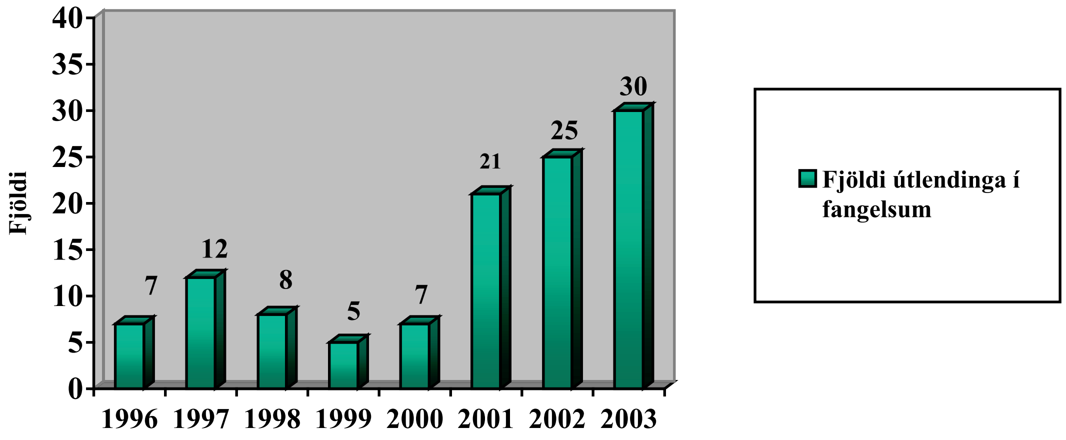

Tilefni fangavistar útlendinga sem luku afplánun eða voru í afplánun um áramótin árin 1996–2003

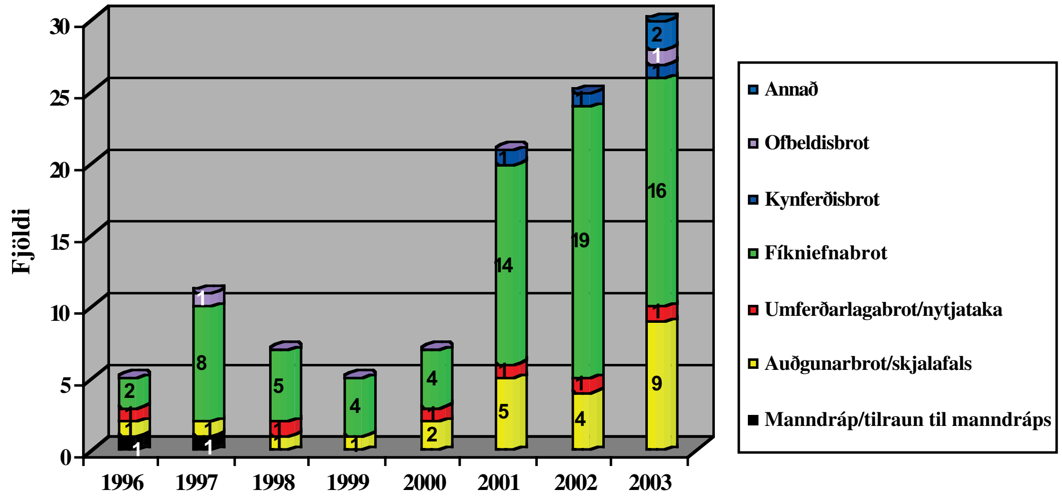

Fjöldi óskilorðsbundinna refsinga sem barst til fullnustu árin 1989–2003

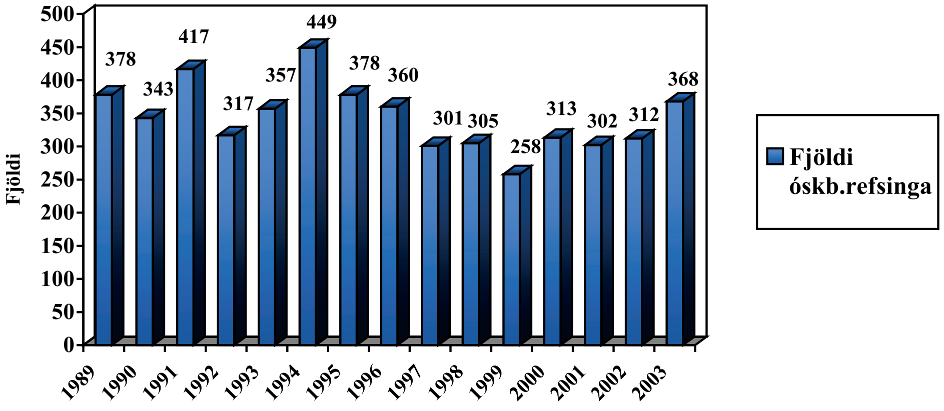

Heildarrefsitími óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga (í árum talið) sem barst til fullnustu árin 1989–2003

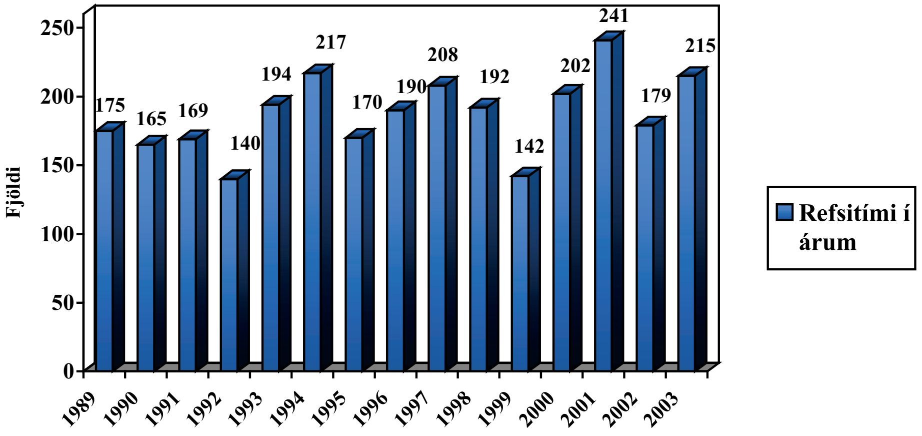

Af töflu 5 má sjá að óskilorðsbundnum refsingum hefur fjölgað milli ára svo sem áður hefur komið fram. Þá var heildarrefsitími sem barst til fullnustu á árinu 2003 rúm 215 ár og hækkaði um 36 ár frá árinu á undan eins og áður er getið. Súluritin hér að framan sýna þróunina allt frá 1989. Á árinu 2003 bárust Fangelsismálastofnun einungis sjö dómar þar sem dæmd refsing var yfir þrjú ár.

Tafla 6a sýnir fjölda dómþola sem hófu afplánun með samfélagsþjónustu á árunum 1999-2003. Fjöldi þeirra sem hóf afplánun með samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar hefur nánast verið sá sami síðastliðin fjögur ár en mikil aukning hefur orðið á samfélagsþjónustu í stað vararefsinga fésekta. Meðaltalsdagafjöldi refsinga að baki samfélagsþjónustu sem hafin er á þessu árabili hefur verið um 60 dagar en nokkuð lægri þegar um er að ræða vararefsingar fésekta.

Í töflu 6b er sýnd kynjaskipting dómþola sem hefja samfélagsþjónustu og eru konur þar í miklum minnihluta eða um 3-13% þegar um er að ræða samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar, en hluti kvenna í fangahópnum hefur verið á bilinu 4-10% eins og sjá má af töflu 7d. Hins vegar er hlutfall kvenna sem hefja samfélagsþjónustu í stað vararefsingar mun hærra eða um 13-18%.

Fjöldi fanga sem lauk afplánun árin 1989–2003

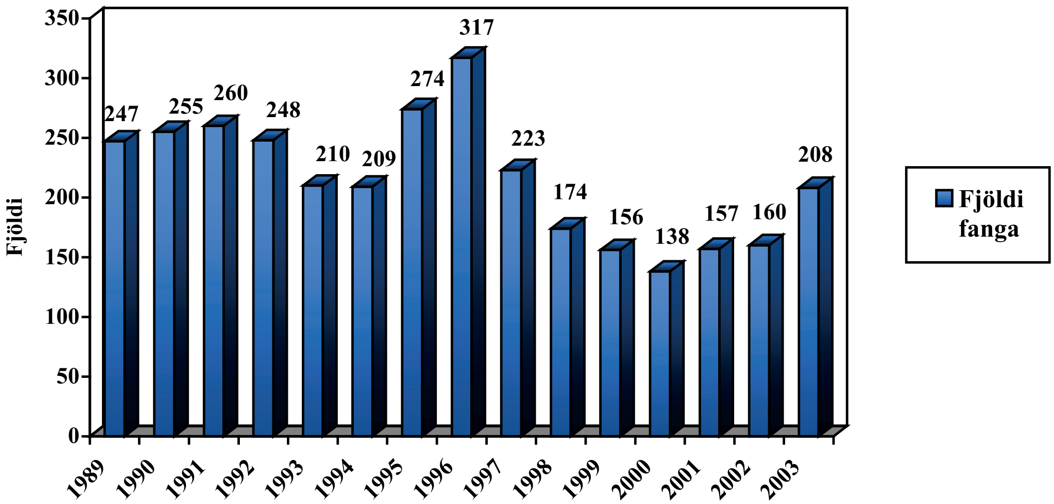

Töflur 7a-d sýna eingöngu þá fanga sem lokið hafa afplánun óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar á hverju ári. Sjá má þróunina á þessu sviði á súluritinu hér á undan. Mikill meirihluti fanga afplánar skemur en eitt ár og hlufall kvenna í fangahópnum er einungis rúm 5%. Af töflunni má einnig sjá að tæplega 60% þeirra sem ljúka afplánun á árinu 2003 hafa ekki afplánað slíka refsingu áður. Miðað við þessar tölur virðist endurkomum í fangelsi fara fækkandi. Misjafnt er hvernig endurkomutíðni er skilgreind og í sumum löndum er hún skilgreind með þeim hætti að reiknað er út hlutfall þeirra fanga sem áður hafa afplánað refsingu í fangelsi eins og gert er í töflu 7b. Annars staðar er endurkomu- eða ítrekunartíðni reiknað hlutfall þeirra sem dæmdir eru að nýju í fangelsisrefsingu innan ákveðins skilgreinds tíma eftir að hafa lokið afplánun eða verið dæmdir skilorðsbundið. Hér að neðan getur að líta annars vegar súlurit og hins vegar línurit

sem sýnir hlutfall þeirra sem dæmdir eru í óskilorðsbundna eða skilorðsbundna fangelsisrefsingu innan 2ja ára frá lokinni afplánun, lokinni samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar, uppkvaðningu skilorðsbundins dóms eða upphafi skilorðsbundinnar ákærufrestunar. Samkvæmt tölum danskra fangelsisyfirvalda er endurkomuhlutfall svipað (sbr. Kriminalforsorgen, Statistik 2003). Vakin er athygli á því að tölur síðustu ára breytast þar sem viðmiðunartíminn er ekki liðinn.

Hlutfall þeirra sem dæmdir eru að nýju í óskb. eða skb. fangelsisrefsingu innan 2ja ára frá lokadegi afplánunar, lokadegi samfélagsþjónustu í stað óskb. fangelsisrefsingar, dags. skb. dóms eða upphafi skilorðsbundinnar ákærufrestunar á árunum 1995 (1997) – 2003

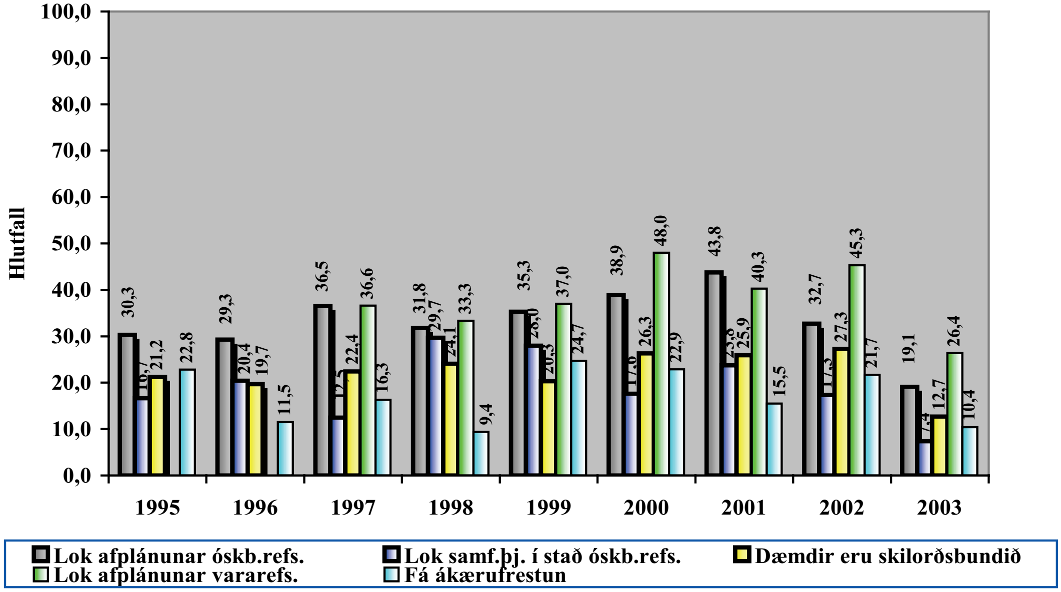

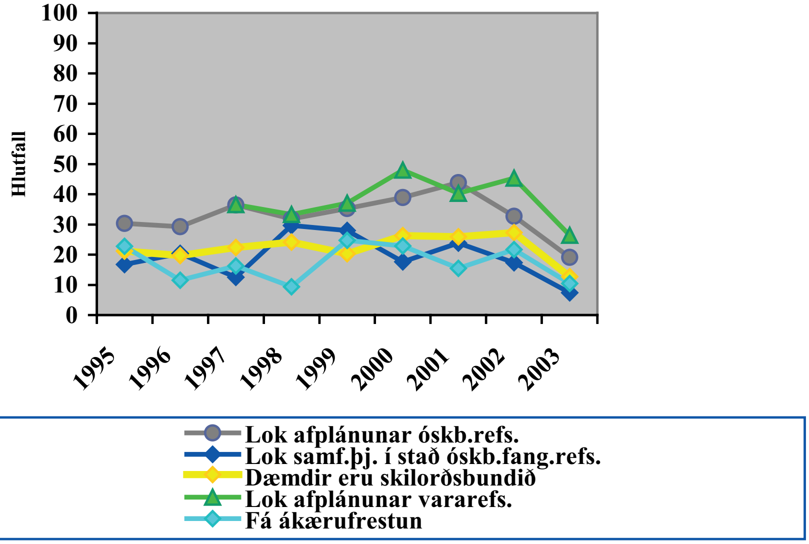

Samtals hlutfall þeirra sem dæmdir eru að nýju í óskb. eða skb. fangelsisrefsingu innan 2ja ára frá lokadegi afplánunar, lokadegi samfélagsþjónustu í stað óskb. fangelsisrefsingar, dags. skb. dóms eða upphafi skilorðsbundinnar ákærufrestunar árin 1995 (lok afpl. vararefs. 1997) – 2000

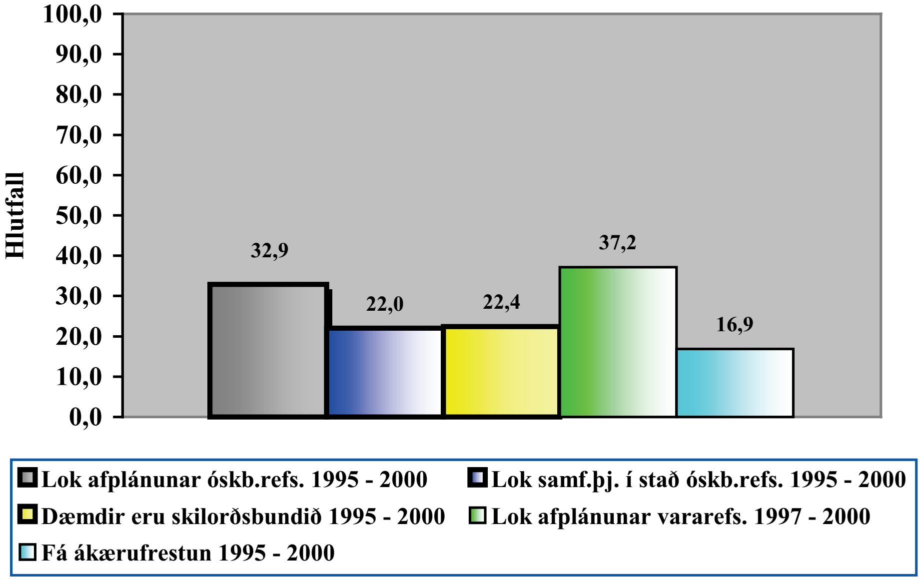

Töflur 8a-e sýna heildarafplánun á landinu bæði í fangelsum og utan þeirra. Eins og sjá má af töflu 8a hækkar fjöldi afplánunardaga verulega í Fangelsinu Litla-Hrauni og Hegningarhúsinu frá árinu á undan. Fækkun á Akureyri á m.a. rætur að rekja til framkvæmda sem staðið hafa yfir á lögreglustöðinni. Afplánaður dagafjöldi á áfangaheimili Verndar eykst einnig verulega. Og á árinu 2003 var einungis Litla-Hraun með fleiri afplánunardaga en Vernd. Þar afplánuðu að meðaltali 12.7 fangar á árinu. Heildarfangafjöldinn í fangelsum landsins var tæpir 40 fangar á hverja 100.000 íbúa og er það nokk-

Meðaltalsfjöldi allra afplánunarfanga á dag árin 1989–2003

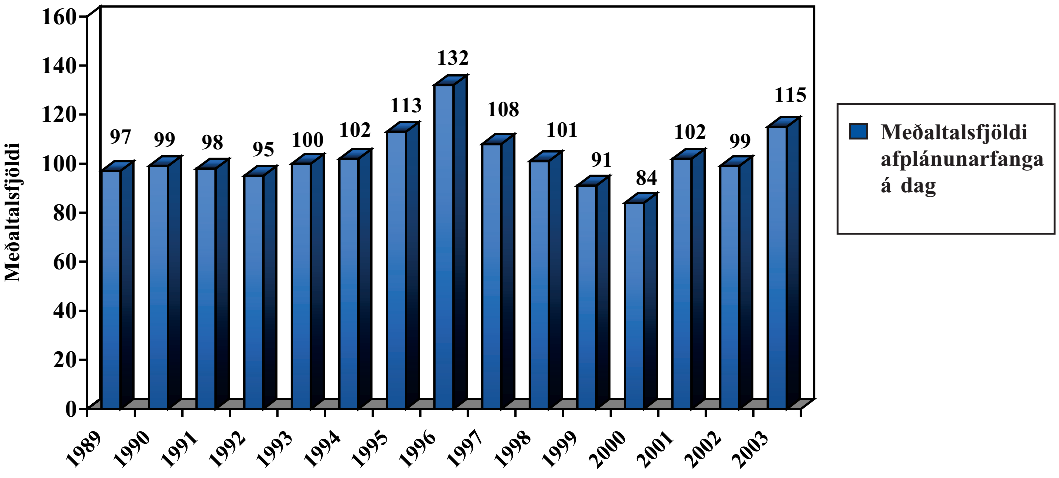

ur fjölgun frá árinu á undan. Til samanburðar má geta þess að fangafjöldi á hinum Norðurlöndunum er mun hærri eða um 60-70 fangar á hverja 100.000 íbúa. Tafla 8b sýnir fækkun gæsluvarðhaldsdaga milli ára. Tafla 8c sýnir fjölgun vararefsingarfanga.

Hér fyrir neðan má sjá heildarfjölda einangrunardaga ásamt meðaltalsfjölda gæsluvarðhaldsfanga í einangrun. Þegar neðangreindar tölur eru bornar saman við heildarfjöldann í töflu 8b sést að hlutfall gæsluvarðhaldsfanga í einangrun er mjög mismunandi eða 44% á árinu 1999, 27% á árinu 2000, 17% á árinu 2001, 35% á árinu 2002 og lækkar í 16% á árinu 2003.

	1999	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*
Heildardagafjöldi í einangrun	1591	2019	1124	2211	645

	1999	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsfanga í einangrun á dag í öllum fangelsum	4,4	5,1	2,5	5,1	1,8
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsfanga í einangrun á dag í öllum fangelsum á hverja 100.000 íbúa	1,6	1,8	0,9	1,8	0,6
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsfanga í einangrun á sjúkrahúsum og öðrum stofnunum á dag	0,0	0,0	0,6	1,0	0,0
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsfanga í einangrun samtals á dag	4,4	5,5	3,1	6,1	1,8
Meðaltalsfjöldi allra gæsluvarðhaldsfanga í einangrun á dag á hverja 100.000 íbúa	1,6	2,0	1,1	2,1	0,6

Súluritin á næstu síðu sýna fjölda innkoma alls í afplánun, vararefsingu og gæsluvarðhald 1995–2003. Eins og fram kom hér að framan hefur útlendingum fjölgað mikið hin síðari ár og hér má sjá fjölda þeirra sem koma til afplánunar og í gæsluvarðhald. Ennfremur eru upplýsingar um fjölda þeirra sem hefja vararefsingu að lokinni afplánun og fjölda þeirra sem hefja afplánun í beinu framhaldi af gæsluvarðhaldsvist. Þá getur að líta fjölda þeirra sem hefja samfélagsþjónustu í stað óskilorðsbundinnar fangelsisrefsingar og vararefsingar, sbr. töflu 6.

Fjöldi innkoma alls í fangelsi ríkisins árin 1995–2003

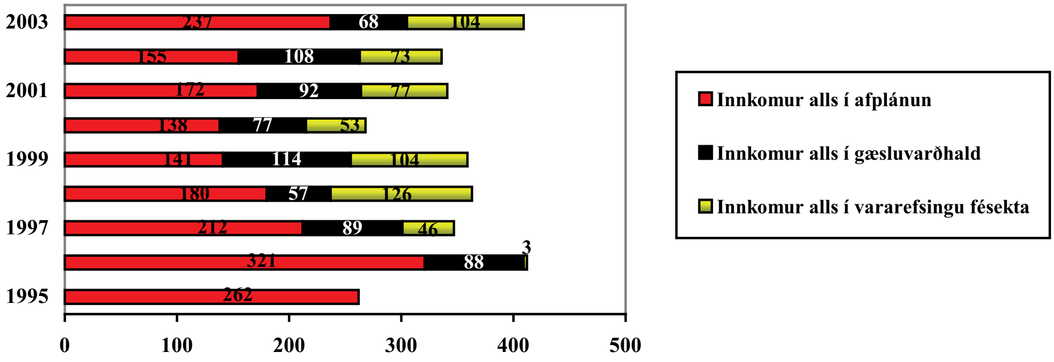

Fjöldi innkoma útlendinga í fangelsi ríkisins árin 1995–2003

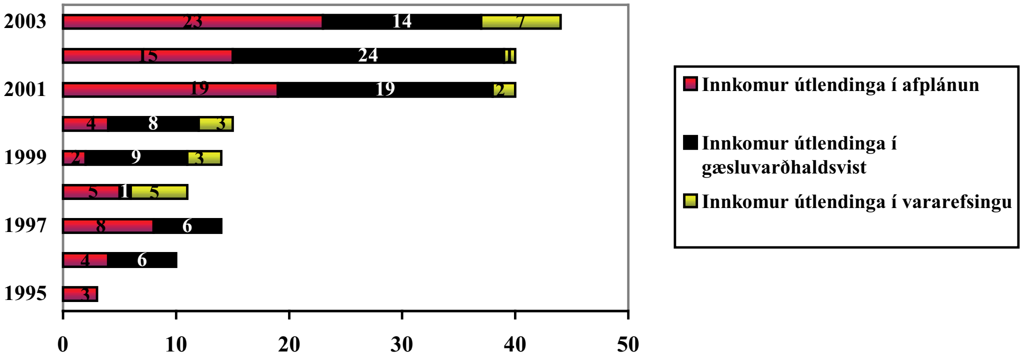

Fjöldi þeirra sem hefja vararefsingu að lokinni afplánun og fjöldi þeirra sem hefja afplánun þegar að lokinni gæsluvarðhaldsvist 1996–2003

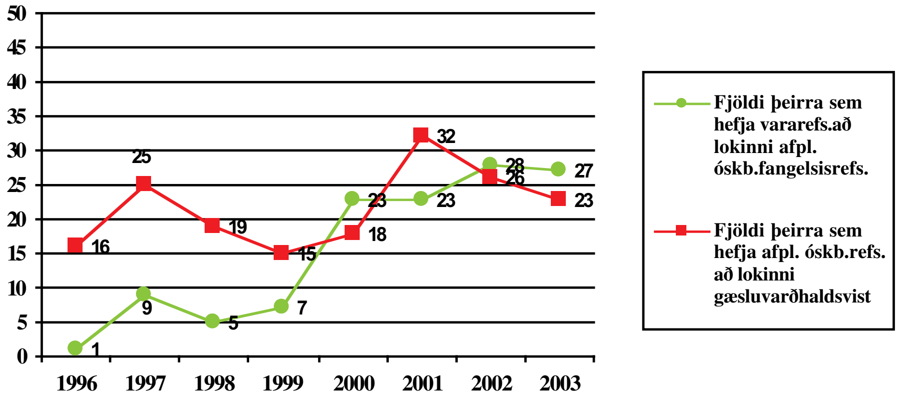

Fjöldi þeirra sem hefja samfélagsþjónustu innan hvers árs 1995–2003

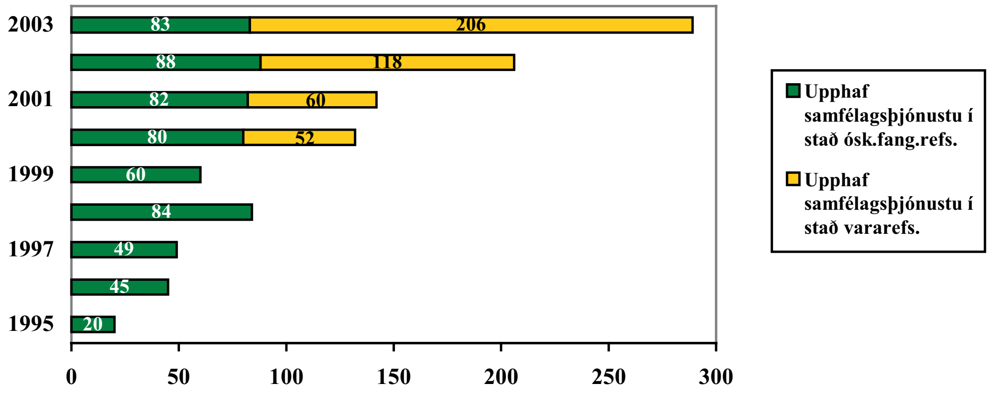

Tafla 9 sýnir niðurfallna refsivist árin 1999–2003. Refsing telst ekki niður fallin fyrr en skilorðstíminn er liðinn eða óafplánaðar eftirstöðvar dæmdar upp. Þannig geta tölur samkvæmt töflu þessari tekið breytingum.

Tafla 10 sýnir að heldur fleiri reynslulausnir voru veittar á árinu 2003 en næstu árin þar á undan. Svo sem sjá má á töflunni sem birt er hér að neðan og sýnir fjölda veittra reynslulausna síðustu 8 ár, er algengara að reynslulausnir sem veittar eru á 2/3 séu rofnar. Vakin er athygli á því að hlutfall rofinna reynslulausna nýliðinna ára á eftir að hækka þar sem reynslutíminn er ekki liðinn:

Veittar rl. innan árs	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
Veittar rl. á 1/2	96	59	51	33	47	42	72	69
Veittar rl. á 2/3	69	77	49	67	40	57	46	58
Alls:	165	136	100	100	87	99	118	127
Hlutfall rofa rl. á 1/2	12%	14%	20%	18%	11%	12%	8%	9%
Hlutfall rofa rl. á 2/3	15%	25%	20%	25%	18%	21%	20%	10%
Rof í heild:	**13%**	**20%**	**20%**	**23%**	**14%**	**17%**	**13%**	**9%**

Töflur 11 og 12 sýna annars vegar heildarfjölda skilorðsbundinna dóma sem berast stofnuninni til fullnustu og hins vegar sektardóma eftir brotum á síðustu þremur árum.

Tafla 13 sýnir heildarfjölda óskilorðsbundinna dóma sem berast stofnuninni til fullnustu eftir brotum. Fækkun hefur orðið í flokknum umferðarlagabrot en fjölgun í flestum öðrum flokkum afbrota.

__Tafla 1.1__

TEGUNDIR REFSINGA SEM BÁRUST FANGELSISMÁLASTOFNUN TIL FULLNUSTU ÁRIN 1999–2003

	Fjöldi dómþola árið 1999	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*Fjöldi dómþola árið 2003*
Óskilorðsbundin refsivist	216	254	259	253	288
Óskilorðsbundin refsivist+sekt	10	18	7	12	18
Óskilorðsbundin refsivist+skilorðsbundin refsivist	28	39	34	44	55
Óskilorðsbundin refsivist+skilorðsbundin refsivist+sekt	4	2	2	3	7
Skilorðsbundin refsivist	290	334	382	375	417
Skilorðsbundin refsivist+sekt	84	69	58	31	52
Skilorðsbundin sekt	1	0	1	0	0
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið	50	44	40	64	89
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið+sekt	1	0	0	1	0
Sekt	617	639	691	900	876
Samtals dómþolar:	1301	1399	1474	1683	1802
Fjöldi sektarrefsinga skv. viðurlagaákvörðun	479	525	481	490	631
Fjöldi sektarrefsinga skv. árituðu sektarboði	5100	4760	5148	6743	6681

Fjöldi skilorðsbundinna refsinga sem barst Fangelsismálastofnun til fullnustu, þar sem frestun á fullnustu refsingar er jafnframt bundin sérstökum skilyrðum árin 1999–2003

	Fjöldi dómþola árið 1999	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*Fjöldi dómþola árið 2003*
Óskilorðsbundin refsivist+skilorðsbundin refsivist	4	1	4	1	4
Óskilorðsbundin refsivist+skilorðsbundin refsivist+sekt	0	0	0	1	1
Skilorðsbundin refsivist	10	8	12	6	14
Skilorðsbundin refsivist+sekt	0	2	1	0	1
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið	1	1	0	1	4
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið + sekt	0	0	0	1	0
Samtals dómþolar:	15	12	17	10	24

Tafla 1.2

TEGUNDIR REFSINGA, SEM BÁRUST FANGELSISMÁLASTOFNUN TIL FULLNUSTU, ÞAR SEM DÓMÞOLAR ERU 15–17 ÁRA VIÐ UPPKVAÐNINGU DÓMA, VIÐURLAGAÁKVARÐANA OG ÁRITAÐRA SEKTARBOÐA ÁRIN 1999–2003

	Fjöldi dómþola árið 1999	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*Fjöldi dómþola árið 2003*
Óskilorðsbundin refsivist	0	1	0	0	2
Óskilorðsbundin refsivist+sekt	0	0	0	0	0
Óskilorðsbundin refsivist+skilorðsbundin refsivist	1	1	0	3	0
Skilorðsbundin refsivist	31	42	41	44	0
Skilorðsbundin refsivist+sekt	4	17	4	2	4
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið	12	11	9	19	27
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið+sekt	1	0	0	1	0
Sekt	17	19	22	18	13
Samtals dómþolar:	66	91	76	87	74
Sektarrefsing samkvæmt viðurlagaákvörðun	25	23	12	19	21
Sektarrefsing samkvæmt árituðu sektarboði	117	124	97	151	97
Fjöldi skilorðsbundinna refsinga sem dæmdur er upp v/skilorðsrofs	16	21	17	23	2
Fjöldi skilorðsbundinna refsinga sem dæmdur er upp án skilorðsrofs	4	3	2	2	1

Fjöldi skilorðsbundinna refsinga þar sem frestun á fullnustu refsingar er jafnframt bundin sérstökum skilyrðum og dómþolar eru á aldrinum 15–17 ára við uppkvaðningu dóma árin 1999–2003

	Fjöldi dómþola árið 1999	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*Fjöldi dómþola árið 2003*
Óskilorðsbundin refsivist + skilorðsbundin refsivist	1	0	0	0	0
Skilorðsbundin refsivist	2	1	2	0	1
Skilorðsbundin refsivist + sekt	0	0	0	0	0
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið	1	1	0	1	0
Ákvörðun refsingar frestað skilorðsbundið +sekt	0	0	0	1	0
Samtals dómþolar:	4	2	2	2	1

Tafla 2.1

SKIPTING DÓMÞOLA, SEM DÆMDIR HAFA VERIÐ Í ÓSKILORÐS-BUNDNA FANGELSISREFSINGU, Í LOK HVERS ÁRS ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Í afplánun	78	29,4	82	29,6	97	32,0	91	26,7	117	34,4
Í boðun	49	18,5	59	21,3	65	21,5	63	18,5	53	15,6
Í samfélagsþjónustu .	19	7,2	22	7,9	14	4,6	37	10,9	19	5,6
Á reynslulausn	114	43,0	112	40,4	124	40,9	146	42,8	149	43,8
Með náðun	3	1,1	2	0,8	3	1,0	4	1,2	2	0,6
Annað*	2	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	265	100,3	277	100,0	303	100,0	341	100,0	340	100,0

* Oftast er um fullnustu erlendis að ræða.

Tafla 2.2

FJÖLDI FANGA SEM AFPLÁNAR VARAREFSINGU FÉSEKTA OG SÆTIR GÆSLUVARÐHALDI Í LOK ÁRANNA 1999–2003

	1999:	*2000:*	*2001:*	*2002:*	*2003:*
	Fjöldi	*Fjöldi*	*Fjöldi*	*Fjöldi*	*Fjöldi*
Í samfélagsþjónustu í stað vararefsingar	-	30	12	41	46
Í vararefsingu fésekta	4	4	7	10	3
Með náðun á sektarrefsingar	-	5	2	1	3
Í gæsluvarðhaldi	16	19	9	19	8

Tafla 3

a) ALDURSSKIPTING FANGA SEM LUKU AFPLÁNUN EÐA VORU Í AFPLÁNUN UM ÁRAMÓT ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
16-17 ára	2	0,9	1	0,5	0	0,0	0	0,0	1	0,3
18-20 ára	13	5,6	20	9,1	15	5,9	15	6,0	19	5,8
21–25 ára	43	18,4	45	20,5	74	29,1	76	30,3	88	27,1
26–30 ára	42	17,9	44	20,1	60	23,6	46	18,3	57	17,5
31–35 ára	42	17,9	25	11,4	27	10,6	29	11,6	48	14,8
36–40 ára	38	16,2	36	16,4	41	16,1	36	14,3	37	11,4
41–50 ára	42	17,9	37	16,9	32	12,6	37	14,7	45	13,8
51–	12	5,1	11	5,0	5	2,0	12	4,8	30	9,2
	234	100,0	219	100,0	254	100,0	251	100,0	325	100,0
Meðalaldur:	33,26		32,58		30,83		31,84		33,06	

b) ALDURSSKIPTING ÞEIRRA SEM LUKU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU Í STAÐ ÓSKB. FANGELSISREFSINGAR, RUFU EÐA VORU Í SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU UM ÁRAMÓT ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
16-17 ára	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,0	0	0,0
18-20 ára	3	3,8	4	4,0	6	5,8	4	3,9	3	2,5
21–25 ára	25	31,6	25	25,3	28	26,9	35	34,3	32	26,7
26–30 ára	17	21,5	22	22,2	19	18,3	15	14,7	18	15,0
31–35 ára	9	11,4	11	11,1	9	8,7	8	7,8	11	9,2
36–40 ára	5	6,3	10	10,1	9	8,7	9	8,8	17	14,2
41–50 ára	16	20,3	19	19,2	25	24,0	23	22,5	27	22,5
51–	4	5,1	8	8,1	8	7,7	7	6,9	12	10,0
	79	100,0	99	100,0	104	100,0	102	100,0	120	100,0
Meðalaldur:	31,93		33,46		33,26		32,83		35,25	

Tafla 4

a) TILEFNI FANGAVISTAR ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Manndráp/tilraun til manndráps	10	4,3	13	5,9	16	6,3	13	5,2	15	4,6
Auðgunarbrot/skjalafals	93	39,7	76	34,7	83	32,7	66	26,3	86	26,5
Umferðarlagabrot/nytjataka	30	12,8	43	19,6	39	15,4	55	21,9	53	16,3
Fíkniefnabrot	55	23,5	55	25,1	75	29,5	79	31,5	91	28,0
Kynferðisbrot	22	9,4	10	4,6	14	5,5	14	5,6	30	9,2
Ofbeldisbrot	19	8,1	15	6,8	22	8,7	14	5,6	32	9,8
Brenna	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Annað	5	2,1	7	3,2	5	2,0	10	4,0	18	5,5
	234	100,0	219	100,0	254	100,0	251	100,0	325	100,0

b) AFBROT ÞEIRRA SEM LUKU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU Í STAÐ ÓSKB. FANGELSISREFS., RUFU EÐA VORU Í SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU UM ÁRAMÓT ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Auðgunarbrot/skjalafals	11	13,9	9	9,1	11	10,6	12	11,8	17	14,2
Umferðarlagabrot/nytjataka	57	72,2	70	70,7	82	78,8	65	63,7	83	69,2
Fíkniefnabrot	6	7,6	6	6,1	7	6,7	19	18,6	15	12,5
Kynferðisbrot	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ofbeldisbrot	4	5,1	10	10,1	3	2,9	1	1,0	0	0,0
Annað	1	1,3	4	4,0	1	1,0	5	4,9	5	4,2
	79	100,0	99	100,0	104	100,0	102	100,0	120	100,0

Tafla 5

FJÖLDI ÓSKILORÐSBUNDINNA FANGELSISREFSINGA, SEM BARST TIL FULLNUSTU MIÐAÐ VIÐ LENGD REFSITÍMA ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
30 dagar og styttra	53	20,5	77	24,6	79	26,2	88	28,2	85	23,1
Yfir 30 dagar t.o.m. 3 mánuðir	105	40,7	127	40,6	105	34,8	118	37,8	130	35,3
Yfir 3 mán. t.o.m. 6 mánuðir	38	14,7	46	14,7	46	15,2	36	11,5	60	16,3
Yfir 6 mán. t.o.m. 12 mánuðir	28	10,9	25	8,0	31	10,3	33	10,6	42	11,4
Yfir 12 mán. t.o.m. 36 mánuðir	28	10,9	25	8,0	27	8,9	29	9,3	44	12,0
Yfir 36 mánuðir	6	2,3	13	4,2	14	4,6	8	2,6	7	1,9
Fjöldi refsinga:	258		313		302		312		368	
Heildarrefsitími:	142 ár og 1 mán.		202 ár		241 ár og 4 mán.		179 ár og 5 mán.		215 ár og 5 mán.	

Tafla 6

a) FJÖLDI DÓMÞOLA SEM HÓFU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU INNAN HVERS ÁRS ÁRIN 1999–2003

	1999: *Fjöldi*	*2000:* *Fjöldi*	*2001:* *Fjöldi*	*2002:* *Fjöldi*	*2003:* *Fjöldi*
Veitt samfélagsþjónusta	60	80	82	88	83
Veitt samfélagsþjónusta í stað vararefsinga		52	60	118	206
Dagafjöldi refsinga að baki veittri samfélagsþjónustu í stað óskb. refs.	3.645	4.747	4.835	5.515	5,174
Meðaltal	60,8	59,3	59,0	62,7	62,3
Dagafjöldi refsinga að baki veittri samfélagsþjónustu í stað vararefsinga		3.280	2.997	5.384	8.275
Meðaltal		63,1	50,0	45,6	40,2

b) KYNJASKIPTING DÓMÞOLA SEM HÓFU SAMFÉLAGSÞJÓNUSTU INNAN HVERS ÁRS ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
Í stað óskb. fang. refsingar:	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Karlar	53	88,3	74	92,5	79	96,3	82	93,2	72	86,7
Konur	7	11,7	6	7,5	3	3,7	6	6,8	11	13,3
	60	100,0	80	100,0	82	100,0	88	100,0	83	100,0
Í stað vararefsingar:										
Karlar			45	86,5	49	81,7	103	87,3	173	85,1
Konur			7	13,5	11	18,3	15	12,7	33	14,9
			52	100,0	60	100,0	118	100,0	206	100,0

Tafla 7

FANGAR SEM LUKU AFPLÁNUN ÁRIN 1999–2003

a) Ástæða losunar

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
Fangar:	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Afplánað að fullu	54	34,6	54	39,1	54	34,4	46	28,8	82	39,4
Veitt reynslulausn	98	62,8	83	60,1	100	63,7	113	70,6	125	60,1
Veitt náðun	0	0,0	0	0,0	1	0,6	0	0,0	0	0,0
Frestun á afplánun	2	1,3	1	0,7	2	1,3	0	0,0	0	0,0
Andlát	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Fullnusta flutt erlendis	2	1,3	0	0,0	0	0,0	1	0,6	1	0,5
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

b) Fyrsta afplánun eða afplánað áður

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
Fangar:	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Fyrsta afplánun	75	48,1	63	45,7	69	43,9	91	56,9	122	58,7
Afplánað áður	81	51,9	75	54,3	88	56,1	69	43,1	86	41,3
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

c) Lengd afplánunar

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
Fangar:	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Eitt ár eða skemur	128	82,1	118	85,5	132	84,1	135	84,4	181	87,0
Lengur en eitt ár	28	17,9	20	14,5	25	15,9	25	15,6	27	13,0
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

d) Skipting eftir kynjum

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
Fangar:	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Karlar	150	96,2	132	95,7	146	93,0	144	90,0	197	94,7
Konur	6	3,8	6	4,3	11	7,0	16	10,0	11	5,3
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

Tafla 8

DAGAFJÖLDI VEGNA AFPLÁNUNAR ÁRIN 1999–2003 ÁSAMT DAGAFJÖLDA VEGNA GÆSLUVARÐHALDS OG VARAREFSINGA. NÝTING ÁRIN 1999–2003

a) Fjöldi afplánunardaga	*1999: Fjöldi í dögum*	*2000: Fjöldi í dögum*	*2001: Fjöldi í dögum*	*2002: Fjöldi í dögum*	*2003: Fjöldi í dögum*
Hegningarhúsið	2780	2325	3046	2983	3549
Fangelsið Litla-Hrauni	18376	15767	20227	18585	22681
Fangelsið Kvíabryggju	4239	4258	4898	4476	4498
Fangelsið Akureyri	1188	1415	1218	2205	1854
Fangelsið Kópavogsbraut 17	2409	2210	2443	2762	3165
Barnaverndarstofa	199	146	155	0	0
Áfengis- og fíkniefnameðferð	737	618	744	1264	896
Vernd	2468	2636	2606	2911	4499
Sjúkrahús og aðrar stofnanir	783	1294	1729	855	667
Heildarfjöldi afplánunardaga	33179	30669	37066	36041	41809

	1999:	*2000:*	*2001:*	*2002:*	*2003:*
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga á dag í öllum fangelsum	79,4	71,0	87,2	85,0	97.9
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga í öllum fangelsum á dag á hverja 100.000 íbúa	28,5	25,1	30,5	29,7	33,7
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga hjá Barnaverndarstofu á dag	0,5	0,4	0,4	0,0	0,0
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga í meðferð á dag	2,0	1,7	2,0	3,5	2,5
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga hjá Vernd á dag	6,8	7,2	7,1	8,0	12,3
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga á sjúkrahúsum og öðrum stofnunum á dag	2,1	3,5	4,7	2,3	1,8
Meðaltalsfjöldi afplánunarfanga samtals á dag	90,9	83,8	101,6	98,7	114,5
Meðaltalsfjöldi allra afplánunarfanga á dag á hverja 100.000 íbúa	32,6	29,6	35,5	34,5	39,4

b) Fjöldi gæsluvarðhaldsdaga	*1999: Fjöldi í dögum*	*2000: Fjöldi í dögum*	*2001: Fjöldi í dögum*	*2002: Fjöldi í dögum*	*2003: Fjöldi í dögum*
Hegningarhúsið	404	657	106	712	122
Fangelsið Litla-Hrauni	2781	4869	4432	4052	3699
Fangelsið Kvíabryggju	0	174	0	16	0
Fangelsið Akureyri	57	207	66	17	33
Fangelsið Kópavogsbraut 17	428	981	697	572	303
Barnaverndarstofa	0	142	0	0	0
Sjúkrahús og aðrar stofnanir	0	0	214	365	6
Heildarfjöldi gæsluvarðhaldsdaga	3670	7030	5515	5734	4163

	1999	*2000:*	*2001:*	*2002:*	*2003:*
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsfanga á dag í öllum fangelsum	10,1	18,8	14,5	14,7	11,4
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsf. í öllum fang. á dag á hverja 100.000 íbúa	3,6	6,7	5,1	5,1	3,9
Meðaltalsfjöldi fanga hjá Barnaverndarstofu á dag	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsf. á sjúkrahúsum og öðrum stofn. á dag	0,0	0,0	0,6	1,0	0,0
Meðaltalsfjöldi gæsluvarðhaldsfanga samtals á dag	10,1	19,2	15,1	15,7	11,4
Meðaltalsfjöldi allra gæsluvarðhaldsfanga á dag á hverja 100.000 íbúa	3,6	6,8	5,3	5,5	3,9

c) Fjöldi daga í vararefsingu fésekta

	1999: Fjöldi í dögum	*2000: Fjöldi í dögum*	*2001: Fjöldi í dögum*	*2002: Fjöldi í dögum*	*2003: Fjöldi í dögum*
Hegningarhúsið	611	332	527	357	739
Fangelsið Litla-Hrauni	73	190	558	538	909
Fangelsið Kvíabryggju	147	0	0	6	50
Fangelsið Akureyri	187	138	438	204	352
Fangelsið Kópavogsbraut 17	654	262	460	148	268
Barnaverndarstofa	0	0	22	0	0
Vernd	100	229	481	348	120
Sjúkrahús og aðrar stofnanir	1	0	12	0	0
Heildarfjöldi vararefsingardaga	1773	1151	2498	1601	2438

	1999:	*2000:*	*2001:*	*2002:*	*2003:*
Meðaltalsfjöldi fanga, sem afplánar vararefsingu, á dag í öllum fangelsum	4,6	2,5	5,5	3,4	6,4
Meðaltalsfjöldi fanga, sem afplánar vararefsingu, í öllum fangelsum á dag á hverja 100.000 íbúa	1,6	0,9	1,9	1,2	2.2
Meðaltalsfj. fanga, sem afplánar vararefsingu, á dag hjá Barnaverndarstofu	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Meðaltalsfj. fanga, sem afplánar vararefsingu á dag hjá Vernd	0,3	0,6	1,3	1,0	0,3
Meðaltalsfjöldi fanga, sem afplánar vararefsingu, samtals á dag	4,9	3,1	6,8	4,4	6,7
Meðaltalsfj. allra fanga, sem afplánar vararefsingu, á dag á hverja 100.000 íbúa	1,7	1,1	2,4	1,5	2,3

d) Meðaltalsfjöldi allra fanga á dag

	1999:	*2000:*	*2001:*	*2002:*	*2003:*
Í öllum fangelsum	94,1	92,3	107,2	103,1	115,7
Meðaltalsfj. allra fanga í öllum fangelsum á hverja 100.000 íbúa	33,8	32,6	37,4	36,0	39,8
Á Barnaverndarstofu	0,5	0,8	0,5	0,0	0,0
Í meðferð	2,1	1,9	2,1	3,8	2,6
Hjá Vernd	7,0	7,8	8,5	8,9	12,7
Á sjúkrahúsum/öðrum stofnunum	2,1	3,5	5,4	3,3	1,8
Meðaltalsfjöldi allra fanga	105,9	106,4	123,6	119,2	132,8
Meðaltalsfjöldi allra fanga samtals á dag á hverja 100.000 íbúa	38,0	37,6	43,2	41,6	45,7

e) Nýting

	1999: %	*2000: %*	*2001: %*	*2002: %*	*2003: %*
Hegningarhúsið	65,0	56,6	63,0	69,4	75,5
Fangelsið Litla-Hrauni	66,9	65,4	79,4	73,0	86,8
Fangelsið Kvíabryggju	85,8	86,5	95,9	88,0	89,0
Fangelsið Akureyri	43,6	53,4	52,4	73,9	68,2
Fangelsið Kópavogsbraut 17	79,7	78,6	82,2	79,5	85,3

Tafla 9

NIÐURFALLIN REFSING ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi dóma:	*Dagar alls:*	*Fjöldi dóma:*	*Dagar alls:*	*Fjöldi dóma:*	*Dagar alls:*	*Fjöldi dóma:*	*Dagar alls:*	*Fjöldi dóma:*	*Dagar alls:*
Reynslulausn	113	18511	101	13109	99	14599	94	11290	145	19853
Eftirstöðvar reynslulausnar dæmdar upp	50	5979	22	2973	15	2020	28	4262	20	2025
Náðun	1	175	2	445	0	0	1	720	1	600
Fyrning	1	30	1	90	0	0	1	360	0	0
Andlát dómþola	1	30	0	0	1	60	1	80	0	0
Samtals:	168	25295	126	16617	117	16979	125	16712	166	22478

Tafla 10

VEITING REYNSLULAUSNA ÁRIN 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Fjöldi	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*	*Fjöldi*	*%*
Veittar reynslulausnir á 1/2	33	33,0	47	54,0	42	42,4	72	61,0	69	54,3
Veittar reynslulausnir á 2/3	67	67,0	40	46,0	57	57,6	46	39,0	58	45,7
Veittar reynslulausnir alls:	100	100,0	87	100,0	99	100,0	118	100,0	127	100,0

	1999:	2000:	2001:	2002:	2003:
Eftirstöðvar refsinga sem reynslulausnir voru veittar af, í dögum	18172	19766	17757	18091	21083
Meðaltalseftirstöðvar í dögum	181,7	227,2	179,4	153,3	166,0

Tafla 11

SKILORÐSBUNDNIR DÓMAR ÁRIN 1999–2003
FJÖLDI DÓMÞOLA EFTIR BROTUM

Tegund brots:	*Fjöldi dómþola árið 1999*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2003*	*%*
Auðgunarbrot/skjalafals	192	45,1	232	51,9	248	51,6	290	61,6	278	49,7
Umferðarlagabrot/nytjataka	28	6,6	28	6,3	26	5,4	19	4,0	35	6,3
Fíkniefnabrot	24	5,6	44	9,8	35	7,3	45	9,6	74	13,2
Kynferðisbrot	7	1,6	10	2,2	10	2,1	7	1,5	10	1,8
Ofbeldisbrot	91	21,4	77	17,2	83	17,3	66	14,0	98	17,5
Rangur framburður/ rangar sakargiftir	13	3,1	0	0,0	2	0,4	3	0,6	6	1,1
Ofbeldi gegn opinberum starfsmönnum	10	2,3	4	0,9	11	2,3	4	0,8	11	2,0
Manndráp eða líkams- meiðingar af gáleysi	12	2,8	8	1,8	13	2,7	6	1,3	6	1,1
Áfengis- og tollalög	3	0,7	4	0,9	4	0,8	2	0,4	0	0,0
Annað	46	10,8	40	8,9	49	10,2	29	6,2	40	7,3
. . . .	426	100,0	447	100,0	481	100,0	471	100,0	558	100,0

Tafla 12

SEKTARDÓMAR ÁRIN 1999–2003
FJÖLDI DÓMÞOLA EFTIR BROTUM

Tegund brots:	*Fjöldi dómþola árið 1999*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2003*	*%*
Auðgunarbrot/skjalafals	17	2,8	27	4,2	31	4,5	32	3,6	23	2,6
Umferðarlagabrot/nytjataka	425	68,9	415	64,9	460	66,6	675	75,4	614	70,0
Fíkniefnabrot	43	7,0	58	9,1	68	9,8	52	5,8	84	9,6
Kynferðisbrot	1	0,2	4	0,5	1	0,1	5	0,6	4	0,5
Ofbeldisbrot	30	4,9	22	3,4	29	4,2	36	4,0	28	3,2
Rangur framburður/ rangar sakargiftir	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,2
Ofbeldi gegn opinberum starfsmönnum	2	0,3	9	1,4	8	1,2	3	0,3	2	0,2
Manndráp eða líkams- meiðingar af gáleysi	14	2,3	7	1,1	8	1,2	9	1,0	9	1,0
Áfengis- og tollalög	19	3,1	21	3,3	17	2,5	11	1,2	10	1,1
Fiskveiðibrot	1	0,2	1	0,2	0	0,0	4	0,4	4	0,5
Annað	65	10,5	75	11,8	69	10,0	73	8,1	96	11,1
	617	100,0	639	100,0	691	100,0	900	100,0	876	100,0

__Tafla 13__

ÓSKILORÐSBUNDNIR DÓMAR ÁRIN 1999–2003
FJÖLDI DÓMÞOLA EFTIR BROTUM

Tegund brots:	*Fjöldi dómþola árið 1999*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2000*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2001*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2002*	*%*	*Fjöldi dómþola árið 2003*	*%*
Manndráp	0	0,0	4	1,3	4	1,3	2	0,6	2	0,5
Auðgunarbrot/skjalafals	92	35,7	82	26,2	80	26,5	79	25,3	109	29,6
Umferðarlagabrot/nytjataka	107	41,5	131	41,9	120	39,7	136	43,6	108	29,3
Fíkniefnabrot	30	11,6	60	19,2	63	20,9	59	18,9	81	22,0
Kynferðisafbrot	7	2,7	6	1,9	6	2,0	14	4,5	23	6,3
Ofbeldisbrot	14	5,4	18	5,8	15	5,0	11	3,5	27	7,3
Annað	8	3,1	12	3,8	14	4,6	11	3,5	18	4,9
	258	100,0	313	100,0	302	100,0	312	100,0	368	100,0

III. 4 FÉSEKTIR OG SAKARKOSTNAÐUR SAMKVÆMT DÓMUM – VIÐURLAGAÁKVARÐANIR – ÁRITUÐ SEKTARBOÐ

A. Fésektir samkvæmt dómum

Á árinu 2003 bárust Fangelsismálastofnun til fullnustu 953 sektarrefsingar, þar sem dómþolar voru dæmdir til greiðslu fésektar, samtals kr. 393.167.750 sem er hæsta fjárhæð sekta sem hefur borist til fullnustu á einu ári. Súluritið hér að neðan sýnir þróunina frá því að Fangelsismálastofnun var sett á laggirnar. Stofnunin framsendir lögreglustjórum sektardóma til fullnustu. Samanlögð fjárhæð sekta sem stofnunin framsendi þannig á árinu 2003 nam kr. 299.748.250. Þá voru dóms- og kirkjumálaráðuneyti sendar sektir að fjárhæð kr. 2.710.000, með beiðni um fullnustu á Norðurlöndum. Heildarfjárhæð sekta sem sendar voru til fullnustu á árinu nam því kr. 302.458.250.

Fjárhæð sekta samkvæmt dómum sem berast Fangelsismálastofnun til fullnustu á hverju ári 1989–2003

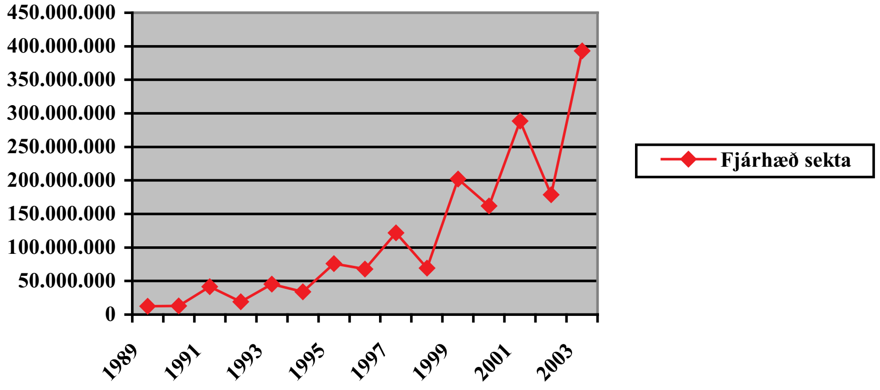

B. Sakarkostnaður samkvæmt dómum

Á árinu 2003 fól stofnunin lögreglustjórum að innheimta sakarkostnað að fjárhæð kr. 146.173.283.

Sakarkostnaður að fjárhæð kr. 1.701.207 var sendur dóms- og kirkjumálaráðuneytinu með beiðni um innheimtu á Norðurlöndum. Heildarsakarkostnaður sem sendur var til innheimtu á árinu 2003 nam kr. 147.874.490.

Sektir og sakarkostnaður samkvæmt dómum sem stofnunin sendi til fullnustu og innheimtu á árinu 2003 námu alls kr. 450.332.740.

Hér fyrir neðan má sjá úrskurðaðan sakarkostnað árin 1995–2003.

Úrskurðaður sakarkostnaður alls á hverju ári 1989–2003

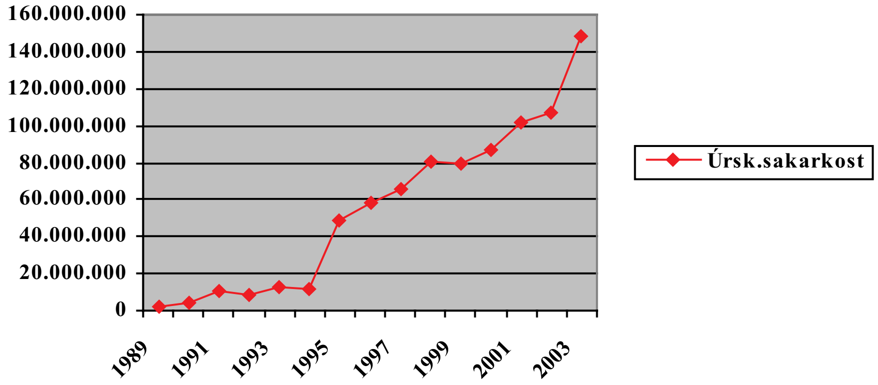

C. Viðurlagaákvarðanir

Á árinu 2003 bárust Fangelsismálastofnun 631 sektarrefsing samkvæmt viðurlagaákvörðunum. Námu fjárhæðir sektanna samtals kr. 66.964.000. Stofnunin framsendir lögreglustjórum viðurlagaákvarðanir til fullnustu. Samanlögð fjárhæð sekta sem stofnunin framsendi þannig á árinu 2003 nam kr. 68.421.000.

Sektir og sakarkostnaður samkvæmt viðurlagaákvörðunum sem stofnunin sendi til fullnustu og innheimtu á árinu 2002 námu alls kr. 80.084.981.

Fjárhæð sekta samkvæmt viðurlagaákvörðunum sem berast Fangelsismálastofnun til fullnustu á hverju ári 1989–2003

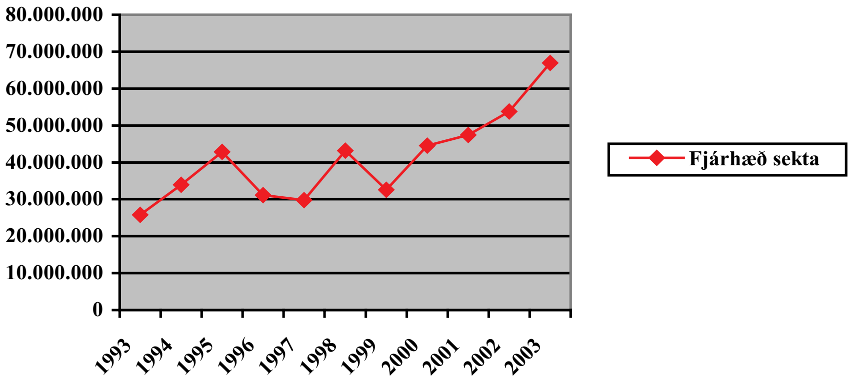

D. Árituð sektarboð

Á árinu 2003 bárust Fangelsismálastofnun 6.681 sektarrefsing samkvæmt sektarboðum, árituðum í dómstólum til ákvörðunar sektar og vararefsingar. Nam fjárhæð sektanna samtals kr. 93.692.000. Stofnunin framsendir lögreglustjórum áritanir þessar til birtingar og fullnustu. Samanlögð fjárhæð sekta sem stofnunin framsendi þannig á árinu 2003 nam kr. 108.189.000.

Línuritið hér að neðan sýnir hlutfall helstu brota að baki áritaðra sektarboða. Tæplega 49% höfðu brotið gegn 37. gr. umferðarlaga (fyrir of hraðan akstur) sem er hærra hlutfall en árið áður, 20% gegn 67. gr. umferðarlaga (vanrækt að hafa fært ökutæki til skoðunar) sem eru lægra hlutfall en árið áður, 18% gegn 48. gr. (fyrir að hafa ekki haft ökuskírteini meðferðis) sem er svipað hlutfall og árið áður og enginn fyrir 7. gr. umferðarlaga (fyrir að hafa ekki notað öryggisbelti), en árið á undan var hlutfallið 8%. Vakin er athygli á því að brotin geta bæði verið gegn einstökum lagagreinum og fleiri en einni.

Helstu brot að baki árituðum sektarboðum í % talið árin 1999–2003

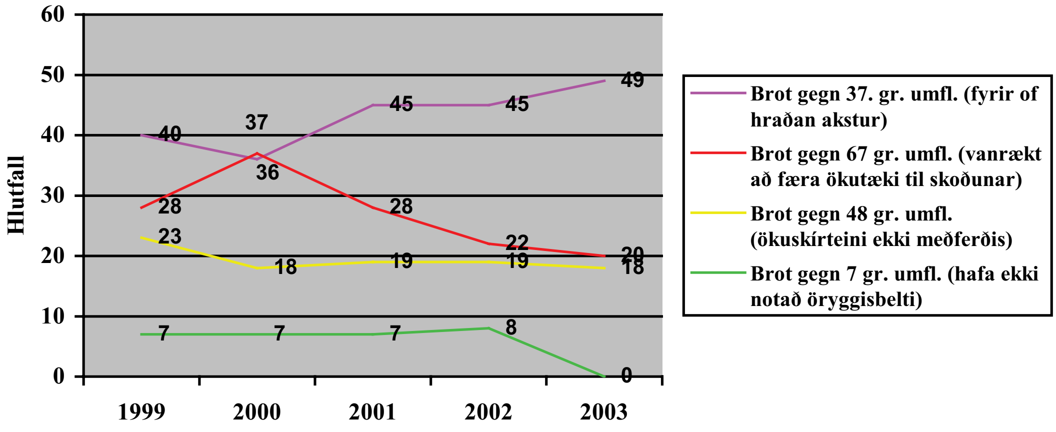

IV. ÁKÆRUFRESTANIR

Fangelsismálastofnun hefur um árabil haft það hlutverk með höndum að birta ákvörðun ákæruvaldsins um skilorðsbundna frestun ákæru. Um er að ræða úrræði sem heimilt er að beita samkvæmt 56. gr. hgl., þegar ungmenni, allt frá því þau verða sakhæf við 15 ára aldur og fram að 21 árs aldri, hafa gengist við broti sínu. Einnig þegar ákærandi telur, vegna haga sakbornings, umsjón eða aðrar ráðstafanir samkvæmt 3. mgr. 57. gr. hgl., vera vænlegri til að skila árangri en refsing, enda sé brotið ekki þess eðlis að almannahagsmunir krefjist saksóknar.

Nær undantekningarlaust fær ungmenni aðeins einu sinni skilorðsbundna frestun ákæru. Við endurtekið brot má ætla að ákæra verði gefin út.

Lögreglustjórinn í Reykjavík og sýslumaðurinn í Kópavogi og Hafnarfirði, eru þau embætti sem aðallega fela Fangelsismálastofnun að birta ungmennum ákvörðun um skilorðsbundna frestun ákæru. Er ákvörðunin jafnframt bundin skilyrðinu um að viðkomandi sæti eftirliti og umsjón stofnunarinnar á meðan á skilorðstíma stendur sbr. 1.tl. 3. mgr. 57. gr. hgl. Skilorðstími má ekki vara skemur en eitt ár, en lengst fimm ár. Allra jafna er skilorðstíminn tvö ár, í undantekningartilfellum eitt eða þrjú ár.

Tölurnar sem fram koma í súluritinu hér að neðan gefa því einungis til kynna fjölda ákvarðana um skilorðsbundna frestun ákæru á hendur ungmennum á Stór-Reykjavíkursvæðinu, en ekki á landinu öllu.

Fjöldi ákærufrestana árin 1989–2003

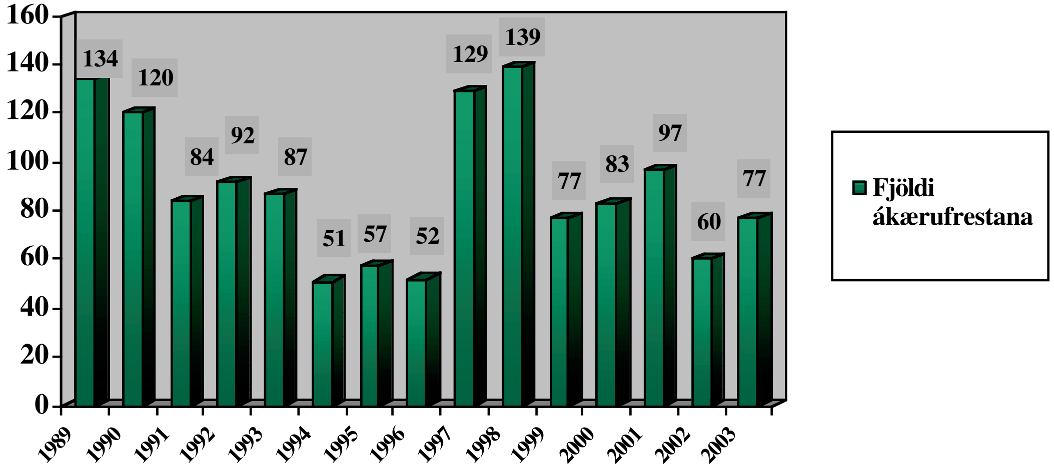

Á árinu 2003 birti Fangelsismálastofnun 77 ungmennum ákvörðun um skilorðsbundna frestun ákæru og eru það nokkuð fleiri ákvarðanir en árið þar á undan. Ef tímabilið frá árinu 1989 og fram til ársins 2003 er skoðað í heild sinni má sjá, að flestar ákvarðanir um skilorðsbundna frestun ákæru eru birtar árið 1998 eða 139 en fæstar árið 1994 eða 51.

Í gegnum tíðina hafa þau ungmenni, er birt hefur verið skilorðsbundin frestun ákæru, flest verið á aldrinum 15–18 ára. Svo var einnig á árinu 2003 eins og fram kemur í töflu 16. Voru 59 ungmenni á aldrinum 15–18 ára þegar ákvörðunin var birt þeim, 13 voru orðin 19 ára, þrjú 20 ára og tveir 21 árs. Af þessum 77 ungmennum voru piltar 59 en stúlkur 18 eða 23%. Súluritið hér fyrir neðan varpar ljósi á kynjaskiptingu ákærufrestunarþola árin 1989 til 2003.

Kyn ákærufrestunarþola árin 1989–2003

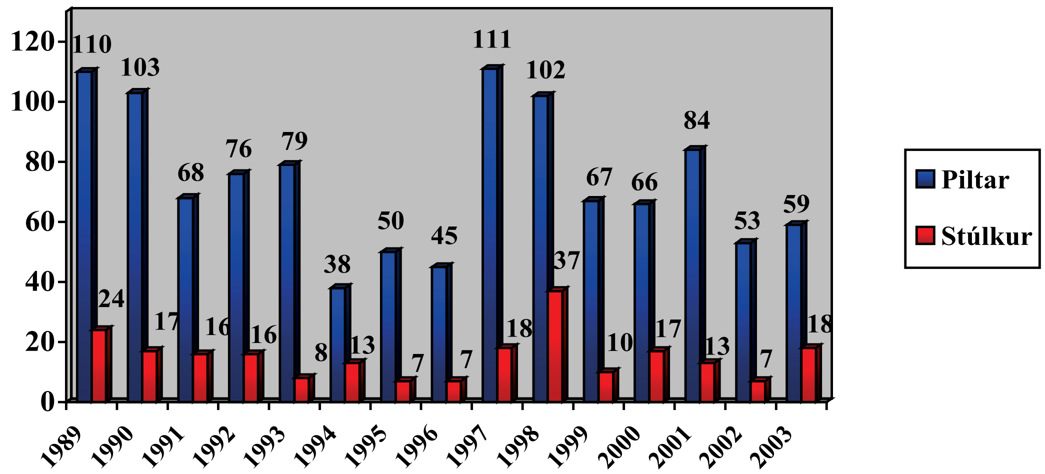

Þegar grannt er skoðað þá er hlutfall stúlkna að meðaltali á bilinu 12–14% með nokkrum undandtekningum þó. Má nefna að árið 1993 voru stúlkur einungis 9% ákærufrestunarþola en flestar árið 1994 eða 24%.

Tafla **14** sýnir tegund afbrota þeirra ungmenna er hlutu skilorðsbundna frestun ákæru á árinu 2003. Langstærsti hluti brotanna voru þjófnaðir og innbrot, eða rúmlega 67%. Þar á eftir koma fjársvik og fjárdráttur, rúmlega 10% og í um 9% tilvika var um nytjastuld að ræða.

Töflur **15–19** innihalda ýmsar tölulegar upplýsingar er gefa nokkra mynd af félagslegum aðstæðum ungmennanna. Þess ber að geta að upplýsingarnar endurspegla aðstæður þeirra við birtingu ákvörðunar um ákærufrestun, þ.e. við upphaf skilorðstímans, en eins og gefur að skilja verða oft töluverðar breytingar á högum þeirra á skilorðstímanum.

Um áramótin 2003–2004 voru 118 ungmenni undir eftirliti og umsjón Fangelsismálastofnunar. Markmiðið með þessu úrræði er fyrst og fremst að grípa inn í gang mála við upphaf mögulegs brotaferils þeirra, – fá þau til að staldra við og hugsa sinn gang, ásamt því að veita þeim aðhald og stuðning á meðan á skilorðstímanum stendur.

Tafla 14

AFBROT

	Fjöldi pilta	%	Fjöldi stúlkna	%	Fjöldi alls	%
Innbrot og þjófnaður	42	71,19	10	55,56	52	67,53
Skjalafals	0	0,00	1	5,56	1	1,30
Fjársvik/fjárdráttur	3	5,08	5	27,78	8	10,39
Líkamsárás	6	10,17	0	0,00	6	7,79
Nytjastuldur	7	11,86	0	0,00	7	9,09
Annað	1	1,69	2	11,11	3	3,90
	59	100,00	18	100,00	77	100,00

Tafla 15

NÁM OG STARF

	Fjöldi pilta	%	Fjöldi stúlkna	%	Fjöldi alls	%
Atvinnulaus	14	23,73	5	27,78	19	24,68
Í námi	20	33,90	3	16,67	23	29,87
Í námi og vinnu	3	5,08	4	22,22	7	9,09
í vinnu	16	27,12	5	27,78	21	27,27
Óvinnufær	5	8,47	0	0,00	5	6,49
Vantar upplýsingar	1	1,69	1	5,56	2	2,60
	59	100,00	18	100,00	77	100,00

Tafla 16

ALDUR

	Fjöldi pilta	%	Fjöldi stúlkna	%	Fjöldi alls	%
15 ára	10	16,95	0	0,00	10	12,99
16 ára	15	25,42	2	11,11	17	22,08
17 ára	11	18,64	4	22,22	15	19,48
18 ára	15	25,42	2	11,11	17	22,08
19 ára	4	6,78	9	50,00	13	16,88
20 árs	2	3,39	1	5,56	3	3,90
21 árs	2	3,39	0	0,00	2	2,60
	59	100,00	18	100,00	77	100,00

Tafla 17

BÚSETA

	Fjöldi pilta	*%*	*Fjöldi stúlkna*	*%*	*Fjöldi alls*	*%*
Reykjavík	33	55,93	13	72,22	46	59,74
Nágrannabæir	26	44,07	5	27,78	31	40,26
	59	100,00	18	100,00	77	100,00

Tafla 18

MENNTUN

	Fjöldi pilta	*%*	*Fjöldi stúlkna*	*%*	*Fjöldi alls*	*%*
Ekki lokið skyldunámi	6	10,17	1	5,56	7	9,09
Er í skyldunámi	4	6,78	1	5,56	5	6,49
Skyldunám	42	71,19	13	72,22	55	71,43
Vantar upplýsingar	7	11,86	3	16,67	10	12,99
	59	100,00	18	100,00	77	100,00

Tafla 19

HJÚSKAPARSTAÐA FORELDRA

	Fjöldi pilta	*%*	*Fjöldi stúlkna*	*%*	*Fjöldi alls*	*%*
Annað foreldri látið	4	6,78	0	0,00	4	5,19
Foreldrar ekki í sambúð	30	50,85	11	61,11	41	53,25
Foreldrar í sambúð	23	38,98	4	22,22	27	35,06
Vantar upplýsingar	2	3,39	3	16,67	5	6,49
	59	100,00	18	100,00	77	100,00

V. SÁLFRÆÐIÞJÓNUSTA

Tveir sálfræðingar eru í fullu starfi á vegum fangelsiskerfisins, annar hjá Fangelsismálastofnun og hinn í Fangelsinu Litla-Hrauni. Þó starfið sé fjölbreytt þá er meginmarkmið sálfræðiþjónustunnar að aðstoða fanga við að takast á við vandamál er tengjast fangelsisvistinni og hjálpa þeim að aðlagast samfélaginu að nýju eftir afplánun. Meðal annarra starfa sem sálfræðingar sinna er að veita fræðslu til starfsmanna, kenna við fangavarðaskólann, sinna rannsóknarvinnu á sviði afbrota og veita ráðgjöf innan stofnunarinnar.

Sálfræðiviðtöl við fanga hafa ætíð verið stærsti hluti starfsins og er eftirspurn eftir þjónustunni mikil. Að jafnaði veita sálfræðingarnir 25-30 viðtöl á viku og í flestum tilvikum óska fangarnir sjálfir eftir aðstoð þeirra. Einnig koma ábendingar frá ættingjum, fangavörðum, læknum og hjúkrunarfræðingum fangelsanna sem og öðrum starfsmönnum. Þá er aðstandendum veitt ráðgjöf í einstaka tilvikum.

Sálfræðingar veita föngum alhliða sálfræðiþjónustu í formi ráðgjafar og samtalsmeðferðar. Samtalsmeðferðin byggir á viðtalstækni sem felst í því að styðja einstaklinginn til að taka ákvörðun og skuldbinda sig til að breyta hegðun sinni. Einnig er hugræn atferlismeðferð notuð en í stuttu máli felst hún í því að skjólstæðingi er hjálpað við að skoða á kerfisbundinn hátt hvernig hugsanir hans, hegðun og líðan tengjast. Skjólstæðingum er bent á leiðir til að breyta hugsunum og/eða hegðun til að hafa áhrif á líðan sína. Ýmist er um regluleg viðtöl að ræða eða óregluleg stuðningsviðtöl eftir samkomulagi. Sumir hafa leitað eftir þessari þjónustu til þess að fá ýmis konar ráðgjöf en aðrir til að fá meðferð við vandamálum sínum, sem oft tengjast afbrotahegðun þeirra eða frelsisskerðingu. Í einstökum tilfellum gefst skjólstæðingum síðan kostur á áframhaldandi meðferð eftir að afplánun lýkur.

VI. RANNSÓKNIR

Félagsleg staða fanga og afbrot þeirra

Margrét Sæmundsdóttur, Fangelsismálastofnun ríkisins

Inngangur

Í þessari grein verða kynntar helstu niðurstöður úr rannsókn sem byggð er á viðtölum við fanga og tekur til fjölskyldustöðu í uppeldi, félagslegra aðstæðna áður en afplánun hófst og vímuefnasögu. Fáar rannsók nir hafa verið gerðar á íslenskum afbrotamönnum og ekki er vitað til þess að athugun á félagslegum högum fanga hér á landi hafi verið gerð áður í þeirri mynd sem hér um ræðir. Freistast var því til þess að ná fram áhrifum af öllum þeim upplýsingum sem fengust úr viðtölum við fangana. Eru þeim föngum sem tóku þátt í þessari rannsókn færðar bestu þakkir enda skiptir þátttaka þeirra megin máli. Þá má geta þess að Fangelsismálastofnun vinnur áfram að þessari athugun og mun gera um ókomna framtíð.

Meginmarkmið rannsóknarinnar er að veita almenningi innsýn inn í heim þeirra sem afplána fangelsisrefsingu hér á landi. Gerð er almenn úttekt á félagslegum þáttum fanga og kannað hvort að þeir eigi einhverja sameiginlega félagslega þætti sín á milli. Þá er gerð athugun á því hvort að þættir eins og aldur, kyn, tegund afbrots og/eða afbrotaferill hafi áhrif á hvernig félagslegum aðstæðum þeirra sem fremja afbrot er háttað og taka út refsingu í fangelsi. Ennfremur er vonast til þess að þessi athugun geti gefið einhverjar áhugaverðar vísbendingar um hvað sé verðugt að rannsaka í framtíðinni og viðkemur þessu viðfangsefni.

Í kafla I er gerð grein fyrir aðferðafræðinni og þátttakendum í rannsókninni. Í kafla II eru kynntar niðurstöður úr svörum þátttakenda við félagslegum þáttum sem að ofan greinir. Þá eru aldur og kyn tekin inn sem hugsanlegar áhrifabreytur. Í kafla III er síðan afbrotaferill og tegund afbrota skoðaðir með hliðsjón af m.a. félagslegum högum og vímuefnaneyslu fanganna eins og greinir í kafla II.

Kafli I. Aðferðir og gögn

Þessi rannsókn byggist á tvenns konar gagnasöfnun. Í fyrsta lagi á viðtölum við fanga sem tekin voru við hvern og einn í einrúmi og svörin síðan kvótuð inn í gagnagrunn í eigu Fangelsismálastofnunar. Í öðru lagi eru upplýsingar um tegund afbrota sem fangarnir frömdu og afplánunarferill þeirra fengnar úr skráðum gögnum hjá Fangelsismálastofnun.

I.1 Spurningar og framkvæmd

Spurningar voru lagðar fyrir fangana af starfsmönnum Fangelsismálastofnunar og í flestum tilvikum af einum og sama starfsmanni. Vera má að það skekki eitthvað niðurstöðurnar og áreiðanleika rannsóknarinnar þar sem að starfsmaður stofnunarinnar hefur tvöfalt hlutverk. Annars vegar að leggja spurningarnar fyrir fangana og hins vegar að vinna að málefnum þeirra sem þeir telja ekki alltaf vera sér í hag. Reynt var eftir bestu getu að útskýra vel fyrir þeim að svör þeirra yrðu ekki notuð gegn þeim á neinn hátt. Í nær öllum tilvikum voru fangarnir reiðubúnir að tjá sig og oft meira en ætlast var til af þeim.

Þær spurningar sem lagðar voru fyrir fangana fjalla almennt um félagslega hagi þeirra í uppvexti og aðstæður þeirra áður en þeir hófu afplánun en ekki á þeim tímapunkti þegar afbrotið var framið. Þar með gætu aðstæður einhverra hafa breyst frá því að brotið var framið og þar til að afplánun hófst í fangelsi. Við úrvinnslu gagna voru aðallega notaðar tíðnitöflur til að skoða hlutfall þeirra sem svara ákveðnum spurningum á tiltekinn

hátt og tölfræðiprófið Kí-kvaðrat til þess að greina áhrif ólíkra þátta eins og kynferðis, aldurs, tegund afbrots og afplánunarferils á m.a. fjölskyldustöðu, atvinnustöðu og vímuefnaneyslu. Þá var T-próf hlutfalla notað til að skoða hvort að finna mætti marktækan mun á hlutföllum á meðal fangahópsins.

I.2 Þátttakendur

Rannsóknin tekur til fanga sem hófu afplánun í íslenskum fangelsum á tímabilinu september 1998 til loka ársins 2003 og voru að afplána í fangelsi í lengri tíma en 15 daga.[1] Þeir útlendingar sem afplánuðu í fangelsunum en höfðu aldrei búið á Íslandi voru ekki teknir með en þeir voru á þessu tímabili um 3% allra fanga. Þá var kennitala eingöngu notuð einu sinni. Á þessu tímabili komu 1240 einstaklingar í fangelsin að meðtöldum þeim sem komu oftar en einu sinni. Allir fangarnir sem úrtakið tekur til samþykktu þátttöku að undanskildum tveimur einstaklingum og skráð svör frá 29 föngum voru ekki fullnægjandi. Fjöldi þeirra fanga sem rannsóknin tekur til eru N=689 þar af eru 640 karlfangar og 49 kvenfangar. Svarhlutfallið er því 96%. Það að konur eru aðeins 7% á móti 93% karla gerir að verkum að erfitt er að bera kynin saman en þessi mismunur á milli kynjana endurspeglar hins vegar vel það hlutfall sem tíðkast í íslenskum fangelsum og víðast hvar í erlendum fangelsum.[2]

Segja má að fangarnir sem komu til afplánunar hafi á þessu tímabili og nær til úrtaksins verið á öllum aldri. Sá yngsti var 16 ára og sá elsti 74 ára en meðalaldur fanganna var 27,9 ára. Tafla 1 sýnir nánar dreifingu þátttakenda í rannsókninni eftir aldri og kyni.

Tafla 1. Þátttakendur eftir aldri og kyni

Aldur	Karlar	Konur	Alls %
20 ára eða yngri	67	1	9,9
21 árs til 25 ára	174	16	27,6
26 ára til 30 ára	114	6	17,4
31 árs til 40 ára	144	19	23,7
41 árs eða eldri	141	7	21,5
Samtals: 689	**640**	**49**	**100**

Hæsta tíðni fanganna var á aldursbilinu 21 árs til 25 ára eða tæplega 28%. Séu kynin sérstaklega skoðuð þá voru flestir karlfanganna í aldurshópnum 21 árs til 25 ára en á meðal kvenfanganna í aldurshópnum 31 árs til 40 ára. Aðeins ein kona var í aldurshópnum 20 ára eða yngri. Erlendar rannsóknir hafa sýnt fram á að konur séu að jafnaði eldri en karlmenn þegar þær koma fyrst í fangelsi og reyndist það vera fyrir hendi í þessari athugun þegar skoðað var hlutfallið á milli aldurs og kyns, $P=<0,02$. Sé hins vegar aldurshópunum skipt eftir 30 ára eða yngri og 31 árs eða eldri, er hlutfall yngri aldurshópsins aðeins rétt yfir helming eða tekur til 55% fanganna. Þegar rætt er um yngri og eldri aldurshópa hér á eftir og í næstu köflum er lang oftast átt við annars vegar fanga 30 ára eða yngri og hins vegar fanga 31 árs eða eldri.

1 Þeir sem voru í skemmri tíma en 15 daga voru í flestum tilvikum annað hvort að afplána vararefsingu fésekta (greiddu sig frá eða ekki með fleiri daga á bak við sig) eða þeir voru að afplána eftirstöðvar fangelsisrefsingar eftir að hafa rofið skilyrði samfélagsþjónustu.

2 Sjá m.a. umfjöllun Helga Gunnlaugssonar í bók hans Afbrot og Íslendingar (2000), bls. 130-133.

Yfir helmingur fanganna eða um 58% var að afplána í fangelsi í fyrsta sinn. Þetta hlutfall er í samræmi við gögn Fangelsismálastofnunar og hefur nánast haldist óbreytt frá því að byrjað var að halda utan um upplýsingar um endurkomur í fangelsi.[3] Í töflu 2 má sjá nánar hvernig hlutfallið dreifðist eftir fjölda afplánana í fangelsi.

Tafla 2. Afplánunarferill og kyn

Afplánunarferill	Karlar	%	Konur	%	Alls %
Fyrsta	358	55,9	43	87,8	58,2
Önnur	120	18,8	3	6,1	17,9
Þriðja til sjötta	116	18,1	2	4,1	17,1
Sjöunda eða oftar	46	7,2	1	2,0	6,8
Alls	**640**	**100**	**49**	**100**	**100**

Í töflunni er fjölda afplánana skipt eftir því hvenær eða hvort að fangarnir eiga möguleika á reynslulausn. Þeir fangar sem eru að afplána í fyrsta sinn eða í annað sinn eiga kost á að fá reynslulausn þegar afplánaður er helmingur af fangelsisrefsingu að uppfylltum skilyrðum sem greinir m.a. í reglugerð nr. 29/1993. Þá eiga þeir sem eru að afplána í þriðja til sjötta sinn að jafnaði möguleika á að fá reynslulausn þegar afplánaðir eru tveir þriðju hlutar af fangelsisrefsingu að uppfylltum skilyrðum. Sé fangi að afplána sína sjöundu refsingu eða oftar er honum að jafnaði ekki veitt reynslulausn. Eins og sést í töflunni var tæplega fjórðungur að afplána í fangelsi í annað sinn og nánast sama hlutfall að afplána í þriðja til sjötta sinn. Þá var 7% karlfanganna að afplána refsingu í sjöunda sinn eða oftar en aðeins ein kona. Séu kynin skoðuð í þessu samhengi var marktækt hærra hlutfall karlfanganna sem höfðu áður afplánað. Tæplega helmingur eða 44% karlfanganna hafði áður afplánað refsingu í fangelsi á móti um 12% kvenfanganna. Í nýlegri rannsókn sem gerð var meðal norskra fanga var að finna svipaða niðurstöðu á mismun karl- og kvenfanga hvað varðar endurkomur í fangelsi.[4]

Kafli II. Félagsleg einkenni fanganna

Í þessum kafla verður gerð grein fyrir niðurstöðum úr svörum fanganna á fjölskyldustöðu þeirra í uppeldi og félagslegri stöðu þeirra áður en afplánun í fangelsi hófst, óháð öðrum þáttum eins og afbroti og afplánunarferli. Skoðaðir eru þættir eins og fjölskylduhagir í uppeldi, búseta, menntun, atvinnustaða, hjúskaparstaða, barnaeign, heilsufar og vímuefnaneysla. Þá verða breytur eins og aldur og kyn notaðar sem mögulegir áhrifaþættir.

II.1 Fjölskylduaðstaða í uppeldi

Sumir fræðimenn telja að þættir eins og fjölskyldurof, fátækt og/eða óregla á heimilum í uppeldi geti haft áhrif á að unglingur leiðist út í afbrot, sérstaklega ef ekki er fyrir hendi stuðningsnet til að draga úr slíkum þáttum, t.d. Hagan (1987) og Gottfredson & Hirschi (1990). Þegar skoðuð var uppeldisstaða fanganna í þessari athugun, kom í ljós að stór hluti allra fanganna eða um 80% sögðust hafa alist upp hjá tveimur fullorðnum en fimmti hver fangi sagðist hafa alist upp hjá einstæðu foreldri.[5] Í athugun á norskum

3 Sjá ársskýrslur Fangelsismálastofnunar og einnig skýrslu Ómars H. Kristmundssonar (1985).

4 Friestad Christene og Hansen, Inger Lise Skog. (februar 2004), bls. 19

5 Með tveimur foreldrum er átt við blóðforeldra, foreldri og stjúpforeldri eða fósturforeldra/skyldmenni. Til nánari skýringar sögðust 58% hafa alist upp hjá báðum blóðforeldrum, 12% hjá foreldri og stjúpforeldri og 10% hjá fósturforeldrum/skyldmenni. Ekki verður gerður frekari greinarmunur á uppeldisstöðu fanganna í þessari grein

föngum sem nefnd var hér að framan, kom í ljós að 65% norskra fanga sögðust hafa alist upp hjá tveimur fullorðnum sem er ívið lægra en á meðal íslenskra fanga.[6] Þegar aldurinn var tekinn inn sem áhrifabreyta fékkst marktækur munur á milli aldurshópanna og fjölskylduhaga í uppeldi, p<0,001.

Mynd 1. Uppeldisstaða eftir aldurshópum

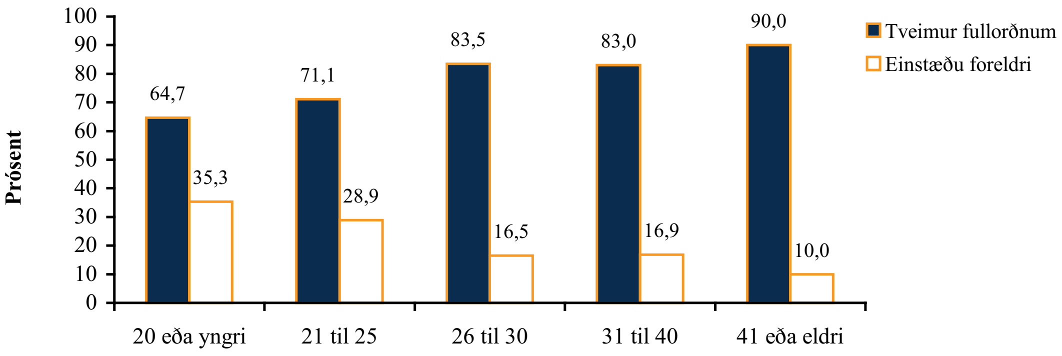

Mynd 1 sýnir að mun fleiri fanganna í yngri aldurshópnum sögðust hafa alist upp hjá einstæðu foreldri. Þrátt fyrir að sú almenna þróun hafi átt sér stað að fleiri börn alist upp í dag hjá einstæðu foreldri er hlutfallið á meðal fanga í yngri aldurshópnum talsvert hærra eða um 35% en í samfélaginu hefur hlutfallið verið nálægt 20%, sbr. tölur frá Hagstofu Íslands.[7] Ennfremur til frekari samanburðar á yngri aldurshópnum má finna rannsókn sem gerð var á unglingum í Reykjavík vorið 1994 og náði til 9. bekkjar grunnskólanema. Í ljós kom að langflestir við 14 ára aldur bjuggu hjá tveimur fullorðnum eða 81% en um 10% hjá einstæðu foreldri.[8]

Tafla 3 sýnir atvinnustöðu foreldra fanganna. Spurt var hvað foreldrarnir störfuðu við eða áður ef þau voru látin eða komnir á aldur, kvótað eftir starfsgreinum.

Tafla 3. Atvinnustaða foreldra skipt eftir kyni %

Atvinnustaða	Móðir	Faðir
Atvinnulaus/öryrki	20,2	9,3
Verkamaður/verkakona	25,1	21,5
Heimavinnandi	10,0	0
Sjómaður	0,4	13,4
Iðngrein	9,3	26,6
Skrifstofustarf/þjónusta	19,2	7,8
Sérfr./stjórnun	12,1	15,3
Ekki vitað	3,7	6,0
Alls	**100**	**100**

6 Friestad, Christine og Hansen & Lise Skog (febrúar 2004), bls. 23

7 Hagstofa Íslands (1997, 2000), Kjarnafjölskyldur og mannfjöldi eftir fjölskyldustöðu 1965–1990 og 1991–2000.

8 Sigrún Aðalbjarnardóttir, Andrea G. Dofradóttir, Þórólfur R. Þórólfsson og Kristín L. Garðarsdóttir, (2003), bls. 19.

Stærsti hluti fanganna sagðist eiga foreldra sem væru/voru bæði útivinnandi eða tæplega 80% en af þeim foreldrum sem voru án vinnu, þ.e. atvinnulausir eða öryrkjar voru fleiri mæður í þeirri stöðu eða 20% á móti um 9% á meðal feðra. Í töflunni sést að talsverð dreifing er á atvinnustöðu foreldra í öllum starfsgreinum. Við nánari athugun á atvinnustöðu eftir kyni foreldra reyndist hæsta hlutfall feðra vera iðnaðarmenn eða um 27% og næst á eftir feður í verkamannavinnu eða tæplega 22%. Á meðal mæðra var hæsta hlutfallið verkakonur eða 25% og næst á eftir mæður starfandi við almenn skrifstofustörf/þjónustu eða rúmlega 19%. Samkvæmt tölum frá Hagstofu Íslands var hlutfall ósérhæfðra starfsmanna á árinu 2000 rúmlega 14% á meðal alls starfandi fólks í landinu og hefur sú tala nánast haldist óbreytt frá síðasta áratug.[9] Hlutfall foreldra fanganna í verkamannastöðu er því talsvert hærra en hlutfallið í samfélaginu. Hvað varðar atvinnulausa/öryrkja að þá vekur athygli hversu hátt hlutfallið er á meðal mæðra fanganna.

Ekki var marktækur munur á milli kynja fanganna og starfsstétta foreldra en þegar aldursbreytan var tekin með, kom fram marktækur munur, $p<0{,}001$. Foreldrar sem voru í sérhæfðum störfum voru líklegri til þess að dreifast á meðal yngri aldurshópsins eða tveir á móti þremur. Af þeim foreldrum sem voru atvinnulausir/öryrkjar var algengi hærra hlutfall á meðal yngsta aldurshópsins, 20 ára eða yngri eða 33% en að öðru leyti dreifðist hlutfall starfsgreina nánast jafnt yfir báða aldurshópana, með hæst um 5% mun en lægst um 0,8%. Á hinn bóginn af þeim mæðrum sem voru heimavinnandi, mældist hlutfallið hæst í elsta aldurshópnum eða 31% og fór hlutfallið stiglækkandi eftir því sem aldurinn fór neðar og lægst var hlutfallið í yngsta aldurshópnum eða um 3%. Segja má að aldur fanganna og starfsstéttir endurspegli að mörgu leyti þá þróun sem hefur átt sér stað í samfélaginu, þ.e. meira er um sérhæfð störf og mun fleiri mæður eru útivinnandi og menntaðri í dag en tíðkaðist áður fyrr.

Í rannsókn á vímuefnaneyslu ungs fólks (1998) var m.a. sýnt fram á að tíð ölvun foreldra eykur líkurnar á því að unglingur leiðist út í neikvæða hegðun, s.s. neyslu á ólöglegum vímuefnum.[10] Í þessu samhengi voru fangarnir spurðir að því hvort þeir könnuðust við að hafa alist upp við vímuefnavanda hjá uppalanda á heimili sínu.[11] Rúmlega helmingur allra fanganna eða 57% sögðust ekki kannast við þann vanda á heimili sínu í uppvexti, 27% sögðust kannast við óreglu frá öðrum aðilanum og 16% sögðust kannast við að hafa alist upp við óreglu hjá báðum aðilum. Ekki reyndist vera tölfræðilegur marktækur munur á milli aldurshópanna og veik fylgni var á milli kynjanna. Fleiri konur svöruðu þó fremur spurningunni játandi. Í athugun sem Landlæknisembættið gerði á föngum á árinu 1979 voru fangarnir spurðir út í þessa þætti og sögðust þá 60% fanganna ekki eiga foreldra sem glímdu við ofdrykkju, 21% sögðu að annað foreldrið ætti við ofdrykkju að stríða og 12% sögðu að báðir foreldrarnir glímdu við þann vanda.[12] Svörin á milli þessara ára eru því mjög svipuð.

II.2 Búseta

Flestallir fangarnir sögðust hafa verið með fasta búsetu áður en afplánun þeirra hófst. Ástæða er þó til að vekja athygli á að 7% sögðust hafa búið á götunni eða búið þar sem gistingu var að fá á hverjum tíma. Meirihluti fanganna eða 52% sem hófu afplánun á þessu gefna tímabili sögðust hafa búið í Reykjavík en fæstir sögðust hafa verið með bú-

9 Hagstofa Íslands. Tafla 3.13. Starfandi fólk eftir starfséttum, kyni og búsetu 1991–2001

10 Þórólfur Þórlindsson, Inga Dóra Sigfúsdóttir, Jón Gunnar Bernburg og Viðar Halldórsson (1998), bls. 132-136.

11 Fangarnir voru spurðir að því hvort að þeir upplifðu í uppeldi vímuefnaóreglu hjá foreldrum. Heppilegra þótti eftir forprófun að setja þessa spurningu upp með þessum hætti í stað þess að raða þeim eftir hversu oft foreldri/foreldrar neyttu vímuefna. Ástæðan er sú að skynjun hvers og eins á því hvað telst oft og hvað ekki getur verið mjög ólík.

12 Ólafur Ólafsson, Guðmundur S. Jónsson, Guðsteinn Þengilsson og Hildigunnur Ólafsdóttir (1981)

setu á Austurlandi. Sé tekið mið af því hvernig búseta fanganna dreifðist miðað við hlutfall íbúafjölda á tilteknum svæðum var hlutfallið hæst í Reykjavík og á Suðurnesjunum (0,3%) en lægst á Austurlandi (0,01%). Ekki fékkst marktækur munur á milli aldurhópanna eða á milli kynjanna.

II.3 Menntun, atvinna og heilsufar

Margar rannsóknir hafa sýnt fram á að langtímamarkmið eins og menntun og/eða atvinna geti dregið úr líkum á afbrotahegðun, sbr. Hircshi (1969). Þegar menntunarstaða fanganna var skoðuð, eins og tafla 4 sýnir, má sjá að hún dreifðist allt frá grunnmenntun upp í háskólamenntun, þótt mikill munur væri á milli hlutfalla.

Tafla 4. Menntunarstaða áður en afplánun hófst

Menntun	Fjöldi	Hlutfall %
Grunnmenntun eða minna	362	52,5
Hluti af framhaldsskóla	157	22,8
Iðnmenntun	120	17,5
Stúdent	22	3,2
Háskólagráða	28	4,0
Samtals	**689**	**100**

Rúmur meirihluti allra fanganna eða um 53% sagðist ekki hafa lokið eða aðeins lokið grunnskólaprófi og tæplega fjórðungur hafði byrjað í framhaldsskóla en hætt án þess að ljúka námi. Samanlagt segja þessar tölur að um 75% fanganna höfðu ekki lokið menntun umfram grunnskóla. Enginn kvenfanganna hafði lokið iðnmenntun en að öðru leyti var ekki mikill munur á menntunarstöðu kynjanna. Ekki var heldur að finna marktækan mun á milli aldurshópa fanganna og menntun umfram grunnskóla. Séu skoðaðar tölur frá Hagstofu Íslands um aldur og menntun Íslendinga á aldrinum 25 ára til 64 ára, er hlutfall þeirra sem hafa einungis lokið grunnmenntun eða skemmri framhaldsskólamenntun um 45%.[13] Í rannsókn um ungt fólk í Reykjavík sem áður hefur verið getið um og tekur til einstaklinga fæddra á árinu 1979 hafði rúmlega fjórðungur einungis lokið grunnskólaprófi við 22 ára aldurinn.[14] Ljóst er við þennan samanburð að hlutfallslega mun fleiri fangar eru með minni menntun en tölur segja almennt til um varðandi menntun í samfélaginu. Þessar niðurstöður eru í samræmi við erlendar rannsóknir sem hafa sýnt fram á að fangar hafi almennt stutta skólagöngu. Þannig hafa rannsóknir leitt í ljós að það sé samband á milli brottfalls ungs fólks úr skóla og afbrotahegðunar.[15]

Í töflu 5 er gerð grein fyrir hver staða fanganna var áður en afplánun hófst með tilliti til þess hvort þeir væru virkir á vinnumarkaðnum eða ekki.

13 Hagstofa Íslands, tafla 2.4.1. Mannfjöldi 16-74 ára eftir kyni, aldri og menntun 2000.

14 Sigrún Aðalbjarnardóttir, Andrea G. Dofradóttir, Þórólfur R. Þórólfsson og Kristín L. Garðarsdóttir (2003), bls. 22.

15 Sjá m.a. Catterall (1985) og Hirschi (1969).

Tafla 5. Atvinnuþátttaka áður en afplánun hófst

Staða	Fjöldi	Hlutfall %
Í vinnu	380	55,2
Atvinnulaus	173	25,1
Öryrki	117	17,0
Í skóla	19	2,8
Samtals	**689**	**100**

Yfir helmingur allra fanganna eða um 55% sagðist hafa verið í fastri vinnu áður en afplánun þeirra hófst. Fjórðungur þeirra sagðist hafa verið atvinnulaus, 17% sögðust vera öryrkjar[16] og um 3% sögðust hafa verið í skóla. Þegar aldurinn var tekinn með fékkst marktækur munur, P<0,001. Mun hærra hlutfall þeirra sem voru öryrkjar mátti finna á meðal eldri aldurshópsins eða um 74% á meðal þeirra. Á móti sögðust hlutfallslega fleiri sem voru í yngri aldurshópnum hafa verið atvinnulausir í lengri tíma eða um 65%. Rannsóknir hafa sýnt fram á að atvinnuleysi geti ýtt undir heilsubrest, sérstaklega andlegan heilsubrest sem getur leitt til þess að einstaklingur sæki um örorkubætur. Í athugun sem gerð var á högum þeirra sem urðu öryrkjar á Íslandi árið 1997, kom fram að 45,1% þeirra reyndust einhvern tíma hafa verið atvinnulausir.[17] Það er því ekki ólíklegt að hluti af yngri aldurshópnum sem sagðist hafa verið atvinnulaus muni síðar verða öryrkjar verði ekki reynt með markvissum hætti að sporna gegn þeirri hugsanlegu þróun. Á mynd 2 sést hins vegar hvernig atvinnustaða fanganna dreifðist eftir kyni.

Mynd 2. Atvinnustaða fanga eftir kyni

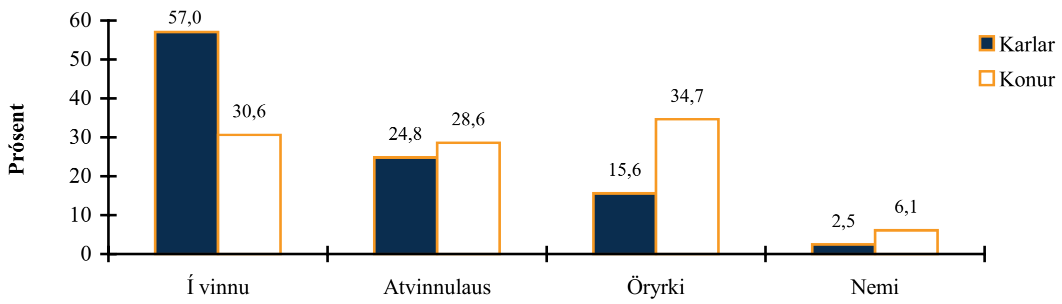

Eins og sjá má á mynd 2 sögðust hlutfallslega mun fleiri kvenfanganna hafa verið án vinnu, þ.e. atvinnulausar eða öryrkjar eða nær tvær af hverjum þremur á móti tveimur af hverjum fimm hjá karlföngunum og er sá munur tölfræðilega marktækur, p<0,03. Í tölum frá Hagstofunni hefur hærra hlutfall atvinnuleysis verið á meðal karla á aldursbilinu 16-24 ára en hærri hjá konum yfir 24 ára aldri.[18] Eins og sést voru aðeins fleiri af kvenföngunum atvinnulausar en á meðal karlfanganna. Mun fleiri kvenfanganna sögðust hins vegar hafa verið á örorku í lengri tíma. Í grein Sigurðar Thorlacius á algengi ör-

16 Með öryrkja er hér átt við þá sem eru á örorkulífeyri, örorkustyrk eða lífeyrisbótum Fjöldi þeirra síðastnefndu var teljandi á annarri hendi og hafði því ekki áhrif á niðurstöðurnar.

17 Thorlacius S, Stefánsson S.B, Jónsson, F.H & Ólafsson S. (2002)

18 Hagstofa Íslands, tafla 1.1.2. Atvinnuþátttaka eftir aldri 1991-2002.

orku á Íslandi kom í ljós að örorka var marktækt algengari hjá konum en á meðal karla. Á árinu 2002 var hlutfall kvenna 7% en hjá körlum um 5%.[19] Þrátt fyrir að munurinn sé fyrir hendi í samfélaginu er ljóst að á meðal þeirra sem afplánuðu í fangelsi á þessu tímabili voru hlutfallslega margir öryrkjar og þá sérstaklega á meðal kvenfanganna. Fangarnir voru jafnframt spurðir út í það hvort að þeir hefðu þegið félags- eða örorkubætur í lengri tíma áður en afplánun hófst. Alls 60% kvenfanganna svöruðu því játandi og 38% karlfanganna sem er í samræmi við niðurstöður á fjölda þeirra sem sögðust vera atvinnulausir eða öryrkjar. Til að athuga betur hvað lá að baki örorkubótunum þá voru fangarnir spurðir almennt út í líkamlegt og andlegt heilsufar sitt. Í ljós kom að stærsti hluti fanganna eða um 83% sögðu líkamlega heilsu sína vera mjög góða/frekar góða þegar þeir hófu afplánun. Kvenfangarnir voru þó fleiri sem sögðust búa við slæma/ frekar slæma líkamlega heilsu eða ein á móti fjórum en sjötti hver karlfangi taldi líkamlega heilsu sína vera bágborna. Munurinn var marktækur, P<0,002. Þegar fangarnir voru spurðir út í andlegt heilsufar sagðist rúmur helmingur þeirra ekki eiga við nein geðræn vandamál að stríða en af þeim sem sögðust eiga við einhvern vanda að stríða nefndu flestir þunglyndi/kvíða.

Mynd 3. Andlegt heilsufar áður en afplánun hófst.

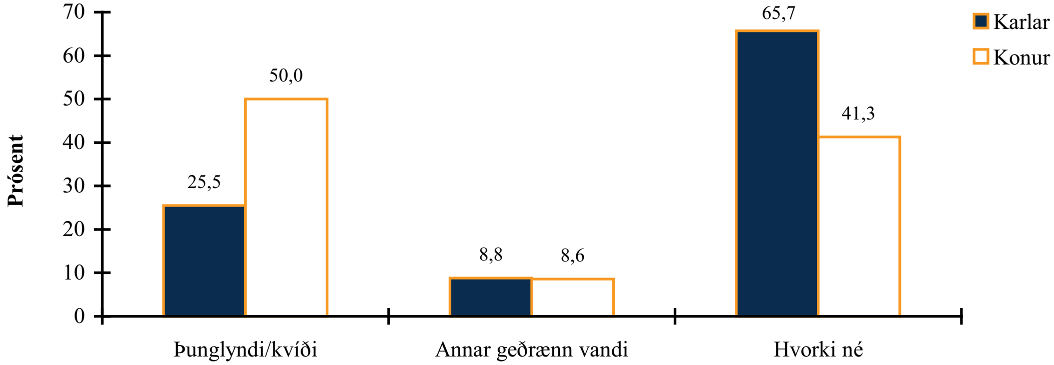

Eins og sést á mynd 3 sögðust mun fleiri kvenfanganna, að eigin sögn, eiga við þunglyndi/kvíða að stríða eða helmingur þeirra á móti einum af hverjum fjórum í hópi karla. Þá svöruðu fleiri af eldri föngunum því til að eiga við andlega vanheilsu að stríða þótt munurinn væri ekki marktækur.

II.4 Hjúskaparstaða og barneign

Að hefja sambúð, að eignast heimili og barn eru oft sagðir þættir sem geti haft jákvæð áhrif á hegðun einstaklingsins og dregið úr áhuga hans á að fremja afbrot. Erfitt er þó að fullyrða að svo sé og engar rannsóknir hafa beinlínis sýnt fram á það. Áhugavert er þó að skoða þessa þætti til að fá sem gleggsta mynd af högum íslenskra fanga. Þegar litið er fyrst á hjúskaparstöðu fanganna kom í ljós að um 43% allra fanganna sögðust vera einhleypir, um 16% sögðust eiga unnustu, 28% sögðust vera í sambúð eða gift- ir og 14% sögðust vera fráskildir eða ekklar. Ekki var marktækur munur á milli kynjanna en augljóslega var yngri aldurshópurinn líklegri til þess að vera einhleypur. Í at-

19 Sigurður Thorlacius, Læknablaðið. 1. tbl. 90. árg. 2004.

hugun sem gerð var á föngum á árinu 1979 sem áður hefur verið nefnd, var tíðni giftra/í sambúð um 25% sem er mjög svipað og fæst hér.[20]

Við athugun á barneign fanganna sögðust tveir af hverjum þremur eiga barn/börn. Þegar skoðað er hlutfallið milli kynjanna sögðust nálægt 78% allra kvenfanganna eiga barn/börn og 59% allra karlfanganna. Talsvert algengt var að fangar ættu fleiri en eitt barn og mældist meðaltalsfjöldi barneigna 1,7 börn sem er nokkuð í samræmi við tölur í samfélaginu.[21] Ekki var tölfræðilegur marktækur munur á milli kynjanna og fjölda barna. Það kom svo í ljós að þegar fangarnir voru spurðir að því hvort að barnið/börnin hafi verið með fasta búsetu á heimili þeirra áður en afplánun hófst, svöruðu tæplega 70% því neitandi. Af karlföngunum svöruðu um 70% að barn/börn þeirra hefðu ekki fasta búsetu hjá þeim og rúmlega helmingur kvenfanganna sagði það sama eða 53%. Í raun kemur þetta háa svarhlufall karlfanganna ekki á óvart. Annars vegar með tilliti til þess hversu hátt hlutfallið var á meðal einhleypra og hins vegar að mun algengara er að konur haldi börnum við skilnað eða þegar barn fæðist utan sambúðar/hjónabands. Annað er uppi á teningnum sé skoðað svarhlufall kvenfanganna. Sú niðurstaða að yfir helmingur þeirra hafði ekki barn/börnin í sinni umsjá áður en kom til fangelsisvistar er langtum hærra en gerist í samfélaginu, sbr. Hagstofa Íslands.[22] Ekki reyndist vera marktækur munur á aldurshópunum og barneign.

II.5 Aðsetur að lokinni afplánun

Fangarnir voru því næst spurðir að því hvort þeir hefðu fastan samastað ef þeir væru að losna úr fangelsi. Um 40% sögðust fara aftur á sitt eigið heimili eftir losun úr fangelsi. Með eigið heimili er átt við að hafa húsnæði, hvort sem það er í eigu, leiguhúsnæði eða húsnæði á vegum sveitarfélags. Um 30% sögðust fara til foreldris/ættingja, um 3% sögðust myndu fara til vinar eða unnustu en rúmur fimmti hver fangi sagðist ekki hafa samastað ef hann væri að fara aftur út í samfélagið. Mynd 4 sýnir hvernig hlutfallið dreifðist á meðal kynjanna.

Mynd 4. Aðsetur að lokinni afplánun eftir kyni

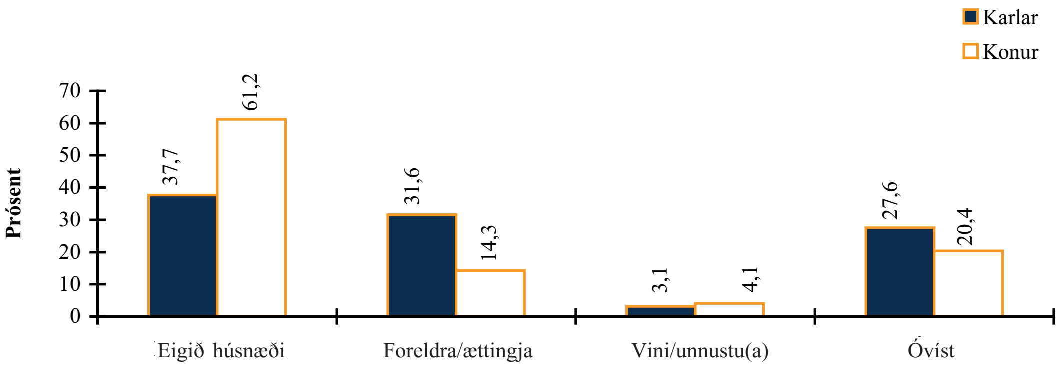

Þegar kynin eru skoðuð, sögðust hlutfallslega fleiri konur fara aftur á sitt eigið heimili en hlutfallslega fleiri karlmenn sögðust myndi fara til foreldra/ættingja. Þann mun

20 Ólafur Ólafsson, Guðmundur S. Jónsson, Guðsteinn Þengilsson og Hildigunnur Ólafsdóttir (1981)

21 Hagstofa Íslands. Lifandi fædd börn á ævi hverrar konu á Evrópska efnahagssvæðinu 1960-2000

22 Ekki er til beinn samanburður en það sem kemst næst, sbr. Lifandi fæddir eftir fæðingarröð og hjúskaparstétt móður 1951-2002.

milli kynjanna má að hluta til finna í þeirri skýringu, að meðalaldur kvenfanga sem hefja afplánun, eins og fram hefur komið, er hærri. Hin skýringin getur verið meira félagsleg með tilliti til þess að hærra hlutfall kvenfanganna var með forræði yfir barni/börnum sínum og höfðu þ.a.l. af þeirri ástæðu búið með barni í eigið húsnæði. Þá var líka marktækt algengara að þeir sem sögðust eiga barn/börn færu aftur inn á sitt eigið heimili en hjá þeim sem sögðust ekki eiga barn, $p<0,02$. Þegar skoðaðir voru sérstaklega þeir fangar sem sögðust ekki vita hvert þeir færu, væru þeir að losna úr fangelsi, reyndist ekki vera mikill munur á svarhlutföllum milli kynjanna og barneign reyndist ekki heldur hafa áhrif þar á, $p<0,02$.

II.6 Vímuefnaneysla

Þegar fangarnir voru spurðir út í notkun vímuefna sögðust flestallir eða 98% fanganna hafa einhvern tíma neytt áfengis eða prófað það. Flestir fanganna sögðust hafa prófað fyrst áfengi fyrir 16 ára aldurinn eða nálægt 70% þeirra og þriðjungur fanganna hafði prófað áfengi á aldrinum 13 ára eða yngri. Í rannsókn sem gerð var á vegum Geðdeildar Landspítalans á áfengisvenjum Íslendinga (1994), kom í ljós að á árinu 1988 höfðu 46% unglinga á aldrinum 13 til 15 ára sagst hafa neytt áfengis en sú tala var komin niður í 38% á árinu 1992.[23] Í annarri rannsókn sem gerð var af Rannsóknastofnun uppeldis- og menntamála (sem þá hét) á íslenskum ungmennum (1992), kom fram að 54% unglinga hafði einhvern tíma neytt áfengis við 14 ára til 15 ára aldur. Þegar þessar tvær rannsóknir á áfengishegðun ungs fólks í samfélaginu eru bornar saman við fangahópinn má ætla að meirihluti þeirra síðarnefndu hafi prófað fyrr að neyta áfengis. Ekki reyndist munur á milli kynjanna né á aldri og upphafi neyslu á áfengi.

Margar rannsóknir hafa sýnt fram á að hass sé algengasta fíkniefnið sem kemur í beinu framhaldi af áfengisneyslu og á undan neyslu annarra ólöglegra fíkniefna. Sé tekið mið af því, þá hafa íslenskar rannsóknir mælt innan við 10% og hæst um 17% hjá unglingum í 10 bekk grunnskóla (15 til 16 ára) sem höfðu einhvern tíma neytt hass.[24] Mælingar á öðrum efnum hafa sýnt mun lægra hlutfall. Sú sama niðurstaða fæst á fíkniefnaneyslu fanganna eins og á áfengisneyslu, þ.e. stór hluti þeirra virðist hafa prófað mun fyrr að neyta fíkniefna en almennt gerist á meðal unglinga í íslensku samfélagi. Um 73% fanganna í þessari rannsókn sögðust einhvern tímann hafa neytt fíkniefna. Af þeim föngum sem sögðust hafa neytt einhvern tíma fíkniefna hafði um þriðjungur prófað fyrst fíkniefni undir 16 ára aldri þótt tíðnin mældist hæst á aldursbilinu 16 ára til 17 ára. Í rannsókn Jóns Friðriks Sigurðssonar og Gísla H. Guðjónssonar (1996) á vímuefnanotkun fanga á árinu 1994 sögðust 68% fanganna einhvern tíma hafa neytt fíkniefna sem er um 5% færri en fæst hér. Erfitt er að segja til um hvort að um beina aukningu sé að ræða á notkun fíkniefna milli ára. Þörf er á frekari athugun þegar fram í sækir til að unnt sé að segja eitthvað nánar til um það. Hvorki reyndist munur á milli kynjanna né á aldri varðandi upphaf neyslu á fíkniefni.

Í töflu 6 má sjá hvernig neyslumynstrinu var háttað hjá föngunum eftir tegund vímuefna.

---

23 Ása Guðmundsdóttir (1994)

24 Sjá m.a. rannsókn Sigrúnar Aðalbjarnardóttur, Sigurlínar Davíðsdóttur og Eyrúnar M. Rúnarsdóttur (1997) og rannsókn Stefáns H. Jónssonar, Þórodds Bjarnasonar, Ingu Dóru Sigfúsdóttur, Bryndísar Björku Ásgeirsdóttur og Jóns Sigfússonar (2003)

Tafla 6. Neyslumynstur eftir áfengi og fíkniefni %

Neyslumynstur	Áfengi	Fíknefni
Daglega/oft í viku/vikulega	19,0	34,7
Nokkrum sinnum í mánuði	25,7	7,1
Sjaldan	49,5	22,1
Einhv. tímann neytt	3,8	8,7
Aldrei neytt	2,0	27,4
	100	**100**

Eins og taflan sýnir sagðist tæplega fimmti hver fangi hafa neytt áfengis daglega eða oft í viku/vikulega, um 26% sögðust hafa neytt áfengis nokkrum sinnum í mánuði og tæplega helmingur sagðist hafa neytt áfengis sjaldnar. Þegar aldurinn var tekinn með reyndist hlutfall þeirra sem neyttu áfengis daglega eða oft í viku/vikulega vera hærra á meðal eldri aldurshópsins. Munurinn á elsta og yngsta aldurshópunum mældist um 15% og var sá munur marktækur, *p<0,04*. Af þeim sem sögðust neyta fíkniefna var tíðnin hæst á meðal *stórneytenda* eða rúmlega einn af hverjum þremur. Með *stórneytenda* er átt við þann sem neytir fíkniefna daglega eða oft í viku/vikulega. Hlutfall þeirra sem að neyttu fíkniefna nokkrum sinnum í mánuði eða sjaldnar mældist samanlagt um 29% og verða þeir hér eftir nefndir *virkir neytendur*. Mynd 5 sýnir nánar hvernig neyslumynstrið dreifðist á aldurshópana.

Mynd 5. Neyslumynstur fíkniefna eftir aldri

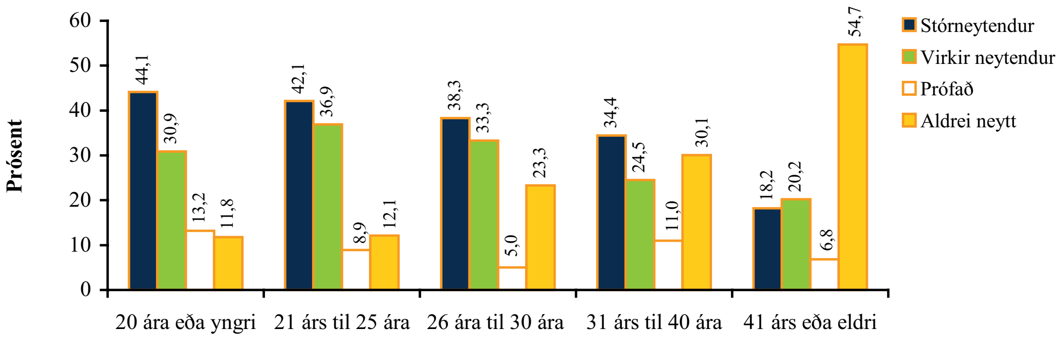

Eins og sést á myndinni er hlutfall stórneytenda hæst á meðal yngri aldurshópsins. Mun fleiri í eldri aldurshópnum hafði aldrei neytt fíkniefna og hæst var hlutfallið á meðal þeirra sem voru 41 árs eða eldri. Velta má annars vegar fyrir sér hvort að vímuefnavandinn sé meiri í dag á meðal ungs fólks, þ.e. meira er um stórneytendur en áður. Hins vegar er umhugsunarvert hvort að munurinn á neyslumynstri og aldri sé að finna í því að margir stórneytenda „brenna út“ fremur snemma á lífsleiðinni, þ.e. hafi minni orku eða getu til þess að halda brotastarfseminni áfram þótt vímuefnavandinn sé ennþá til staðar.

Þegar skoðað var nánar neyslumynstur fanganna var algengast að þeir væru stórneytendur á kannabis (48%) en amtefamín/kókaín kom fast á eftir (42%). Ljóst er að kannabisefnið er áfram mest notaða efnið á meðal íslenskra afbrotamanna,[25] þótt vísbending

25 Sbr. niðurstöður Jóns Friðriks Sigurðssonar og Gísla H. Guðjónssonar (1996).

sé um að aukning sé að eiga sér stað á notkun amfetamíns/kókaíns. Meira var um að fangarnir hefðu prófað eða verið virkir neytendur á efnum eins og; Sveppum, LSD og E-töflum eða um 30% í báðum hópunum. Þá sögðust 14% vera stórneytendur á „sprautum“ og tæplega 19% sögðust misnota lyf í sama mæli. Þegar litið er á tölur um notkun heróíns voru stórneytendur þess efnis 4% en hafa þarf hér í huga að þessir einstaklingar höfðu langflestir dvalist erlendis áður en afplánun þeirra hófst. Eins sögðust flestir þeirra sem höfðu prófað heróín eða einhvern tíma neytt þess hafa gert það erlendis en ekki á Íslandi. Í umræðunni má ekki gleyma að tæplega þriðjungur þeirra sem frömdu afbrot og afplánuðu refsingu í fangelsi höfðu aldrei neytt fíkniefna og sumir hverjir lítið notað áfengi. Þar með ber að fara varlega að tala um bein tengsl milli afbrota eða fangelsisvistar og vímuefnaneyslu eins og oft vill verða þó að hlutfall vímuefnafíkla meðal fanga sé vissulega hátt.[26] Þegar skoðað er neyslumynstur fanganna í rannsókn Jóns Friðriks og Gísla H. (1996) í samanburði við neyslumynstur fanganna í þessari athugun reyndist neyslumynstrið lítið hafa breyst nema hvað varðar neyslu á amfetamíni/kókaíni sem hefur aukist um 17% frá þeirra rannsókn. Um vímuefnanotkun í ársskýrslu SÁÁ frá 2002 sem er ágætur mælikvarði á hve vandinn er stór kemur fram svipað hlutfall á neyslu flestra þessara efna hjá einstaklingum sem voru lagðir inn í meðferð á meðferðarstöðinni Vogi. Greina má þó talsvert hærra svarhlutfall á neyslu kannabisefna hjá þeim sem komu í fangelsi eða 18% hærra en sem mælist að meðaltali í ársskýrslum SÁÁ. Þegar kynin voru skoðuð sérstaklega komu fram sterkari tengsl á milli stórneytenda og kvenfanga, þótt munurinn reyndist ekki vera marktækur.

Að síðustu þegar litið er á vímuefnameðferðarsögu fanganna sögðust 38% aldrei hafa farið í vímuefnameðferð, 19% sögðust hafa farið í eina meðferð og sama hlutfall fékkst hjá þeim sem höfðu farið í 2 til 3 meðferðir. Um 25% sögðust hafa farið í 4 meðferðir eða oftar. Af þessu sést að meirihluti allra fanganna hafði farið í vímuefnameðferð áður en afplánun þeirra hófst og af þeim sögðust rúmlega 40% hafa farið í fleiri en eina meðferð. Algengara var að kvenfangar hefðu einhvern tímann farið í vímuefnameðferð eða 67% á móti 59% á meðal karlfanga.

Samantekt

Í fyrsta lagi benda niðurstöðurnar til þess að íslenskir fangar alist upp við mismunandi fjölskyldumynstur og þjóðfélagsstöðu eins og meðal annarra úti í samfélaginu. Við nánari athugun kom hins vegar í ljós að yngri fangar í fangelsum í dag eru líklegri til þess að hafa alist upp hjá einstæðu foreldri en þeir sem eru eldri. Ennfremur gefa vísbendingarnar til kynna að yngri fangar komi frá fjölbreyttari þjóðfélags- og efnahagshópum í samfélaginu, þótt algengara sé að fangar almennt, komi frá aðstæðum þar sem efnahagsleg kjör eru bágbornari. Hugsanlegt er að breytingar séu að eiga sér stað á samsetningu fanga í þá veru að fangar alist upp við rofnari fjölskyldutengsl í uppvexti og komi ekki lengur frá eins einsleitu umhverfi og áður. Sú þróun er þó að mörgu leyti í samræmi við þá þróun sem á sér stað í samfélaginu. Í öðru lagi kemur fram sterk vísbending um að fangar almennt hafi stutta skólagöngu, þ.e. hafi annað hvort ekki lokið skyldunámi eða eingöngu lokið grunnskólaprófi. Einnig virðist vera talsvert um að fangar hafi flosnað upp úr framhaldsskólum. Þessar niðurstöður eru í samræmi við margar rannsóknir, bæði innlendar og erlendar, sem hafa sýnt fram á að það sé samband milli stuttrar skólagöngu og frávikshegðunar. Í þriðja lagi má segja að þrátt fyrir að meirihluti

---

26 Með vísan m.a. í rannsókn Helga Gunnlaugssonar afbrotafræðings á viðhorfum Íslendinga til afbrota (2000), sögðust meirihluti svarenda að meginástæða þess að sumt fólk leiðist út i afbrot liggja í annaðhvort áfengis- eða fíkniefnaneyslu viðkomandi, bls. 31.

fanga sem koma í fangelsi hafi verið virkir á vinnumarkaðnum, benda niðurstöðurnar til þess að margir skipi hóp atvinnulausra eða öryrkja séu þeir bornir saman við tölur í samfélaginu. Í þessu sambandi virðist sem yngri fangar séu mun líklegri til þess að vera atvinnulausir en eldri fangar öryrkjar. Þá segja niðurstöðurnar að í flestum tilvikum stafi örorka fanganna af félagslegum og andlegum þáttum en ekki vegna líkamlegs vanda. Í fjórða lagi sýna niðurstöðurnar að marktækt algengara sé að konur sem taka út refsingu í fangelsi séu mun verr staddar bæði félagslega- og andlega heldur en á meðal allra karlfanga sem verðugt er að rannsaka frekar. Í fimmta lagi virðist vímuefnaneysla vera algeng á meðal þeirra sem koma í fangelsi og talsvert hátt hlutfall á við mjög alvarlegan vímuefnavanda að stríða.

Kafli III. Afbrot í tengslum við félagslega stöðu og vímuefnaneyslu

Í þessum kafla verða kynntar niðurstöður á tengslum félagslegrar stöðu og vímuefnaneyslu fanganna eins og fram hefur komið í kafla II við það afbrot sem fangarnir frömdu. Ennfremur verður gerð grein fyrir hvort að félagsleg staða fanganna sé ólík eftir því hvort þeir hafa afplánað áður refsingu í fangelsi, hvort sem um var að ræða fangelsisvistun vegna vararefsinga fésekta eða óskilorðsbundinna fangelsisrefsinga. Þess skal þó getið að afbrotasaga fanganna er ekki skoðuð út frá því hvort þeir hafi áður hlotið skilorðsbundna fangelsisrefsingu, sekt(ir) sem aldrei kom til fullnustu með fangelsisvistun, ákærufrestun eða tekið út refsingu með samfélagsþjónustu. Líklegt er þó að allmargir hafi að undangenginni beinni fangelsisvist hlotið eitthvað af ofangreindum refsingum og sumir hlotið allar þessar tilgreindu refsingar.

III.1 Tegund afbrots og afbrotaferill

Í töflu 7 sést hvernig tegund afbrota dreifðist á meðal fanganna sem hófu afplánun á þessu gefna tímabili eftir kyni. Ekki var þó um marktækan mun að ræða á milli kynjanna og tegund afbrota. Athygli er vakin á því að sumir fanganna voru að afplána refsingu fyrir fleiri en eitt brot og er þá miðað við aðalbrot, samkvæmt niðurstöðum í dómi og skráningu hjá Fangelsismálastofnun.

Tafla 7. Tegund afbrota eftir kyni

Tegund afbrots	Konur	Karlar	Alls %
Umferðarlagabrot	12	161	25,0
Þjófnaður/innbrot	15	149	23,8
Fjársvik	8	65	10,6
Ofbeldisbrot	3	74	11,2
Kynferðisbrot	0	52	7,5
Fíkniefnabrot	11	139	21,8
Alls	**49**	**640**	**100**

Hlufallslega voru flestir að afplána refsingu fyrir umferðarlagabrot en hafa verður í huga að þar sem könnunin nær jafnframt til þeirra sem voru að afplána vararefsingar fésekta þá eru hlutfallslega fleiri af þeim sem falla undir þann brotaflokk. Næst hæsta tíðnin var þjófnaður/innbrot[27] og svipað hlutfall fíkniefnabrota en þeim síðarnefndu hefur far-

27 Þeir sem að frömdu rán eru flokkaðir með Þjófnað/innbrot þar sem aðeins 3 einstaklingar voru að afplána fangelsisrefsingu fyrir slíkt brot á þessu gefna tímabili og nær til rannsóknarinnar.

ið ört fjölgandi á síðustu árum, sjá ársskýrslur Fangelsismálastofnunar. Um 11% afplánuðu refsingu fyrir ofbeldisbrot en undir þann flokk eru bæði þeir sem voru dæmdir fyrir líkamsárás og manndráp. Fæstir voru að afplána refsingu fyrir kynferðisbrot. Í þeim hópi eru bæði þeir sem dæmdir voru fyrir kynferðisbrot gegn börnum og þeir sem dæmdir voru fyrir nauðgun. Á þessu tímabili var meirihlutinn að afplána refsingu fyrir kynferðisbrot gegn börnum eða 33 á móti 19. Við athugun á tegund afbrota eftir aldri kom í ljós að hlutfallslega voru fleiri af yngri aldurshópnum að afplána refsingu fyrir umferðarlagabrot, þjófnað/innbrot, ofbeldisbrot og fíkniefnabrot. Veik fylgni fékkst þó á milli aldurs og afbrots.

Tafla 8 sýnir síðan það afbrot sem hver fangi var að afplána í það skiptið í tengslum við afplánunarferil. Athygli er vakin á því að þessar tölur segja ekkert til um tegund afbrots sem fangarnir höfðu áður fengið refsingu fyrir og afplánuðu í fangelsi.

Tafla 8. Afplánunarferill eftir tegund afbrots %

	Umferðarl. brot	Þjófnað/ Innbrot	Fjársvik	Ofbeldisbrot	Kynferðisbrot	Fíkniefnabrot
Fyrsta	56,7	45,2	64,1	57,3	82,7	63,9
Önnur	21,9	16,1	9,4	22,7	5,8	19,5
Þriðja-sjötta	17,6	21,9	21,9	12,0	9,6	14,3
Sjöunda +	3,8	16,8	4,7	8,0	1,9	2,3

Í töflunni sést að meirihluti þeirra sem voru að afplána refsingu fyrir þjófnað/innbrot höfðu áður setið í fangelsi eða um 55% og tæplega tveir af hverjum fimm voru að afplána í þriðja sinn eða oftar. Við nánari athugun hafði um 61% af þessum brotahópi áður afplánað refsingu fyrir þjófnað/innbrot. Rétt rúmur meirihluti þeirra sem voru að afplána refsingu fyrir ofbeldisbrot og umferðarlagabrot voru í sinni fyrstu afplánun. Hins vegar var stór hluti þeirra sem voru að afplána refsingu fyrir kynferðisbrot í sinni fyrstu afplánun eða 83%. Þá var yfir 60% þeirra sem voru að afplána refsingu fyrir fjársvik og fíkniefnabrot jafnframt í sinni fyrstu afplánun.

III.2 Fjölskyldustaða í uppeldi eftir tegund afbrots

Fyrst er að nefna að ekki reyndist vera tölfræðilegur marktækur munur á fjölskyldugerð og tegund afbrots. Annað var uppi á teningnum þegar skoðuð var atvinnustaða foreldra og tegund afbrots. Marktækt algengara, $p<0,03$ var að þeir sem afplánuðu refsingu fyrir þjófnað/innbrot og ofbeldisbrot höfðu alist upp hjá foreldri(um) í verkamannastöðu eða meðal atvinnlausra/öryrkja. Veik fylgni fékkst síðan þegar skoðuð var vímuefnaneysla foreldra en þó svöruðu hlutfallslega fleiri af föngunum sem frömdu þessi sömu ofangreind brot því til, að eiga annað foreldri eða bæði með vímuefnavanda. Hjá þeim sem nefndu báða foreldrana reyndist hlutfallið hæst á meðal þeirra sem frömdu þjófnað/innbrot eða um 40% á móti 29% hjá þeim sem frömdu umferðarlagabrot og komu næst á eftir þeim fyrrnefndu.

III.3 Búseta

Við athugun á tegund afbrota sem fangarnir voru að afplána refsingu fyrir og hvar þeir höfðu búsetu áður en þeir hófu fangelsisvistina kom í ljós að þeir sem sögðust hafa verið á götunni höfðu flestir framið þjófnað/innbrot eða 40% þeirra en þar á eftir fyrir

ofbeldisbrot og umferðarlagabrot. Enginn þeirra framdi kynferðisbrot né fjársvikabrot. Hlutfallslega fleiri af þeim sem afplánuðu refsingu fyrir umferðarlagabrot sögðust hafa búið í Reykjavík eða nágrenni Rvíkur eða samanlagt 16 fangar á móti hverjum 10.000 íbúum og þeir sem sögðust hafa búið á Suðurnesjunum komu fast á eftir með 9 fanga á móti hverjum 10.000 íbúum. Nánast sama hlutfall af þeim sem afplánuðu refsingu fyrir þjófnað/innbrot sögðust hafa búið á höfuðborgarsvæðinu og á Suðurnesjunum. Þá kom ennfremur í ljós að hlutfallslega fleiri komu frá Suðurnesjunum sem höfðu framið kynferðisbrot eða rétt tæplega 5 fangar á hverja 10.000 íbúa á móti 2,5 á hverja 10.000 íbúa á Austurlandi sem var næst hæsta hlutfallið. Þeir sem frömdu ofbeldisbrot komu flestir frá Suðurlandi eða tæplega 4 fangar á hverja 10.000 íbúa en næst á eftir komu þeir sem sögðust hafa búið á Suðurnesjunum með 3,5 fanga. Séu hins vegar höfuðborgarsvæðið og nágrenni Rvíkur tekin saman fæst aðeins hærra hlutfall á frömdum ofbeldisbrotum eða 4,4 fangar. Þeir sem afplánuðu refsingu fyrir fíkniefnabrot voru hlutfallslega flestir búsettir í Reykjavík eða nágrenni Rvíkur eða samanlagt 10,5 fangar á hverja 10.000 íbúa. Erfitt er að segja eitthvað nánar til um þessar niðurstöður. Vel má vera að það sé tilviljunarkennt að á þessu gefna tímabili hafi t.a.m. verið svona margir fangar á móti hverjum 10.000 íbúum sem afplánuðu refsingu fyrir kynferðisbrot, ofbeldisbrot og þjófnað/innbrot með búsetu á Suðurnesjunum áður en afplánun þeirra hófst en vert er að skoða þetta nánar. Hafa verður í huga að það hvar brotin voru framin þarf ekki að vera í neinum tengslum við búsetu fanganna.[28] Þannig fer ekki alltaf saman hvar afbrot er framið og hvar afbrotamaðurinn er búsettur. Þar með getur félagslegur vandi verið til staðar í bæjarfélögum þrátt fyrir að tíðni afbrota þar sé ekki endilega hátt.

III.4 Menntun, atvinnustaða og heilsufar í tengslum við tegund afbrota

Eins og fram kom í kafla II, sagðist meirihluti allra fanganna í öllum brotaflokkunum ekki hafa lokið skyldunámi eða einungis lokið grunnskóla. Þegar hver brotaflokkur var skoðaður fyrir sig kom í ljós að af þeim sem voru að afplána refsingu fyrir fjársvik og kynferðisbrot höfðu hlutfallslega fleiri lokið umframmenntun eða 34% á meðal fyrri brotaflokksins og 37% á meðal síðari brotaflokksins. Hlutfall þeirra sem afplánuðu dóma fyrir umferðarlagabrot og fíkniefnabrot var aðeins lægra en lægst hjá þeim sem afplánuðu refsingu fyrir þjófnað/innbrot eða aðeins 12%. Munurinn var marktækur, p=<0,04. Þá voru þeir sem voru með lengri afplánunarferil með marktækt minni skólagöngu en þeir sem höfðu skemmri afplánunarsögu.

Í öllum brotaflokkunum voru hlutfallslega flestir í vinnu eins og sést á mynd 8 nema þeir sem afplánuðu refsingu fyrir þjófnað/innbrot.

28 Tölulegar upplýsingar um hvar brot er framið má m.a. finna í ársskýrslum Ríkislögreglustjóra.

Mynd 8. Atvinnuþátttaka eftir tegund afbrota

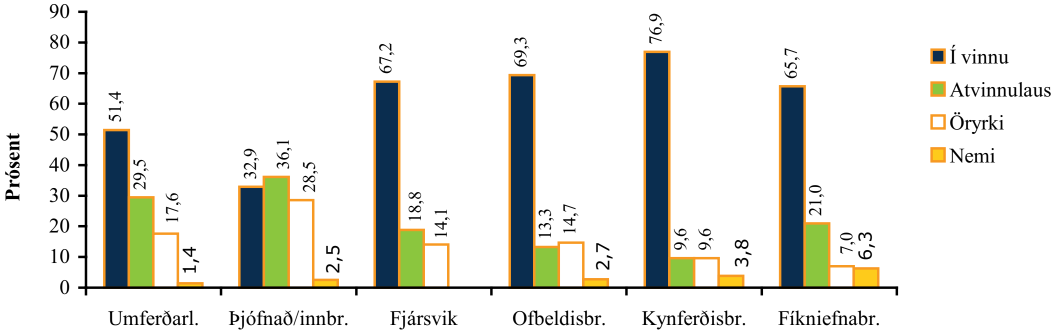

Myndin sýnir að tæplega 65% þeirra sem afplánuðu refsingu fyrir þjófnað/innbrot voru ekki þátttakendur á vinnumarkaðnum og tæplega helmingur þeirra sem afplánuðu refsingu fyrir umferðarlagabrot. Stór hluti þeirra sem afplánaði refsingu fyrir kynferðisbrot voru þátttakendur á vinnumarkaðnum eða um 77% þeirra og eins voru allmargir í vinnu sem afplánuðu dóma fyrir fjársvik, ofbeldisbrot og fíkniefnabrot. Munurinn var marktækur, $p<0{,}04$. Þá kom í ljós að eftir því sem fangarnir höfðu oftar afplánað því meiri líkur á því að þeir væru án atvinnu, þ.e. annað hvort atvinnulausir eða öryrkjar. Um þriðjungur fanganna sem voru að afplána í þriðja til sjötta sinn voru t.a.m. öryrkjar og um 70% sem voru í sjöundu afplánun eða oftar.

Þegar andleg heilsa fanganna var skoðuð út frá afbrotum þeirra sögðust 46% þeirra sem frömdu þjófnað/innbrot eiga við þunglyndi/kvíða að stríða en fjórðungur í öllum hinum brotaflokkunum, nema fimmti hver fangi innan fíkniefnabrotaflokksins svöruðu því til. Af þeim sem sögðust eiga við önnur geðræn vandamál að stríða var hlutfallið hæst á meðal þeirra sem frömdu þjófnað/innbrot eða tæplega helmingur þeirra og þriðjungur af þeim sem frömdu ofbeldisbrot sem kom næst á eftir. Munurinn var marktækur, $p<0{,}005$. Ekki var að finna mun á svörum þeirra sem voru að afplána í fyrsta sinn eða þeirra sem höfðu lengri afplánunarferil.

III.5 Hjúskaparstaða og barneign í tengslum við tegund afbrota

Eins og áður hefur komið fram reyndist meirihluti fanganna einhleypur en þegar hjúskaparstaðan er tengd við tegund afbrota skera þeir sig úr sem afplánuðu refsingu fyrir kynferðisbrot og fjársvik. Rúmlega helmingur þeirra var í sambúð/giftir á móti einum af hverjum fjórum í öllum hinum brotaflokkunum. Munurinn var marktækur, $p<0{,}04$. Þegar skoðuð var hjúskaparstaða og barneign fanganna eftir afplánunarferli fékkst ekki marktækur munur milli þeirra sem voru að afplána í fyrsta sinn og þeirra sem höfðu áður afplánað, og eins sagði barneign ekkert til um tegund afbrots.

III.6 Vímuefnaneysla í tengslum við tegund afbrota

Þeir sem að neyttu áfengis daglega/oft í viku/vikulega voru mun líklegri til þess að hafa framið umferðarlagabrot og þjófnað/innbrot eða þriðjungur í hvorum brotaflokki fyrir sig. Þessi munur var marktækur $p<0{,}002$. Í töflu 9 sést hins vegar hvernig fíkniefnaneysla fanganna dreifðist á brotaflokkana.

Tafla 9. Tegund afbrota eftir fíkniefnaneyslu %

Tegund afbrots	Stórneytandi	Virkur neytandi	Einhv. tíma neytt	Aldrei neytt
Umferðarl. brot	27,1	15,2	25,7	31,9
Þjófnað/innbrot	53,6	14,9	19,6	11,9
Fjársvik	2,8	9,8	13,8	73,6
Ofbeldisbrot	21,3	24,0	20,0	34,7
Kynferðisbrot	3,5	7,7	15,4	72,4
Fíkniefnabrot	43,4	28,8	22,6	5,3

Eins og sést í töflunni sögðust flestallir þeirra sem að afplánuðu refsingu fyrir fíkniefnabrot og þjófnað/innbrot hafa neytt fíkniefna. Marktækt lægra hlufall þeirra sem afplánuðu refsingu fyrir fjársvik og kynferðisbrot sögðust hafa notað fíkniefni. Munurinn gaf marktæknina p<0,03. Þessi svörun fanganna í tengslum við afbrot þeirra svipar mjög þeim niðurstöðum sem Jón Friðrik Sigurðsson og Gísli H. Guðjónsson (1996) fengu í rannsókn sinni á föngum á árinu 1994. Af þeim hópi sem skilgreindur er sem *stórneytandi* hafði meirihluti framið þjófnað/innbrot eða tæplega 54% og aðeins lægra hlutfall fékkst á meðal þeirra sem afplánuðu refsingu fyrir fíkniefnabrot. Af þeim sem afplánuðu refsingu fyrir ofbeldisbrot skiptist hlutfallið nánast jafnt á milli *stórneytenda, virkra neytenda* og þeirra sem að höfðu einhvern tíma neytt fíkniefna. Það sama var að segja með þá sem frömdu umferðarlagabrot. Þegar neyslumynstrið var nánar skoðað, þ.e. hversu alvarleg neyslan var, fékkst ekki marktækur munur á milli þess hvort fangarnir voru að afplána í fyrsta sinn eða höfðu áður afplánað. Þetta bendir til þess að fangar séu annað hvort *stórneytendur* eða ekki en hefur ekkert með fjölda afplánana að gera. Þar með er að finna *stórneytendur* í hópi þeirra sem eru í sinni fyrstu afplánun eins og í hópi síbrotamanna.

Athuguð var að lokum tegund afbrota í tengslum við afplánunarferil á fíkniefnaneyslu og meðferðarsögu hjá föngunum eins og línurit 1 sýnir.

Súlurit 1. Fíkniefnaneysla og vímuefnameðferðir í tengslum við tegund afbrota

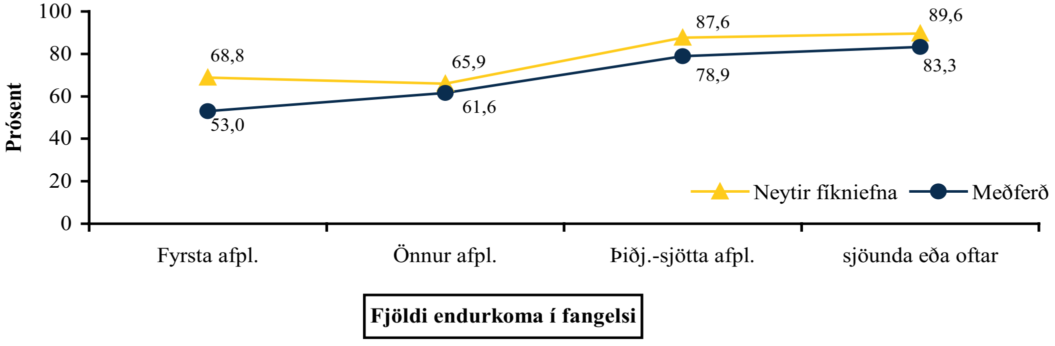

Niðurstöðurnar hér benda til þess að því oftar sem fangarnir höfðu afplánað fangelsisvist því meiri líkur voru á því að þeir neyttu fíkniefna þrátt fyrir að hlutfallið í öllum hópunum sé hátt. Það sama er að segja um vímuefnameðferðarsögu fanganna í tengslum við afplánunarferil þeirra. Í ljós kom að þeir fangar sem höfðu lengri afplánunarferil voru með lengri meðferðarsögu en þeir sem voru að afplána í fyrsta eða annað sinn. Þá kom jafnframt fram að þeir fangar sem afplánuðu refsingu fyrir þjófnað/innbrot höfðu

lengri meðferðarsögu en aðrir brotaflokkar. Um 80% þeirra sögðust einhvern tímann hafa lokið vímuefnameðferð og þar af sögðust 42% hafa lokið meðferð oftar en 3 sinnum. Af þeim sem að frömdu umferðarlagabrot sögðust 64% hafa einhvern tímann lokið vímuefnameðferð og um 50% á meðal þeirra sem frömdu fíkniefnabrot og ofbeldisbrot. Innan við 50% þeirra sem afplánuðu refsingu fyrir kynferðisbrot og fjársvik sögðust hafa lokið vímuefnameðferð. Þessi munur var marktækur, $p<0{,}04$. Þessar niðurstöður eru í samræmi við niðurstöður Erlendar S. Baldurssonar og Jóns F. Sigurðssonar á athugun á áfengis- og fíkniefnameðferð í refsivist og endurkomu í fangelsi sem sýndu fram á að meðferðir almennt, segðu lítið til um endurkomur í fangelsi.[29]

Samantekt

Niðurstöðurnar hér benda til þess að það sé munur á milli tegunda afbrota og félagslegrar stöðu fanga. Þeir sem að afplána refsingu fyrir þjófnað/innbrot eru líklegri til þess að vera verr staddir bæði félagslega og andlega en aðrir fangar sem fremja annars konar afbrot. Ennfremur er líklegt að sá brotahópur komi aftur í fangelsi og jafnvel mörgum sinnum. Þá er að finna í niðurstöðunum að mun algengara er að þessi sami hópur alist upp við brotnari fjölskyldugerð og oft við lakari efnahag. Þeir eru margir stórneytendur fíkniefna og samhliða henni með geðrænan vanda. Þeir sem fremja ofbeldisbrot virðast ennfremur vera líklegir til þess að vera í fremur veikri félagslegri stöðu en það er ekki eins afgerandi og hjá fyrrnefnda brotahópnum. Á hinn boginn sýna niðurstöðurnar að þeir sem afplána refsingu fyrir fjársvik og kynferðisbrot virðast oft vera eldri og eiga ekki við alvarlegan vímuefnavanda að stríða. Þeir eru jafnframt líklegri til þess að hafa stöðugri félagslegan og efnhagslegan bakgrunn en á meðal annarra brotaflokka sem lýsir sér í því að þeir hafa margir hverjir lengri skólagöngu að baki, hafa flestir verið í fastri vinnu, með fasta búsetu og fjölskyldu.

Lokaorð

Markmið ofangreindrar rannsóknar var að fá fram mynd af félagslegum högum þeirra sem fremja afbrot í samfélaginu og afplána refsingu sína í fangelsi. Þeirri aðferð var beitt að leggja spurningar fyrir fanga og bera svörin saman við afbrot þeirra. Aðhvarfsgreiningin leiddi í ljós að hægt er að finna mynstur á félagslegum högum afbrotamanna í tengslum við það afbrot sem þeir frömdu svo sem að þeir sem fremja þjófnað/innbrot eru líklegri til að vera verr staddir félags- og efnahagslega en þeir sem fremja annars konar afbrot. Enn fremur sýndi aðhvarfsgreiningin að munur er á eldri og yngri aldurshópum svo og milli kynja.

Margt þarf að skoða frekar í þessu sambandi og ljóst er að ekki er unnt að finna einfalda skýringu á því af hverju einstaklingur fremur afbrot. Nauðsynlegt er að taka tillit til mun fleiri þátta sem gætu varpað ljósi á hugsanlegar orsakir afbrotahegðunar einstaklings. Í þessari rannsókn var gerð tilraun til að athuga félagslegar aðstæður fanga í íslensku samfélagi sem vonandi getur hjálpað til frekari athugana á þessu viðfangsefni í framtíðinni.

29 Erlendur S. Baldursson og Jón Friðrik Sigurðsson (1998), bls. 58-59

Heimildir

- Ársskýrslur Fangelsismálastofnunar (1999, 2000, 2001, 2002 og 2003).
- Ása Guðmundsdóttir (1994): Áhrif bjórsins á áfengisneyslu íslenskra ungmenna. Tímaritið Áhrif
- Caterall, J. (1985): On the Social Costs of Dropping Out of School. Stanford, CA: Stanford, University Press.
- Erlendur S. Baldursson & Jón F. Sigurðsson (1997): Áfengis- og fíkniefnameðferð í refsivist og endurkoma í fangelsi. Tilraun til mats á árangri þess að gefa föngum kost á því að ljúka refsivist í áfengis- og fíkniefnameðferð hjá SÁÁ: Ársskýrsla Fangelsismálastofnunar.
- Friestad Christene og Hansen, Inger Lise Skog. (februar 2004): Levekår blant innsatte: Fafo raport. http://www.fafo.no/pub/rapp/429/index.htm
- Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990): A General Theory of Crime: Stanford, CA. Stanford University Press.
- Hagan, J. (1987): Modern Criminology. New York: Mcgraw- Hill International Edition.
- Hagstofa Íslands. www.hagstofan.is
- Helgi Gunnlaugsson (2000): Afbrot og Íslendingar, greinasafn í afbrotafræði. Háskólaútgáfa.
- Hirschi, T (1969): Causes of Delinquency. Berkely University of California Press.
- Jón F. Sigurðsson og Gísli H. Guðjónsson (1996): Illicit Drug Use among Icelandic Prisoners: CBMH. Criminal Behaviour and Mental Health. Vol 6 no 1.
- Sigrún Aðalbjarnardóttir, Andrea G. Dofradóttir, Þórólfur R. Þórólfsson og Kristín L. Garðarsdóttir (2003): Vímuefnaneysla og viðhorf: ungt fólk í Reykjavík fylgt eftir frá 14 til 22 ára aldurs. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Sigurður Thorlacíus (2004): Algengi örorku á Íslandi 1. desember 2002. Læknablaðið, 1. tbl. 90. árg. 2004.
- Thorlacius S, Stefánsson SB, Jónsson FH, Ólafsson S (2002): Social Circumstances of Recipients of Disability Pension in Iceland. Disability Medicine.
- Ólafur Ólafsson, Guðmundur S. Jónsson, Guðsteinn Þengilsson og Hildigunnur Ólafsdóttir (1981): Forkönnun á félagslegum aðbúnaði, geðheilsu, lyfja- og vímuefnaneyslu 72 fanga í Reykjavík 1979, Skýrsla Landlæknisembættisins.
- Ómar H. Kristmundsson (1985): Ítrekanir. Samin að tilhlutan fangelsismálanefndar Alþingis.
- Þórólfur Þórlindsson, Inga Dóra Sigfúsdóttir, Jón Gunnar Bernburg og Víðir Halldórsson (1998): Vímuefnaneysla ungs fólks; umhverfi og aðstæður: Rannsóknarstofnun uppeldis- og menntamála.

STATISTICAL INFORMATION

FROM

THE PRISON AND PROBATION

ADMINISTRATION (PPA)

REGARDING

PRISON SENTENCES, FINES

AND COMMUNITY SERVICE

There are five prisons in Iceland of varying size and function. Two of the prisons are located in the vicinity of Reykjavík, the capital of Iceland. The older of the two, Hegningarhús, is situated in Reykjavik city centre and was built in 1874. The prison has started to show its age and is mainly used as a reception prison and for those who are serving a short sentence. The prison holds 14 prisoners and has two cells for those who are in solitary confinement. The newer prison is in Kópavogur and is first and foremost a women's prison. There is room for 12 prisoners in Kópavogur but during the winter months one cell is used as a schoolroom. Twenty-three members of staff work within the two prisons Hegningarhús and Kópavogur.

Litla-Hraun is Iceland's largest prison and is situated on the south coast of Iceland about 70 km from Reykjavík. Around 60-65% of all prisoners in Iceland serve their sentence in Litla-Hraun. Within the prison there are various jobs available for the prisoners such as work in the laundry, metal work, woodwork, cementing and a car wash. From August through to May there is a full-time school run within the prison. In 2002 there were 51 persons working full-time within Litla-Hraun, thereof 43 prison officers.

Kvíabryggja prison is a low security prison on the west coast of Iceland. The prison is situated within 30 hectares of land, which belongs to the prison, and prisoners have full access to the property. Kvíabryggja can accommodate 14 prisoners. Work within the prison is mainly related to fishing, for example the repairing of nets. There are five prison officers who work in Kvíabryggja, two kitchen staff and the prison governor.

The fifth and smallest prison is in Akureyri, Iceland's capital of the north. The prison is located within the police station and can accommodate 9 prisoners. As with Hegningarhús in Reykjavík the prison is primarily used for those who are serving a short-term prison sentences. Four prison officers work in Akureyri prison.

The following information gives insight into the type of penalties the Prison and Probation Administration implements, the types of crime committed in Iceland and their frequency. In 2002 there were on average 116 prisoners per day in Icelandic prisons which is a 12% increase from the previous year.

Table 1.1

PENALTIES IMPLEMENTED BY THE PRISON AND PROBATION ADMINISTRATION (PPA) IN 1999–2003

	Number of sentenced persons in 1999	*Number of sentenced persons in 2000*	*Number of sentenced persons in 2001*	*Number of sentenced persons in 2002*	*Number of sentenced persons in 2003*
Unconditional imprisonment	216	254	259	253	288
Unconditional imprisonment + fine	10	18	7	12	18
Unconditional imprisonment + conditional imprisonment	28	39	34	44	55
Unconditional imprisonment + conditional imprisonment + fine	4	2	2	3	7
Conditional imprisonment	290	334	382	375	417
Conditional imprisonment + fine	84	69	58	31	52
Conditional fine	1	0	1	0	0
Determination of penalty conditionally suspended	50	44	40	64	89
Determination of penalty conditionally suspended + fine	1	0	0	1	0
Fine	617	639	691	900	876
Number of sentenced persons total	1301	1399	1474	1683	1802
Number of fines imposed under CCP Article 124	479	525	481	490	631
Number of fines by accepted settlement	5100	4760	5148	6743	6681

Table 1.2

PENALTIES RECEIVED BY THE PPA FOR ENFORCEMENT, RELATING TO PERSONS BETWEEN THE AGES OF 15 – 17 YEARS

	Number of sentenced persons in 1999	*Number of sentenced persons in 2000*	*Number of sentenced persons in 2001*	*Number of sentenced persons in 2002*	*Number of sentenced persons in 2003*
Unconditional imprisonment	0	1	0	0	2
Unconditional imprisonment + fine	0	0	0	0	0
Unconditional imprisonment + conditional imprisonment	1	1	0	3	0
Conditional imprisonment	31	42	41	44	0
Conditional imprisonment + fine	4	17	4	2	4
Determination of penalty conditionally suspended	12	11	9	19	27
Determination of penalty conditionally suspended + fine	1	0	0	1	0
Fine	17	19	22	18	13
Number of sentenced persons total	66	91	76	87	74
Number of fines imposed under CCP Article 124	25	23	12	19	21
Number of fines by accepted settlement	117	124	97	151	97
Number of conditional sentences readjudicated by reason of breach of condition	16	19	15	15	2
Number of conditional sentences readjudicated without breach of condition	4	3	2	2	1

Table 2.1

CATEGORISATION OF PERSONS WHO HAVE BEEN SENTENCED UNCONDITIONALLY TO A PRISON TERM AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Number	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
Serving sentence	78	29,4	82	29,6	97	32,0	91	26,7	117	34,4
Waiting for prison place	49	18,5	59	21,3	65	21,5	63	18,5	53	15,6
Serving community service	19	7,2	22	7,9	14	4,6	37	10,9	19	5,6
Released on probation	114	43,0	112	40,4	124	40,9	146	42,8	149	43,8
Amnesties	3	1,1	2	0,8	3	1,0	4	1,2	2	0,6
Other*	2	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	265	100,0	277	100,0	303	100,0	341	100,0	340	100,0

* This usually involves service of sentence abroad.

Table 2.2

NUMBER OF PRISONERS SERVING PRISON TERMS INSTEAD OF FINES OR ARE IN REMAND CUSTODY AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003

	1999: *Number*	*2000:* *Number*	*2001:* *Number*	*2002:* *Number*	*2003:* *Number*
Serving community service as an alternative to paying fines	-	30	12	41	46
Serving prison terms as an alternative to paying fines	4	4	7	10	3
Amnesties as an alternative to paying fines	-	5	2	1	3
In custody on remand	16	19	9	19	8

Table 3

a) CLASSIFICATION OF PRISONERS WHO COMPLETED A PRISON TERM OR WERE IN PRISON AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Number	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
16-17 years	2	0,9	1	0,5	0	0,0	0	0,0	1	0,3
18-20 years	13	5,6	20	9,1	15	5,9	15	6,0	19	5,8
21–25 years	43	18,4	45	20,5	74	29,1	76	30,3	88	27,1
26–30 years	42	17,9	44	20,1	60	23,6	46	18,3	57	17,5
31–35 years	42	17,9	25	11,4	27	10,6	29	11,6	48	14,8
36–40 years	38	16,2	36	16,4	41	16,1	36	14,3	37	11,4
41–50 years	42	17,9	37	16,9	32	12,6	37	14,7	45	13,8
51–	12	5,1	11	5,0	5	2,0	12	4,8	30	9,2
	234	100,0	219	100,0	254	100,0	251	100,0	325	100,0
Average age	33,26		32,58		30,83		31,84		33,06	

b) CLASSIFICATION OF PERSONS WHO COMPLETED, FAILED OR WERE ENGAGED IN COMMUNITY SERVICE AS AN ALTERNATIVE TO IMPRISONMENT AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Number	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
16-17 years	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,0	0	0,0
18–20 years	3	3,8	4	4,0	6	5,8	4	3,9	3	2,5
21–25 years	25	31,6	25	25,3	28	26,9	35	34,3	32	26,7
26–30 years	17	21,5	22	22,2	19	18,3	15	14,7	18	15,0
31–35 years	9	11,4	11	11,1	9	8,7	8	7,8	11	9,2
36–40 years	5	6,3	10	10,1	9	8,7	9	8,8	17	14,2
41–50 years	16	20,3	19	19,2	25	24,0	23	22,5	27	22,5
51–	4	5,1	8	8,1	8	7,7	7	6,9	12	10,0
	79	100,0	99	100,0	104	100,0	102	100,0	120	100,0
Average age	31,93		33,46		33,26		32,83		35,25	

Table 4

a) PRISON POPULATION BY OFFENCE GROUP 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Number	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
Homicide/attempted homicide	10	4,3	13	5,9	16	6,3	13	5,2	15	4,6
Acquisitive offences/forgery	93	39,7	76	34,7	83	32,7	66	26,3	86	26,5
Traffic Act offences/unauthorised use of vehicle	30	12,8	43	19,6	39	15,4	55	21,9	53	16,3
Drug offences	55	23,5	55	25,1	75	29,5	79	31,5	91	28,0
Sexual offences	22	9,4	10	4,6	14	5,5	14	5,6	30	9,2
Violent offences	19	8,1	15	6,8	22	8,7	14	5,6	32	9,8
Arson	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Other	5	2,1	7	3,2	5	2,0	10	4,0	18	5,5
	234	100,0	219	100,0	254	100,0	251	100,0	325	100,0

b) CATEGORISATION OF OFFENCES AT THE END OF EACH YEAR 1999–2003 OF PERSONS WHO HAD COMPLETED, FAILED TO COMPLETE OR WERE SERVING COMMUNITY SERVICE AS AN ALTERNATIVE TO IMPRISONMENT

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
	Number	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
Acquisitive offences/forgery	11	13,9	9	9,1	11	10,6	12	11,8	17	14,2
Traffic Act offences/unauthorised use of vehicle	57	72,2	70	70,7	82	78,8	65	63,7	83	69,2
Drug offences	6	7,6	6	6,1	7	6,7	19	18,6	15	12,5
Sexual offences	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Violent offences	4	5,1	10	10,1	3	2,9	1	1,0	0	0,0
Other	1	1,3	4	4,0	1	1,0	5	4,9	5	4,2
	79	100,0	99	100,0	104	100,0	102	100,0	120	100,0

Table 5

LENGTH OF PRISON TERMS RECEIVED FOR IMPLEMENTATION 1999–2003

	1999: Number	%	*2000:* Number	%	*2001:* Number	%	*2002:* Number	%	*2003:* Number	%
30 days and shorter	53	20,5	77	24,6	79	26,2	88	28,2	85	23,1
More than 30 days and up to 3 months	105	40,7	127	40,6	105	34,8	118	37,8	130	35,3
More than 3 months and up to 6 months	38	14,7	46	14,7	46	15,2	36	11,5	60	16,3
More than 6 months and up to 12 months	28	10,9	25	8,0	31	10,3	33	10,6	42	11,4
More than 12 months and up to 36 months	28	10,9	25	8,0	27	8,9	29	9,3	44	12,0
More than 36 months	6	2,3	13	4,2	14	4,6	8	2,6	7	1,9
Number of sentences	258		313		302		312		368	
Aggregate terms	142 years and 1 month		202 years		241 years and 4 months		179 years and 5 months		215 years and 5 months	

Table 6

a) NUMBER OF SENTENCED PERSONS GRANTED COMMUNITY SERVICE WITHIN EACH YEAR 1999–2003

	1999: *Number*	*2000:* *Number*	*2001:* *Number*	*2002:* *Number*	*2003:* *Number*
Request for community service granted as an alternative to imprisonment	60	80	82	88	83
Request for community service granted as an alternative to paying fines		52	60	118	206
Number of prison days replaced by community service as an alternative to imprisonment	3.645	4.747	4.835	5.515	5.174
Average	60,8	59,3	59,0	62,7	62,3
Number of prison days replaced by community service as an alternative to paying fines		3.280	2.997	5.384	8.275
Average		63,1	50,0	45,6	40,2

b) CATEGORISATION BY GENDER OF SENTENCED PERSONS GRANTED COMMUNITY SERVICE WITHIN EACH YEAR 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003:*	
As an alternative to imprisonment	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
Men	53	88,3	74	92,5	79	96,3	82	93,2	72	86,7
Women	7	11,7	6	7,5	3	3,7	6	6,8	11	13,3
	60	100,0	80	100,0	82	100,0	88	100,0	83	100,0
As an alternative to paying fines										
Men			45	86,5	49	81,7	103	87,3	173	85,1
Women			7	13,5	11	18,3	15	12,7	33	14,9
			52	100,0	60	100,0	118	100,0	206	100,0

Table 7

PRISONERS DISCHARGED FROM PRISON IN 1999–2003

a) Reasons for release

Prisoners:	*1999:* Number	%	*2000:* Number	%	*2001:* Number	%	*2002:* Number	%	*2003:* Number	%
Served in full	54	34,6	54	39,1	54	34,4	46	28,8	82	39,4
Released on probation	98	62,8	83	60,1	100	63,7	113	70,6	125	60,1
Amnesty granted	0	0,0	0	0,0	1	0,6	0	0,0	0	0,0
Sentence deferred	2	1,3	1	0,7	2	1,3	0	0,0	0	0,0
Deaths	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Sentence moved abroad	2	1,3	0	0,0	0	0,0	1	0,6	1	0,5
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

b) First or recurrent sentences

Prisoners:	*1999:* Number	%	*2000:* Number	%	*2001:* Number	%	*2002:* Number	%	*2003:* Number	%
First time offenders	75	48,1	63	45,7	69	43,9	91	56,9	122	58,7
Recidivist offenders	81*	51,9	75*	54,3	88*	56,1	69*	43,1	86*	41,3
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

* The period referred to only extends back to 1989

c) Duration of sentence

Prisoners:	*1999:* Number	%	*2000:* Number	%	*2001:* Number	%	*2002:* Number	%	*2003:* Number	%
One year or less	128	82,1	118	85,5	132	84,1	135	84,4	181	87,0
Longer than one year	28	17,9	20	14,5	25	15,9	25	15,6	27	13,0
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

d) Categorisation by gender

Prisoners:	*1999:* Number	%	*2000:* Number	%	*2001:* Number	%	*2002:* Number	%	*2003:* Number	%
Men	150	96,2	132	95,7	146	93,0	144	90,0	197	94,7
Women	6	3,8	6	4,3	11	7,0	16	10,0	11	5,3
	156	100,0	138	100,0	157	100,0	160	100,0	208	100,0

Table 8

NUMBER OF DAYS SERVED DURING 1999–2003 – UTILISATION OF PRISON PLACES DURING 1999–2003

a) Number of days served	*1999: Days*	*2000: Days*	*2001: Days*	*2002: Days*	*2003: Days*
The Reykjavík Prison	2780	2325	3046	2983	3549
The Litla-Hraun Prison	18376	15767	20227	18585	22681
The Kvíabryggja Prison	4239	4258	4898	4476	4498
The Akureyri Prison	1188	1415	1218	2205	1854
The prison at Kópavogsbraut 17	2409	2210	2443	2762	3165
The Child Welfare Office	199	146	155	0	0
Alcohol and drug abuse treatment centres	737	618	744	1264	896
Vernd	2468	2636	2606	2911	4499
Hospitals and other institutions	783	1294	1729	855	667
Aggregate number of days served	33179	30669	37066	36041	41809

	1999:	*2000:*	*2001:*	*2002:*	*2003:*
Daily average number of sentenced prisoners in all prisons	79,4	71,0	87,2	85,0	97,9
Daily average number of sentenced prisoners in all prisons per 100,000 inhabitants	28,5	25,1	30,5	29,7	33,7
Daily average number of sentenced prisoners in custody at the Child Welfare Office	0,5	0,4	0,4	0,0	0,0
Daily average number of sentenced prisoners undergoing alcohol and drug abuse treatment	2,0	1,7	2,0	3,5	2,5
Daily average number of sentenced prisoners at Vernd	6,8	7,2	7,1	8,0	12,3
Daily average number of sentenced prisoners in hospitals and other institutions	2,1	3,5	4,7	2,3	1,8
Total daily average number of prisoners serving sentences	90,9	83,8	101,6	98,7	114,5
Total daily average number of prisoners serving sentences, per 100,000 inhabitants	32,6	29,6	35,5	34,5	39,4

b) Number of days in prison on remand	*1999: Days*	*2000: Days*	*2001: Days*	*2002: Days*	*2003: Days*
The Reykjavík Prison	404	657	106	712	122
The Litla-Hraun Prison	2781	4869	4432	4052	3699
The Kvíabryggja Prison	0	174	0	16	0
The Akureyri Prison	57	207	66	17	33
The prison at Kópavogsbraut 17	428	981	697	572	303
The Child Welfare Office	0	142	0	0	0
Hospitals and other institutions	0	0	214	365	6
Aggregate number of days in prison on remand	3670	7030	5515	5734	4163

	1999:	2000:	2001:	2002:	2003:
Daily average number of remand prisoners in all prisons	10,1	18,8	14,5	14,7	11,4
Daily average number of remand prisoners in all prisons per 100,000 inhabitants	3,6	6,7	5,1	5,1	3,9
Daily average number of remand prisoners in custody at the Child Welfare Office	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0
Daily average number of remand prisoners in hospitals and other institutions	0,0	0,0	0,6	1,0	0,0
Total daily average number of remand prisoners	10,1	19,2	15,1	15,7	11,4
Total daily average number of remand prisoners, per 100,000 inhabitants	3,6	6,8	5,3	5,5	3,9

c) Number of days served in default of payment of fines

	1999: Days	2000: Days	2001: Days	2002: Days	2003: Days
The Reykjavík Prison	611	332	527	357	739
The Litla-Hraun Prison	73	190	558	538	909
The Kvíabryggja Prison	147	0	0	6	50
The Akureyri Prison	187	138	438	204	352
The prison at Kópavogsbraut 17	654	262	460	148	268
The Child Welfare Office	0	0	22	0	0
Vernd	100	229	481	348	120
Hospitals and other institutions	1	0	12	0	0
Aggregate number of days in prison as an alternative to fine	1773	1151	2498	1601	2438

	1999:	2000:	2001:	2002:	2003:
Daily average number of prisoners serving terms as an alternative to fines in all prisons	4,6	2,5	5,5	3,4	6,4
Daily average number of prisoners serving terms as an alternative to fines in all prisons per 100,000 inhabitants	1,6	0,9	1,9	1,2	2,2
Daily average number of prisoners serving terms as an alternative to fines at Vernd	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Total daily average number of prisoners serving terms as an alternative to fines	4,9	3,1	6,8	4,4	6,7
Total daily average number of prisoners serving terms as an alternative to fines, per 100,000 inhabitants	1,7	1,1	2,4	1,5	2,3

d) Total daily average number of prisoners

	1999:	2000:	2001:	2002:	2003:
In all prisons	94,1	92,3	107,2	103,1	115,7
Total daily average number of prisoners in all prisons per 100,000 inhabitants	33,8	32,6	37,4	36,0	39,8
At the Child Welfare Office	0,5	0,8	0,5	0,0	0,0
Undergoing alcohol and drug abuse treatment	2,1	1,9	2,1	3,8	2,6
At Vernd	7,0	7,8	8,5	8,9	12,7
In hospitals or other institutions	2,1	3,5	5,4	3,3	1,8
Total average number of prisoners	105,9	106,4	123,6	119,2	132,8
Aggregate daily average number of prisoners per 100,000 inhabitants	38,0	37,6	43,2	41,6	45,7

e) Utilisation of prisons

	1999: %	*2000:* %	*2001:* %	*2002:* %	*2003:* %
The Reykjavík Prison	65,0	56,6	63,0	69,4	75,5
The Litla-Hraun Prison	66,9	65,4	79,4	73,0	86,9
The Kvíabryggja Prison	85,8	86,5	95,9	88,0	89,0
The Akureyri Prison	43,6	53,4	52,4	73,9	68,2
The prison at Kópavogsbraut 17	79,7	78,6	82,2	79,5	85,3

Table 9

…

Table 10

RELEASES ON PROBATION 1999–2003

	1999:		*2000:*		*2001:*		*2002:*		*2003*	
	Number	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*	*Number*	*%*
Release granted after serving half of the sentence	33	33,0	47	54,0	42	42,4	72	61,0	69	54,3
Release granted after serving 2/3 of the sentence	67	67,0	40	49,0	57	57,6	46	39,0	58	45,7
Total releases granted on probation	100	100,0	87	100,0	99	100,0	118	100,0	127	100,0

	1999:	2000:	2001:	2002:	2003:
Number of days remaining of sentences terminated by release on probation	18172	19766	17757	18091	21083
Average number of days remaining	181,7	227,2	179,4	153,3	166,0

Table 11

CONDITIONALLY SUSPENDED SENTENCES RECEIVED BY THE PPA 1999–2003 BY TYPE OF OFFENCE

Type of offence	*Number of sentenced pers. in 1999*	*%*	*Number of sentenced pers. in 2000*	*%*	*Number of sentenced pers. in 2001*	*%*	*Number of sentenced pers. árið 2002*	*%*	*Number of sentenced pers. árið 2003*	*%*
Acquisitive offences/forgery	192	45,1	232	51,9	248	51,6	290	61,6	278	49,8
Traffic Act offences/ unauthorised use of vehicle	28	6,6	28	6,3	26	5,4	19	4,0	35	6,3
Drug offences	24	5,6	44	9,8	35	7,3	45	9,6	74	13,2
Sexual offences	7	1,6	10	2,2	10	2,1	7	1,5	10	1,8
Violent offences	91	21,4	77	17,2	83	17,3	66	14,0	98	17,5
Perjury/false accusations ...	13	3,1	0	0,0	2	0,4	3	0,6	6	1,1
Violence against public servants	10	2,3	4	0,9	11	2,3	4	0,8	11	2,0
Unintentional manslaughter or physical injury	12	2,8	8	1,8	13	2,7	6	1,3	6	1,1
Alcoholic Beverages and Customs Acts	3	0,7	4	0,9	4	0,8	2	0,4	0	0,0
Other	46	10,8	40	8,9	49	10,2	29	6,2	40	7,2
	426	100,0	447	100,0	481	100,0	471	100,0	558	100,0

Table 12

FINES IMPOSED BY JUDGEMENT RECEIVED BY THE PPA 1999–2003 BY TYPE OF OFFENCE

Type of offence	*Number of sentenced pers. in 1999*	*%*	*Number of sentenced pers. in 2000*	*%*	*Number of sentenced pers. in 2001*	*%*	*Number of sentenced pers. árið 2002*	*%*	*Number of sentenced pers. árið 2003*	*%*
Acquisitive offences/forgery	17	2,8	27	4,2	31	4,5	32	3,6	23	2,6
Traffic Act offences/ unauthorised use of vehicle	425	68,9	415	64,9	460	66,6	675	75,4	614	70,1
Drug offences	43	7,0	58	9,1	68	9,8	52	5,8	84	9,6
Sexual offences	1	0,2	4	0,5	1	0,1	5	0,6	4	0,5
Violent offences	30	4,9	22	3,4	29	4,2	36	4,0	28	3,2
Perjury/false accusations ...	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,2
Violence against public servants	2	0,3	9	1,4	8	1,2	3	0,3	2	0,2
Unintentional manslaughter or physical injury	14	2,3	7	1,1	8	1,2	9	1,0	9	1,0
Alcoholic Beverages and Customs Acts	19	3,1	21	3,3	17	2,5	11	1,2	10	1,1
Fisheries offences	1	0,2	1	0,2	0	0,0	4	0,4	4	0,5
Other	65	10,5	75	11,8	69	10,0	73	8,1	96	11,0
	617	100,0	639	100,0	691	100,0	900	100,0	876	100,0

Table 13

UNCONDITIONAL IMPRISONMENT RECEIVED BY THE PPA 1999–2003 BY TYPE OF OFFENCE

Type of offence	*Number of sentenced pers. in 1999*	*%*	*Number of sentenced pers. in 2000*	*%*	*Number of sentenced pers. in 2001*	*%*	*Number of sentenced pers. árið 2002*	*%*	*Number of sentenced pers. árið 2003*	*%*
Homicide/attempted homicide	0	0,0	4	1,3	4	1,3	2	0,6	2	0,5
Acquisitive offences/forgery	92	35,7	82	26,2	80	26,5	79	25,3	109	29,6
Traffic Act offences/ unauthorised use of vehicle	107	41,5	131	41,9	120	39,7	136	43,6	108	29,3
Drug offences	30	11,6	60	19,2	63	20,9	59	18,9	81	22,0
Sexual offences	7	2,7	6	1,9	6	2,0	14	4,5	23	6,3
Violent offences	14	5,4	18	5,8	15	5,0	11	3,5	27	7,3
Other	8	3,1	12	3,8	14	4,6	11	3,5	18	4,9
	258	100,0	313	100,0	302	100,0	312	100,0	368	100,0